T.C.
KARAMANOĞLU MEHMETBEY ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

HILDEBRANDS TARAFINDAN 1900'LERİN BAŞINDA BASTIRILAN GÖRSELLERİN GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Hazırlayan
Çiğdem KARACAOĞLU

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı
Yüksek Lisans Tezi

Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Okan Celal GÜNGÖR

KARAMAN – 2019

	TEZ ONAY SAYFASI FORMU	Doküman No	FR-285
		İlk Yayın Tarihi	05.02.2018
		Revizyon Tarihi	
		Revizyon No	00
		Sayfa No	1/1

HİLDEBRANDS TARAFINDAN 1900'LERİN BAŞINDA BASTIRILAN GÖRSELLERİN GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Tezin Kabul Ediliş Tarihi: 13.09.2019

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı Soyadı) İmzası

Başkan : Dr. Öğr. Üyesi Okan Celal GÜNGÖR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Serhan DİNDAR

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ebru GÜVENEN

Bu tez, Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yönetim Kurulunun 15.08.2019 tarih ve 36/532 sayılı oturumunda belirlenen jüri tarafından kabul edilmiştir.

Enstitü Müdürü: Doç. Dr. İdris Nebi UYSAL

Mühür
İmza

Hazırlayan	Kalite Sistem Onayı

ÖNSÖZ

Göstergebilim bir bilim dalı olarak 19. yy'ın sonlarında Avrupa ve Amerika'da ortaya çıkmıştır. Ancak göstergebilimin inceleme konusu olan gösterge kavramı üzerine yönelim daha eski dönemlere uzanır. Göstergeler ilk olarak Eski Çağ'da felsefe biliminde yer edinmiş, göstergebilimin alanı belirlenene kadar ise kimi zaman dil felsefesi kimi zaman da dilbilim alanında herhangi bir dil kuramı adı altında incelenmiştir. Göstergebilim Türkiye'de ise 1990'lı yıllardan sonra çalışılmaya başlanan bir bilim dalı olmuştur. Göstergebilim alanı üzerine çeşitli alanlardaki araştırmacıların kaynaklarına ulaşmak mümkünken göstergebilim yöntemleriyle çalışılan uygulamalı örneklere ise çok rastlanmamaktadır. Bu tez çalışmasında Almanya'da çikolata üreticisi olan Hildebrands tarafından 1900'lü yılların başında bastırılan görsellerden oluşan koleksiyondan bazılarını Barthes ve Greimas'ın yöntemlerine göre incelemek amaçlanmıştır.

Bu tez çalışmasında katkılarından dolayı danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Okan Celal Güngör'e teşekkür ederim. Göstergebilim alanına beni yönlendiren Prof. Dr. Hülya Aşkın Balcı'ya da teşekkürü borç bilirim.

Tezimde kullandığım yabancı kaynakların çevirileri ile ihtiyaç duyduğum diğer teknik bilgiler konusunda bana yardımcı olan sevgili eşim Erkul Karacaoğlu'na, bu süreçteki her türlü desteği ve sabrı için çok teşekkür ediyorum. Varlığıyla beni güçlü kılan canım kızım Öykü Nil'e de çok teşekkür ederim.

Çiğdem Karacaoğlu

Karaman, 2019

ÖZET

HILDEBRANDS TARAFINDAN 1900'LERİN BAŞINDA BASTIRILAN GÖRSELLERİN GÖSTERGEBİLİMSEL AÇIDAN İNCELENMESİ

Çiğdem KARACAOĞLU

Yüksek Lisans Tezi, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Ü. Okan Celal GÜNGÖR

Ekim 2019, 134 Sayfa

Bireysel ve toplumsal etkileşime hizmet eden ya da diğer bir ifadeyle iletişimde rol oynayan göstergebilim aslında insanlık tarihi kadar eskiye dayanan bir olgudur. O dönemlerden bu zamana pek çok düşünür ve bilim insanı göstergebilimi üzerine eğilmiş, bu konu hakkındaki düşüncelerini ve çalışmalarını ortaya koymuştur. Bu konuda Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Pierce, Roland Barthes ve Louis Hjelmslev gibi birçok araştırmacı ön plana çıkmış ve önemli çalışmalar yaparak göstergebilimin doğuşuna ve gelişimine katkıları olmuştur.

Bu tez çalışmasında göstergebilimin ne olduğu, insan yaşamında kapladığı alan ve bir bilim dalı olarak tanımlanması ile birlikte tarihsel gelişim süreci genel hatlarıyla ele alınmıştır. Aynı zamanda Hildebrands görselleri göstergebilimsel yöntemlerle incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Göstergebilim, Hildebrands Görselleri, Roland Barthes, Algirdas Julien Greimas, Anlam Çözümleme Yöntemleri

ABSTRACT

THE SEMIOTIC INVESTIGATION OF THE IMAGES PRINTED BY HILDEBRANDS IN THE EARLY 1900S

Çiğdem KARACAOĞLU

Master Thesis, Sub-Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Dr. Okan Celan GÜNGÖR

October 2019, 134 pages

Semiology, which serves individual and social interaction or plays a role in communication, is actually as old as human history. Since then, many philosophers and scientists have focused on semiotics and have put forward their thoughts and studies on this subject. Many researchers such as Ferdinand de Saussure, Charles Sanders Pierce, Roland Barthes and Louis Hjelmslev came to the forefront and contributed to the emergence and development of semiotics by making important studies.

In this thesis, what is semiotics, the area it occupies in human life and its definition as a branch of science are discussed in general terms. At the same time, Hildebrands images were examined by semiotic methods.

Keywords: Semiotics, Hildebrands Images, Roland Barthes, Algirdas Julien Greimas, Semantics Analysis Methods

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖN SÖZ ..... **i**

ÖZET ..... **ii**

ABSTRACT ..... **iii**

İÇİNDEKİLER ..... **v**

ŞEKİLLER ..... **ix**

ÇİZELGELER ..... **xii**

GİRİŞ **1**

I. BÖLÜM: İLETİŞİM, DİL VE GÖSTERGE **3**

I.1. Dil ve İletişim 3

I.2. Gösterge Kavramı 11

I.3. Göstergenin Formları 17

I.3.1. Sembolik (Symbol) Gösterge 17

I.3.2. Simgesel/Görüntüsel (İkonik) Gösterge 18

I.3.3. Dizinsel/Belirti (Indexical) Gösterge 18

I.4. Kod Kavramı 19

I.4.1. Yorumlanabilir Kodlar 21

I.4.2. Metinsel Kodlar 22

I.4.3. Sosyal Kodlar 23

II. BÖLÜM: GÖSTERGEBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ **24**

II.1. Göstergebilim (Alm. Semiologie, Semiotik, Fr. Sémiologie, sémiotique, İng. Semiology, semiotics) 24

II.2. İkon, İndeks ve Sembol 32

İÇİNDEKİLER

Sayfa

II.2.1. İkon..... 32

II.2.2. Sembol..... 33

II.2.3. İndeks 33

III. BÖLÜM: GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMEDE BAŞVURULAN YÖNTEMLER..... 53

III.1. İfade/Anlam, Çağrışım/Diğer Anlam ve Mecaz/Üst Dil..... 53

III.1.1. İfade/anlam/temel anlam..... 54

III.1.2. Çağrışım/diğer anlam/yan anlam..... 55

III.1.3. Üstdil ve mecaz..... 56

III.2. Göstergebilimsel Dörtgen Modeli 60

IV. BÖLÜM: HİLDEBRANDS GÖRSELLERİNİN DÜZ ANLAM/YAN ANLAM AÇIKLAMALARI VE GÖSTERGEBİLİMSEL DÖRTGENDE GÖSTERİLMESİ 64

IV.1. Görsel No.1 İnceleme 65

IV.2. Görsel No.2 İnceleme 68

IV.3. Görsel No.3 İnceleme 71

IV.4. Görsel No.4 İnceleme 75

IV.5. Görsel No.5 İnceleme 78

IV.6. Görsel No.6 İnceleme 81

IV.7. Görsel No.7 İnceleme 84

IV.8. Görsel No.8 İnceleme 87

IV.9. Görsel No.9 İnceleme 90

İÇİNDEKİLER

Sayfa

IV.10. Görsel No.10 İnceleme 93

IV.11. Görsel No.11 İnceleme 96

IV.12. Görsel No.12 İnceleme 100

IV.13. Görsel No.13 İnceleme 103

IV.14. Görsel No.14 İnceleme 106

IV.15. Görsel No.15 İnceleme 109

IV.16. Görsel No.16 İnceleme 112

IV.17. Görsel No.17 İnceleme 114

IV.18. Görsel No.18 İnceleme 117

IV.19. Görsel No.19 İnceleme 120

IV.20. Görsel No.20 İnceleme 123

SONUÇ **128**

KAYNAKÇA **131**

ŞEKİLLER

Sayfa

Şekil 1: Saussure'in iletişimde "konuşma/söz devre" modeli 5
Şekil 2: İletişimin temel ögeleri 7
Şekil 3: İletişimin işlevleri 8
Şekil 4: Saussure'e göre gösterge 14
Şekil 5: Fransızcada "rose (gül)" sözcüğü 15
Şekil 6: Saussure'ün göstergesi 29
Şekil 7: Göstergenin üçlü ilişkisi 31
Şekil 8: Hjelmslev'in gösterge modeli 38
Şekil 9: Barthes'in ifade/anlam, çağrışım/yan anlam ve üst dil modeli 57
Şekil 10: Göstergebilimsel dörtgende bir örnek gösterim 62
Şekil 11: Hildebrands görselleri/1 65
Şekil 12: Birinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 67
Şekil 13: Hildebrands görselleri/2 68
Şekil 14: İkinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 70
Şekil 15: Hildebrands görselleri/3 71
Şekil 16: Üçüncü görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 73
Şekil 17: Hildebrands görselleri/4 75
Şekil 18: Dördüncü görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 76
Şekil 19: Hildebrands görselleri/5 78
Şekil 20: Beşinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 79
Şekil 21: Hildebrands görselleri/6 81
Şekil 22: Altıncı görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 82
Şekil 23: Hildebrands görselleri/7 84
Şekil 24: Yedinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 85
Şekil 25: Hildebrands görselleri/8 87
Şekil 26: Sekizinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 88
Şekil 27: Hildebrands görselleri/9 90
Şekil 28: Dokuzuncu görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 91
Şekil 29: Hildebrands görselleri/10 93
Şekil 30: Onuncu görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 95

ŞEKİLLER

Sayfa

Şekil 31: Hildebrands görselleri/11 96
Şekil 32: On birinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 98
Şekil 33: Hildebrands görselleri/12 100
Şekil 34: On ikinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen 101
Şekil 35: Hildebrands görselleri/13 103
Şekil 36: On üçüncü görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen 104
Şekil 37: Hildebrands görselleri/14 106
Şekil 38: On dördüncü görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen 107
Şekil 39: Hildebrands görselleri/15 109
Şekil 40: On beşinci görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen 110
Şekil 41: Hildebrands görselleri/16 112
Şekil 42: On altıncı görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen 113
Şekil 43: Hildebrands görselleri/17 114
Şekil 44: On yedinci görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen.....116
Şekil 45: Hildebrands görselleri/18 117
Şekil 46: On sekizinci görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen 119
Şekil 47: Hildebrands görselleri/19 120
Şekil 48: On dokuzuncu görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen 122
Şekil 49: Hildebrands görselleri/20 123
Şekil 50: Yirminci görsel için çizilen gösterge bilimsel dörtgen.....125

ÇİZELGELER

Sayfa

Çizelge 1: Roland Barthes'e (1964) göre Afiş imgesinin boyutları 58

GİRİŞ

Göstergebiliminin zemini filozoflar tarafından varlığın tanımlanması, anlamlandırılması ile başlayan sürecin doğal akışında, felsefe akımları ile birlikte oluşmaya başlamıştır. Bu nedenle felsefe tarihinin önemli kavramlarından olan gösterge; dil felsefesi ve bilgi felsefesi içinde ele alınmış, tartışılmıştır. Göstergebilimin ayrı bir disiplin olma yolunda izlediği gelişimsel süreçte gösterge olarak dikkate alınmayan birçok şey göstergebilimin içinde incelenmeye başlanmış, gösterge kavramının anlamsal sınırları genişletilmiştir. Genel bir ifadeyle, göstergebiliminde bir sözcük, görüntü, ses ya da herhangi bir iz bir gösterge olarak ele alınmaktadır. Bu göstergelerin duyulması, okunması, seslendirilmesi ya da yorumlanması vb. ile bu eylemlerin anlaşılması sonucunda göstergelerin anlamlama süreci başlamaktadır.

İsviçreli Ferdinand de Saussure ve Amerikalı Charles Sanders Peirce'ün öncülüğünde 20 yy.'da kurumsal bir bilim dalı olan göstergebilim, anlam ifade eden her şeyi bir işaret olarak kabul etmektedir. Bizi çevreleyen bu işaretler sisteminin üretim sürecini çözümlemek, anlamak, anlamlandırabilmek için göstergebilimden yararlanılmaktadır.. Felsefeden mimari, resim gibi görsel sanatlara, edebiyat, müzik gibi işitsel sanatlardan sinema ve reklama kadar uzanan pek çok alan ile gündelik hayatta etkileşim içinde olunan her şey göstergebilimsel bir çalışma içine alınabilmektedir. Örneğin görsel sanatlardan resim, mimari görüntüsel göstergelerdir. Bir görselin tüm anlam katmanlarına göre çözümlenebilmesi ve daha iyi anlaşılabilmesi için göstergelerini belirlemek ve göstergeleri arasındaki anlam bağıntılarına ulaşmak gerekmektedir.

Tez kapsamında çalışmanın birinci bölümünde iletişim, dil ve gösterge kavramları ele alınarak gösterge kavramının dil ve iletişim bağlamında yeri ve önemine değinilmiştir.

Çalışmanın ikinci bölümünde göstergebiliminin bağımsız bir bilim dalı olma yolundaki gelişimsel tarihi süreci anlatılmıştır.

Üçüncü ve son bölümde göstergebilimsel incelemeye örnek olacak şekilde bir çalışma sunulmuştur. Bu çalışma, 1900'lü yılların başında Alman çikolata üreticisi Hildebrands firması tarafından hazırlatılan görsellerle ilgilidir. Görsellerin hazırlanış amacı, "1900 Paris Dünya Fuarı" kapsamında çikolata ve şekerleme kutularını ilgi çekici hale getirerek pazarlama kampanyasında kullanmaktır. Bu görsellerde 2000 yılında insan hayatında teknolojik ilerlemeler ve muhtemel yenilikler tasvir edilmiştir. Göstergebilimsel incelemede Barthes'ın ve Greimas'ın anlam çözümleme yöntemlerinden faydalanılmıştır. Barthes'ın yöntemi kapsamında görsellerin her birinin düz anlam ve yan anlamsal incelemeleri, Greimas tarafından geliştirilen göstergebilimsel dörtgenle de görsellerin derin yapıda anlamsal çözümlemeleri yapılmıştır.

Sonuç bölümünde ise göstergebiliminin öneminden söz edilerek göstergebilimsel yöntemlerle incelenen görsellerin göstergebilime katkısı değerlendirilecektir.

I. BÖLÜM: İLETİŞİM, DİL VE GÖSTERGE

I.1. Dil ve İletişim

Amerikalı dilbilimci A. N. Chomsky, dil olgusuna açıklama getirirken öncelikle insanların doğuştan bir dil bilgisi sistemiyle dünyaya geldiklerini vurgulamaktadır (Chomsky, 2001:71). Bu ifadeden insan zihninin bir dili ortaya çıkarabilecek donanıma sahip olduğu anlaşılmaktadır. İnsan yetiştiği ortama bağlı olarak bu dil yetisiyle doğal bir dil oluşturmaktadır. Bu dil aracılığıyla ise birbirlerini anlamaya, birbirleriyle anlaşmaya çalışan insan toplulukları oluşmaya başlamaktadır. Dolayısıyla dil, iletişimde ihtiyaç duyulan en etkili olgudur.

Bir diğer önemli dilbilimci İsviçreli Saussure de dili, tüm insanlarda ortak olan dil yetisine dayandırmaktadır. Ona göre dil yetisi oldukça karmaşık ve geniş bir temsil sistemidir. Bu nedenle dil yetisini sınıflandırabilmek ve salt dilbilimin konusu çerçevesinde incelemek oldukça güçtür. Özellikle dili, birbirine karşılık gelen, birbirinin değerini belirleyen ve iki yüzü olan bir olgu olarak değerlendirmektedir. Dil göstergesi gösterenle gösterilenin oluşturduğu bir bütünü kapsamaktadır. Gösteren genel olarak işitim imgesini, gösterilen ise kavramın karşılığını ifade etmektedir (Aydın, 2007:40-41). Bir yönüyle örnek vermek gerekirse, sesletim ve işitim sistemimizin arasındaki döngüsel süreçte ses birimcikleri ortaya çıkmaktadır. Yani bir "ö" sesi bu karşılıklı alışverişte ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle dili ne ses ne de ağız eklemlemesine indirgeyerek ele alabiliriz. Bu eksik bir değerlendirme olacaktır. Sesin ortaya çıkması, dil yetisini açıklamak için yine yeterli gelmemektedir. Çünkü ses tek başına bir ifadeye karşılık gelmez ancak bir düşünceye aracılık ettiğinde, bir kavram oluşturduğunda varlık göstermektedir. Dolayısıyla burada sesletim-işitim birimi olan ses, kavramla kaynaşarak daha karmaşık bir fizyolojik ve anlıksal birimler doğurmaktadır. Bir diğer ifadeyle ses, sadece fiziksel

nitelikli olan maddi ses değildir; duygularımızın da eşlik etmesiyle bizde oluşturduğu anlıksal izdir.

Ayrıca dil yetisinin bireysel ve toplumsal yanları birbirinden ayrı düşünülemez. Dil yetisi her an bir sistem içerisinde oluşabilir, aynı zamanda evrimleşerek hem olduğu dönemin hem de geçmişin bir ürünüdür. Tüm bu ikilikler birçok çalışma alanına hitap ettiğinden dil; dil yetisinin içinde değerlendirilip en önemli ögesi olarak ele alındığında bir inceleme alanı olarak sınırlandırabilir (Erkman-Akerson, 2008:20,21,73) (Saussure, 2001:36-38).

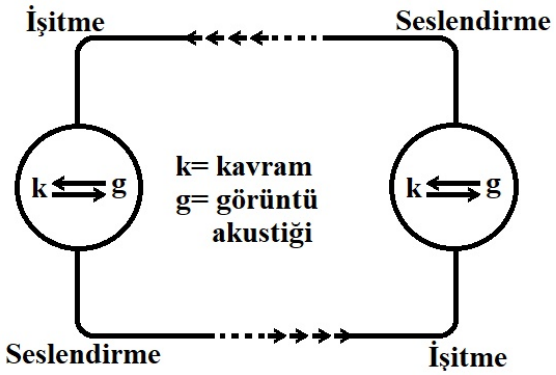
"Peki, dil nedir? Dil yetisiyle karıştırmıyoruz biz onu. Dil, dil yetisinin en önemli, ama yalnızca belli bir bölümüdür. Hem dil yetisinin toplumsal ürünüdür hem de bu yetinin bireylerce kullanılabilmesi için toplumun benimsediği zorunlu uzlaşımlar bütünüdür. Tümüyle ele alındığında dil yetisinin pek çok biçime büründüğü görülür. Dil yetisi birçok alana açılır: Hem fiziksel, fizyolojik ve anlıksal niteliklidir hem de bireysel ve toplumsal özelliklidir. İnsana ilişkin olguları kapsayan hiçbir ulama yerleştiremeyiz onu, çünkü dil yetisinin birliğini nasıl ortaya çıkaracağımızı bilemeyiz" (Saussure, 2001:36-38).

Saussure, dili toplumsal bir iletişim aracı olarak görmüş ve dil yetisinin bireysel kullanım alanı olarak gördüğü sözden ayırmıştır. Yani dil yetisini açıklarken dil (langue/language) ve söz/konuşma (parole/speech) arasındaki farkı ortaya koymuştur. Dil, tek başına kullanıcılardan bağımsız, daha önceden var olan, edilgen, önemli kurallar ve gelenekler sistemi içerisinde toplumsaldır; söz/konuşma ise dilin özel durumlarda kullanımı iken bireysel, etken, anlık gelişebilen bir seçme sistemidir. Bu kuramsal düşüncesiyle dilbiliminde ilk bilimsel incelemeyi getiren dilbilimci Saussure'dür. Dil bir iletişim aracı olarak kullanıldığından dil (langue/language) bölümü, tüm kullanıcılar tarafından ortak kullanılan genel kural ve kodlardan oluşmaktadır. Yani bu bölüm, bir dili öğrenirken o dilde neyi, nasıl söyleyeceğimizin

belirlendiği kısımdır. Bu kısım, doğru cümleler kurmamızı ve diğer kullanıcılar tarafından anlaşılıp aynı sistemle cevap alabilmemize yardımcı olmaktadır. Söz/konuşma (parole/speech) bölümü ise dili kullanan konuşmacı, yazar ya da çizer tarafından dilin (langue/language) yapısı ve oluşturduğu kurallar kapsamında meydana gelen belirli konuşma, yazma veya çizme edimlerini kapsamaktadır (Vardar, 2001:32-33) (Erkman-Akerson, 2008:20,21,73).

Dil, anlatım araçları bütünüyken söz de bu araçların bireysel kullanımı, konuşma biçimidir. Dilin dil yetisindeki yerini daha iyi görebilmek için iki kişi arasında gerçekleşen söz döngüsünü açıklamak ve bu döngüde edinilen bireysel edinimi ortaya koymak gereklidir (Erkman-Akerson, 2008:20,21,73) (Saussure, 2001:36-38).

Saussure, iki insanın konuşması şeklinde gerçekleşen iletişim sürecinin ilk modellerinden olan "konuşma/söz devre" modeli ile bu iki alana bir açıklama getirmiştir (Şekil 1). Bu model, dilin geleneksel kuralları kapsamında konuşmacının ne söylediği dinleyicinin de neyi kavradığını belirten iletişim devre modelidir (O'Neill, 2005:54).

Şekil 1: Saussure'ün iletişimde "konuşma/söz devre" modeli (O'Neill, 2005:54)

"Farzedin ki devrenin açılımı zihinsel gerçeklerin (olgular [gösterilenler]) dilbilimsel seslerin (ses-imgeler [gösterenler]) temsilleri ile ilgili olduğu yer A kişisinin

beynidir. Belirli bir kavram beyinde ilgili ses-imgeyi çözer; tamamen psikolojik bu olguyu, hemen fizyolojik süreç takip eder. Beyin, seslerin ortaya çıkmasına yarayan organlara görüntüye karşılık gelen ilgili bir uyarı iletir. Sonra, ses dalgaları A kişisinin ağzından B kişisinin kulağına aktarılır (tamamen fiziksel süreç). Ardından devre B kişisinde devam eder ancak sürecin yönü tam tersi olmuştur (kulaktan beyine ses-imgenin fizyolojik geçişi). Beyinde görüntü ile fizyolojik ortaklık ilgili kavramla birlikte olur. Eğer sonrasında B kişisi konuşursa, yeni olay da ilk durumla aynı düzende gerçekleşir ve aynı başarılı fazlardan geçer" (Saussure, 1966:11-12; aktaran O'Neill, 2005:54).

Dilin aynı kurallarını paylaşarak iki kişi arasında gerçekleşen bu iletişim döngüsünde A kişisi tarafından iletilenle B kişisi tarafından alınan anlam aynıdır. Bu oldukça anlaşılır bir iletişimdir. Ancak, eksiksizdir, denilemez. Bu nedenle göstergebilimciler ve iletişim teorisyenleri bu noktada yazar/okuyucu ilişkisinde bağlamlılık ve yorumlamanın karmaşık sürecine odaklanmışlardır (Chandler, 2002; Barthes, 1972, 1977; aktaran O'Neill, 2005:55).

Saussure ise bu konuşma/söz devre modelinin amacı ile ilgili şu açıklamaları yapar: "…çizim daha ilk bakışta fiziksel bölümlerle (ses dalgaları) fizyolojik (sesleme ve duyma) ve anlıksal (söz imgeleri ve kavramlar) bölümlerin birbirinden ayırt edilmesini sağlar. Gerçekten de göz önünde tutulması gereken en önemli nokta şudur: Sözel imge sesle özdeşleşmez, kendisine bağlanan kavram gibi anlıksaldır" (Saussure, 2001:42).

Dil ve söz döngüsü bağlamında dil yetisi içerisinde, konuşma yeteneğinden de bahsetmek mümkündür. Konuşma yeteneği insanı insan yapan niteliklerden biridir ve doğuştan gelen donanımlarla sağlanmaktadır. Ancak dil yetisinin konuşma yeteneği kazanması için kişinin bir dili belirli bir yaşa kadar öğrenmesi gerekmektedir. Öğrendiği bu dile özgü kavram bilgisine, dizim ve kip sitemini kullanabilme becerisine sahip olmalıdır. Dolayısıyla bir dilin

öğrenilmesi dil yetisinin somutlaşmış hâlidir. Aynı zamanda dil, işlevsel bir olgudur. İnsan kendi bilincinin varlığına erişmek için dili kullanmaktadır, şöyle ki yaşadıklarından ve gördüklerinden söz edebilmekte ve kendi deneyimlerine dil sayesinde uzaktan bakabilmektedir.

Yine insan, düşüncelerini geliştirmek için dilden yararlanmaktadır; dünyadaki tüm nesne ve durumları adlandırıp onlar hakkında fikir sunabilmekte, bu fikirlerini yine bir neden-sonuç ilişkisi içinde yorumlayabilmekte ya da sorgulayıp yeni düzenlemeler getirebilmektedir. Ayrıca bilgiyi edindikten sonra onu korumak, saklamak ve aktarmak için de dilden yararlanılmaktadır. Dünyadaki pek çok şey hakkında bilgi aktarımı da dille sağlanmaktadır. Saussure de dili toplumsal bir olgu olarak görüp dilin, iletişimin gereksinimlerinden dolayı ortaya çıktığını vurgulamıştır. Bu nedenle iletişim, dilin en önemli işlevi olarak değerlendirilmektedir. Hatta diğer tüm işlevlerini kapsadığını söylemek de mümkündür (Erkman-Akerson, 1987:31-36).

Dilin en temel amacı olan iletişim sürecini genel çerçevede kısaca açıklamak için R. Jakobson'un iletişim kuramından yararlanabiliriz. Bir dilbilimci olan R. Jakobson iletişim kuramı ilkelerinden yararlanarak ikili bir iletişim modeli (1960) oluşturmuştur. Bu modelde ileti, göndericiden alıcıya gönderilmektedir. İletişimin gerçekleşmesi için ise altı temel öge bulunmaktadır. R. Jakobson bu ögeleri iletişim şemasıyla şu şekilde göstermiştir (Şekil 2) (Fiske, 2003:56-59):

<table>
<tr><td rowspan="4">Gönderen/Konuşucu</td><td>Bağlam</td><td rowspan="4">Dinleyici/Alıcı</td></tr>
<tr><td>İleti/Mesaj</td></tr>
<tr><td>Temas/Kanal</td></tr>
<tr><td>Kod</td></tr>
</table>

Şekil 2: İletişimin temel ögeleri (Fiske, 2003:56-59)

Bu şemada göndericiden alıcıya ya da alıcıdan göndericiye belli bir koddan yararlanılarak bir ileti gönderilmektedir. Bu kod iletinin yapılandığı anlam sistemi ya da kurallar bütünüdür. Bu ileti belli bir bağlamda (dil-dışı gerçeklik) gerçekleşir. Burada ileti kendisinden başka bir şeyi nitelemelidir. Daha sonra bu ileti psikolojik ya da fiziksel temas/kaynak (yazı, ses, fiziksel bir araç vb.) aracılığıyla gönderen ve alıcı arasında aktarılmaktadır (Fiske, 2003:56-59).

Jakobson daha sonra bu iletişim siteminde her ögenin yerine getirdiği işlevleri açıklar. Bu iletişim işlevleri, iletinin ögelerden herhangi birine doğru yöneltilmesi sonucu ortaya çıkmaktadır. Başka bir deyişle her işlev nitelediği ögenin yerindedir. Jakobson işlevleri açıklamak için de bir model oluşturmuştur (Şekil 3) (Fiske, 2003:56-59).

Duygulandırıcı işlev
Göndergesel işlev
Şiirsel işlev
İlişki amaçlı işlev
Üst dil işlevi
Çağrı işlevi

Şekil 3: İletişimin işlevleri (Fiske, 2003:56-59)

Göndergesel işlev, bağlama yöneliktir. İletinin "gerçekliğe yönelimi" olarak da tanımlanabilir. Çünkü nesneldir; olaylara dayalı iletişimde "doğru" veya "gerçekleri" olduğu gibi ileten en önemli işlevdir (Fiske, 2003:56-59).

Duyusal/duygulandırıcı/anlatımsallık işlevi, iletinin gönderen/konuşucu ile ilişkisini betimlemektedir. Gönderenin/konuşucunun duygularının, tutumlarının, statüsünün anlaşılmasını sağlayan işlevdir (Fiske, 2003:56-59).

Çağrı işlevinde, ileti dinleyiciye/alıcıya yöneliktir ve iletinin dinleyici/alıcı üzerindeki etkisi betimlenmektedir. İletide daha çok emir kipi vurgusu vardır. Dolayısıyla işlev komutlarda ve yahut propagandada öne çıkmaktadır (Fiske, 2003:56-59).

İlişki işlevi, ileti ve temas/kanal ilişkisini belirtmekle beraber iletişimin kurulmasını ve devamını sağlamayı amaçlamaktadır. Diğer bir deyişle gönderen ve gönderilen arasındaki iletinin tekrarını yerine getirmektedir (Fiske, 2003:56-59).

Sanatsal/şiirsel/yazınsal işlev ise iletinin kendisiyle olan ilişkisine yöneliktir. Bu işlev daha çok estetik iletişimde öneme sahiptir (Fiske, 2003:56-59).

*Üst dil işlevin*de ileti, dil kurallarının doğruluğunu açıklamaya yöneliktir (Fiske, 2003:56-59).

Roman Jakobson bu kuramıyla dil yetisi ile iletişim arasında önemli bir bağlantı kurmuştur. Bu açıklamada, bilgiyi daha anlaşılır bir şekilde aktaran olarak dil yetisinin, iletişim sürecindeki önemine dikkat çekmiştir. Bu kuramlar çerçevesinde dil, dil yetisi ve iletişimi anlam oluşturma sürecinde birbirini doğuran ve bu bağlamda birbirinden ayrı düşünülemez kavramlar olarak niteleyebiliriz. Özellikle iletişim, dil ve dil yetisinin doğal sonucudur. İletişimin temel aracının dil olduğu gibi daha işlevsel bir iletişim için ise dil yetisi önem kazanmaktadır. Ancak iletişimin tek aracı dil veya dil yetisi değildir. İletişim görsel (fotoğraf, afiş, bilgisayar ikonları, dans vb.), kavramsal (trafik işaretleri vb.), işitsel (müzik, doğadan gelen sesler vb.) ve davranışsal (beden dili, mimikler vb.) unsurlarla da sağlanmaktadır (Fiske, 2003:56-59).

Tüm bu sebeplerle iletişim sürecini anlamak ve çözümlemek için birçok disiplinden yararlanılması gerekir. Çünkü temel aracı dil olan iletişimi tam anlamıyla ifade edebilmek için sadece dilbilim yeterli değildir. Aynı zamanda göstergebilime de ihtiyaç vardır. Göstergebilim sadece dili değil, iletişim için kullanılan her şeyi incelemektedir. İşaretler bilimi olan

göstergebilimde sözcükler, sesler, trafik işaretleri, görsel araçlar, müzikle beraber daha pek çok şey incelenmektedir. Var olan tüm bu olgular, birileri ve bir şeyler için bir anlamlandırma sürecinden geçerek tüm canlılar için birer görev, eylem ve anlam taşıyan işaretlere dönüşmektedir. Dolayısıyla göstergebilimin iletişimdeki rolüne bakıldığında, göstergebilimde göstergelerin iletişimdeki görev tanımlamalarına ve onların kullanımlarına sahip olan kurallar üzerinde çalıştığını söylemek mümkündür.

Diğer yandan göstergeler, kendilerinden başka bir şeye gönderme yaparlar yani anlam bağıntıları içerirler. Bu adlandırma ve anlam bağıntılarını içeren tüm göstergeler, "kod" adı verilen bir sistem içinde anlaşılmayı ve çözümlenmeyi beklemektedir. Çünkü kodlar, içerisinde göstergelerin sıralandığı ve göstergelerin kendi aralarında nasıl bir ilişki hâlinde olması gerektiğini belirleyen sistemlerdir. Yukarıda verilen iletişim şemasında da görüldüğü gibi kodlar ve göstergelerin, gönderenden alıcıya aktarılması için hazır hâle getirildiğini söylemek mümkündür. Göstergeler keyfi olarak adlandırılmakla beraber, göstergebilimin en temel işareti olan dil, düzenli olarak kültürel geleneklerden geçerek farklı düzenlemelerle yeni anlamlarda değişim ve gelişim içerisindedir. Sonuç itibariyle bir dili çözümlemek için o dilin geleneksel kurallarına ve kodlarına bakmak gerekir. Dil temelde bir işaret/gösterge olarak kabul edildiğinde bir iletişim eksenindeki tüm gösterge ve kodların da sosyal ve kültürel süreçten etkilenerek şekillendirildiğini söylemek doğru olacaktır. Dolayısıyla iletişim eksenini en doğru hâliyle anlamak için sosyal ve kültürel kodları da en gerçek hâliyle çözümlemek gerekir.

Bir işaret olan doğal dil, dil yetisi kazandığında toplumu bir arada tutan en temel olgu sayılmaktadır. Çünkü bu bir arada olma durumunda, bir kültürün oluşmasında, dil yetisi gelişmiş bir dil ile kurulan iletişim döngüsünün payı büyüktür. Başta dil olmak üzere diğer tüm işaretler olmadan da iletişim kurmak mümkün değilken kültür birliği ve kültür aktarımı

gerçekleşememektedir. Kültür birliği olmadan da toplumların varlığını sürdürebilmesi söz konusu değildir. Tekrar vurgulamak gerekirse iletişim, toplum yaşamının ve kültürün önemli bir parçasıdır. İletişim çalışmalarında, iletişimi oluşturan doğal dillerle beraber tüm göstergelerin belirlenmesi ve kodlarının doğru çözümlenmesi önemlidir. Bu yüzden iletişim araştırmalarında sosyal bilimlerin pek çok dalından yararlanılmasının yanında, dilbilim ve göstergebilim çalışmalarına ihtiyaç duyulması kaçınılmazdır.

I.2. Gösterge Kavramı

Gösterge kavramının kökeni Eski Yunanda **semeion** sözcüğüne dayanmaktadır. Semeion (gösterge) ve logia (söz, kuram...) sözcüklerinin birleşimiyle de semiologie (göstergebilimi) türemiştir. Yunancada (**gösterge, işaret) belirti, kanıt, semptom** anlamına gelmektedir. Daha çok tıp dilinde kullanılmış; hastalığın kendisi değil belirtisini ifade etmiştir. Tanı koyma sürecinde **semeiosis** terimi kullanılmıştır.

Göstergebilim teriminin Avrupa dillerindeki karşılığı ise şöyledir: **Semiotik** (Almanca), **semiologie** (Fransızca), **semiotics** (İngilizce). İsimlendirme konusundaki karışıklığı ortadan kaldırmak için 1969'da Uluslararası Göstergebilim Araştırmaları Topluluğu **semiotics** teriminin kullanılmasına karar vermiştir. Türkiye'de ise 1960'da **belirtibilim**, **imbilim** kullanılmışken ilerleyen zamanlarda **göstergebilim** kullanılmıştır (Erkman-Akerson, 2008:49-50).

Göstergebilimsel bir çalışmanın çıkış noktası işarettir ya da işaretlerdir; göstergebilimsel adlandırması ise göstergedir. Beş duyumuzla aldığımız ve dışa vurduğumuz, yani kendi dışında başka bir anlam yüklenebilen her şey bir göstergedir. Başka bir ifadeyle; çeşitli işitsel, görsel, devinsel sistemler; toplumsal ilişkileri düzenleyen kurallar; davranış biçimleri; giyim, yemek vb. kültürel ve görgüsel farklılıklara dair gerçeklikler; sinema, tiyatro,

yazın gibi sanatsal etkinlikler; görüntüler, trafik işaretleri, reklam afişleri vb. anlam aktaran ya da içeren uygulamalar; işaret dili ve doğal diller bir amaca hizmet eden birbiriyle ilişkili çeşitli birimlerden oluşan bir bütünü oluşturur. Yani hepsi kendi içinde ayrı bir dizgedir/sistemdir. Bu dizgelerin/sistemlerin birimleri de işaret/gösterge olarak adlandırılır. Gösterge dil algılama alanını da içerdiğinden tanımı oldukça geniş tutulmaktadır. Genel olarak anlamlı olan her şey, bir sözcük, bir tümce, bir görüntü, anlam yüklenen herhangi bir nesne göstergedir (Aktulum, 2004:2). Örneğin ıssız ve karanlık bir sokak, yalnızlık olgusuna gönderme yapabilir; bir bilye, çocukluk anılarını işaret edebilir; kitap arasında rastlanan bir fotoğraf, geçmiş bir olayı zihinde canlandırabilir.

Başka bir ifadeyle gösterge; sözlerin, resimlerin, seslerin, hareketlerin ve nesnelerin şeklini alır. "En geniş anlamıyla gösterge, bir başka şeyin yerini alabilmesini sağlayan özellikler taşıdığından kendi dışında bir nesne, olgu, varlık belirten ögedir. Algılanabilir nitelik taşıyan bu öge bir tür uyarandır: Anlıktaki imgesi bir başka uyaranın imgesine bağlı olduğundan onu çağrıştırabilen bir uyaran" (Guiraud, 1973:29; aktaran Aktulum, 2004:2). Bu anlamda, örneğin rakun sözcüğü bir hayvanın; uçuşan perde rüzgârın; kocaman açılan gözler şaşkınlığın göstergesi denilebilir (Vardar, 1998:73; aktaran Aktulum, 2004:2). Göstergenin var olduğu alanın sınırları oldukça geniş olmakla beraber bu alan, hem dilsel hem de dil dışı düzlemleri de içine almaktadır (Aktulum, 2004:2).

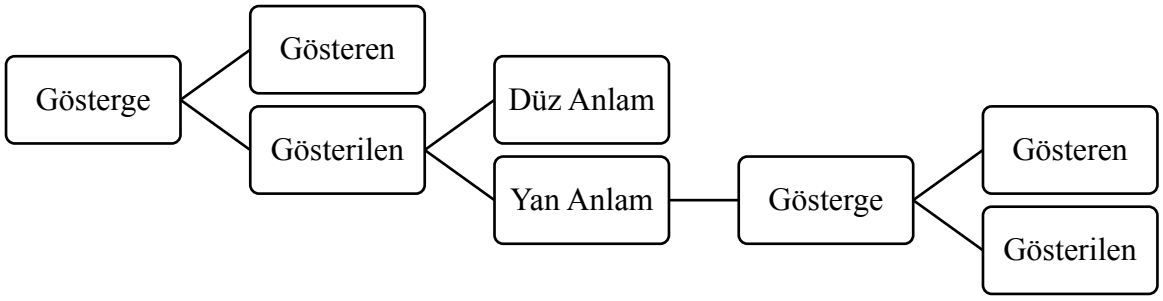
Gösterge (ya da 'sembol') kuramları felsefe tarihinde eski çağlardan bu yana hep gündemde olmuştur (Todorov, 1982; aktaran Saussure, 2001:67). Göstergebilimin temeli oluşana kadar göstergebilime ilk ilgi, M.Ö. III. yy'a rastlayan dönemde Stoa felsefe akımındaki filozoflarla başlamış, Orta Çağ felsefecileriyle (Nominalistler) beraber 20. yy'a kadar pek çok dilbilimci ve düşünür ile devam etmiştir. İlk olarak Eski Yunanda tıp alanında kullanılan

gösterge (semeion), M.Ö. V. yy'da Hipokrates ve Parmenides tarafından kanıt, belirti, semptom anlamındaki 'tekmerion' ile aynı anlamda kullanılmıştır. Stoacılar ise gösterge kavramını mantık ve dil alanında gösteren (semainon) ile gösterilen (semainomenon) arasındaki karşıtlık bağıntısı içerisinde ele almışlardır. Saussure de göstergelerin toplumbilim içindeki yaşamını inceleyen bir bilim dalı olduğu düşüncesiyle göstergebilime eğilmiştir. Ortaçağ'da Modusçular olarak bilinen dilbilgisiyle uğraşan düşünürler ise Skolastik felsefedeki anlamlama biçimleriyle ilgili pek çok kitap yazmışlardır. Modusçular, dilin dünyayı ayna gibi yansıttığını ifade etmiş ve içerik (anlam) ile biçim arasındaki ilişki üzerine düşünmüşlerdir. İngiliz ampirist filozof John Locke ise dilin, doğrudan nesneleri temsil ettiği anlayışının ötesinde insanın düşünme yetisi üzerine düşünmüştür ve insanın düşünme yetisini anlamaya, anlamlandırmaya çalışmıştır. John Locke'dan sonra da matematik, mantık, dilbilim, dil felsefesi ve felsefeyle uğraşan düşünür ve bilim insanları olmuştur (Rifat, 2009:27-28). Bu süreçte adı geçen diğer önemli bazı araştırmacıların göstergebilim adına ileri sürdüğü düşüncelerine sonraki bölümde ayrıca değinilecektir.

20.yy'ın başlarında çağdaş göstergebilime ilk adımların atılmasında İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure ve Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce öncü olmuştur. Bu sebeple göstergeyi açıklayabilmek için öncelikle bu iki temel kaynaktan yararlanılacaktır. Çağdaş semiyotikçiler, göstergeleri sınırlı olarak değil, göstergebilimin (işaret sistemlerin) parçası olarak ele alırlar ve anlamların nasıl oluştuğu ile gerçekliğin nasıl sunulduğuna odaklanırlar (Güneş, 2013:333).

Göstergeyi açıklamada kullanılan iki temel model vardır: Birisi Ferdinand de Saussure'e, diğeri Charles Sanders Peirce'e aittir. Saussure ikili gösterge modeline, göstereni de dâhil etmiştir; gösteren, göstergenin aldığı form iken gösterilen, göstergenin sunduğu

kavramdır. Ona göre gösterge, gösterilen ile gösteren arasında doğan ilişkinin sonucudur. Bu ilişkiyi de "ifade" olarak adlandırmıştır (Saussure, 2001:67; aktaran Igene, 2007:7). Onun benzetmesiyle gösteren ile gösterilen bir paranın iki yüzü gibi birbiriyle bütün olan iki ayrı ögedir (Şekil 4). Yani bir gösterge, belirli bir bağlamda hem gösterene hem de gösterilene sahip olmalıdır. Gösteren anlam taşıyıcı (bir sözcük, bir tümce), gösterilen anlamın kendisidir (ya da anlam birimciktir). Saussure, "bir göstergenin, parçalarının toplamından daha fazlası olduğunu, değerinin ise bütünüyle sistemdeki göstergeler arasındaki ilişkiye bağlı olarak belirlendiğini" ileri sürmüştür (Igene, 2007:7). Çünkü göstergenin her parçasına ayrıca bir düz anlam ve yan anlam ayrımı katılmaktadır. Düz anlam, bir gösterenin toplumsal uzlaşı sonucu ortaya çıkan ilk anlamı; yan anlam ise ikincil anlamıdır.

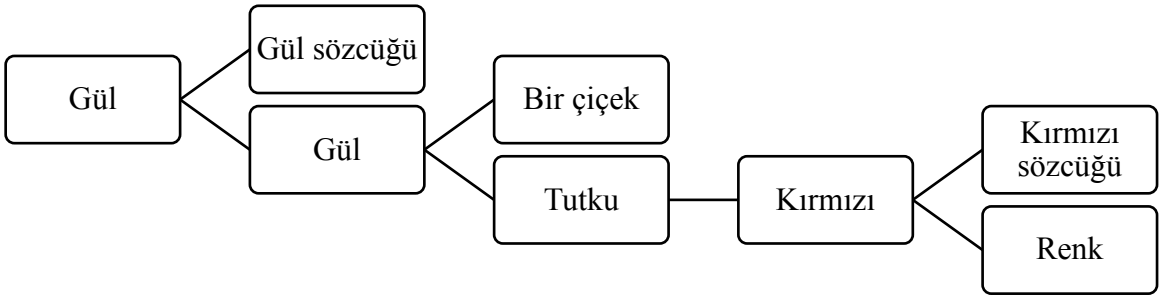

Şekil 4: Saussure'e göre gösterge (Saussure, 2001:67)

Fransızca 'rose' sözcüğünün ilk anlamı bir "çiçek" tir ancak renk, tutku, diken vb. sayısız yan anlamı bulunmaktadır (Şekil 5). Göstergede keyfilik vardır çünkü bir gösterenin anlamını belirleyen doğa değil toplumlardır. 'Sensible' sözcüğü Fransızcada bir duyguya gönderme yaparken İngilizcede "mantıklı" anlamına gelmektedir (Yapar Gönenç, 2006:39).

Dil, bir dizge ya da yapıdır çünkü düz anlamlar ve yan anlamlar birbiriyle bağlantılı bir tekniğe sahiptir. Göstergeler birbirlerine göre düzenlenirler. Bir söylem kendi başına hiçbir

şey değil iken bu söylemin diğerlerinden farklılığı ona anlam kazandırır (Yapar Gönenç, 2006:39).

Şekil 5: Fransızcada "rose (gül)" sözcüğü (Yapar Gönenç, 2006:39)

Peirce ise gösterge için "*göstergebilimsel* üçgen" olarak da adlandırılan üç çatallı modeli dikkate almıştır. Peirce bu modele göre göstergeyi "*gösteren/representamen*"; göstergenin aldığı şekil (Saussure'ün gösterileni ile benzer), "*yorumlayan/interpretant*"; bir yorumlayıcıdan ziyade işaretin anlamı ve "*gösterilen (Fr. signifié)*"; göstergenin karşıladığı *nesne (Fr. objet)* (Saussure modelinin özelliğine doğrudan sahip değil) olarak tanımlamıştır. Ayrıca "gösteren", "gösterilen" ve "yorumlayan" arasındaki etkileşimi "semiyosis" olarak adlandırmıştır. Peirce'ün bu üçlü modelinin temelini üçlüler ayrımı oluşturur (Igene, 2007:7). Gösterge alanı dahil ele aldığı bütün ögeleri bu kuramıyla inceler. Göstergeleri incelemede zihinsel işleyişi kattığı için birincilik, ikincilik, üçüncülük adı altında bir mantık sıralaması oluşturmuştur. Merrell bu sıralamayı örneklerle şu şekilde açıklamıştır: "Birincilik: Başka bir şeye gönderme yapmaksızın ya da başka bir şeyle ilişki taşımaksızın var olanlar. İkincilik: Başka bir şeyle ilişkisi olan; ancak herhangi üçüncü bir kendilikle ilişki taşımaksızın var olanlar. Üçüncülük: İkinci kendilikle ilişki içerisinde olan birincisiyle ve birbiriyle ilişki içerisinde olabildiği kadar ilişki içerisinde olanlar" (Merrell, 2000:32). "Birincilik, Picasso'nun bir tablosundaki iki boyutlu dikdörtgen biçimindeki renk beneği olabilir. İkincilik ise bu beneğin

resimdeki öteki dikdörtgen, üçgen ve düzensiz beneklerle olan karşılıklı ilişkileri olabilir. Üçüncülük ise resme bakan bir kişinin tüm bu benekleri zihninde üç boyutlu olarak birbirinin önüne arkasına, sağına soluna koymasıdır" (Merrell, 2000:32). Peirce'ün kuramına göre ikinci üçlünün ayağını oluşturan görüntüsel gösterge, belirti ve sembol göstergelerin sınıflandırılmasında en çok söz edilen üçlüdür. Aşağıda göstergenin formları başlığı adı altında bu üçlüden detaylı bir şekilde bahsedilecektir.

Kültürler arası iletişim, dil ve sosyal etkileşim, semiyotik ve sosyal yapı teorisi gibi alanlarda yaptığı çalışmalarla bilinen "Semiotics and communication: Signs, codes, cultures" (1993) adlı kitabın yazarı Wendy Leeds-Hurwitz'in de özellikle gösteren üzerine tespitleri vardır ve göstereni "göstergenin üstü kapalı ya da malzemesiz ögesi iken

etkileşim sırasında bir göstergenin açık malzeme yönü" olarak özetlemiştir. Yani gösteren, kastedilmek istenen ya da hatırlatılmak istenen olduğundan net bir anlamıyla bulunmaz ancak işlevsel olarak var olur. Gösteren kullanıcısı tarafından gösterileni simgeleyen olarak kullanılsa da bir gösteren ve gösterilen arasında kesin olmayan, doğrudan ya da dolaylı olarak kaçınılmaz bir bağ vardır. Başka bir deyişle, gösterilene doğal olarak uygun başka bir gösteren yoktur. Sonuç olarak kullanım durumlarındaki ilişkilerine göre herhangi bir gösteren herhangi bir gösterileni simgeleyebilir. Aslında anlambilimsel olarak bakıldığında göstergede keyfilik söz konusudur, yani gösterilen ve gösteren arasında nedensiz bir bağ vardır (Saussure, 2001:67-69; aktaran Igene, 2007:7).

"Handbook of Semiotics" (2000) kitabının yazarı, Alman dilbilimci ve göstergebilimci Winfried Nöth, göstergeyi gösterge aracından, göstergenin şeklinden, duygusundan (değinileni/gönderge ve göstergeyi oluşturan duygu) ve simgelediğinden oluşan

bir model olarak tanımlamıştır. Diğer değişken ise Ogden ve Richards tarafından kullanılan "sembol", "düşünce ya da referans" ve "değinilen"dir (Igene, 2007:7).

Her ne kadar gösterge kavramı kullanmak için bir şey seçse de göstergeler genellikle "kelimelerin şeklini, görüntülerini, seslerini, izlerini, tatlarını, hareketlerini ve hatta işaretlerini" alır (Igene, 2007:8). Göstergebilim günlük konuşmada yalnızca 'göstergeler/işaretler' olarak kastettiklerimizi değil, herhangi bir şeyi 'simgeleyen'i de kapsar.

I.3. Göstergenin Formları

Göstergenin aldığı farklı tanımlar, onun farklı formlarının olduğunu da göstermektedir. Göstergenin en genel formu, sözcükleri, sözcük öbeklerini vb. gibi biçimleri kapsayan dilbilimsel göstergedir. Peirce göstergeleri genel hatlarıyla değerlendirip sembolik gösterge, ikonik gösterge ve dizinsel gösterge şeklinde sınıflandırarak bir tipoloji sunmuştur (Igene, 2007:9).

I.3.1. Sembolik (Symbol) Gösterge

Göstergenin sembolik (symbol) formunda, gösteren ve gösterilen arasındaki ilişkinin temelinde keyfilik ve geleneksellik söz konusudur. Geleneksel olmasını Peirce'ün şu ifadesinden anlarız: "Sembolik gösterge, genel düşüncelerin bir araya geldiği ve bir kural sebebiyle işaret ettiği nesneye karşılık gelir" (Peirce 1931-58:2.249; aktaran Igene, 2007:9). Bu bağlamda "tüm kelimeler, cümleler, kitaplar ve diğer geleneksel göstergeler (geleneksellik bakımından dilbilimsel göstergeler) birer semboldür. Bununla birlikte Saussure, dilsel işaretlerle uğraşmayı seçmiştir ancak kesinlikle bir sembol olarak değil. Çünkü ona göre semboller, hiçbir zaman tamamen keyfi olmamıştır. Örneğin günlük hayatta kullanılan sıradan sembollerden biri olan terazinin (adaleti simgeler) yerini başka bir şeyin alamayacağını söyler. Sembollerin nedensiz olmadığından, gösteren ve gösterilen arasında doğal ve rasyonel bir iz taşıdığından

bahseder. Bu sebeple nedensiz bir dizilişle oluşan dil göstergelerinin simge veya sembol olarak adlandırılmasını sakıncalı bulmaktadır (Igene, 2007:9).

I.3.2. Simgesel/Görüntüsel (İkonik) Gösterge

Simgesel/görüntüsel gösterge, gösterge benzerliği ile doğrudan nesnesini temsil eder (Peirce 1931-58:2.276; aktaran Igene, 2007:9). Gösterge benzerliğinden kasıt ise tamamıyla görüntüsel olarak kurulan benzerliktir. Yani bir gösterge, benzerlik ilişkisi kadar bir simgedir ve simge, o benzerliğin bir göstergesi olarak kullanılır. Bir insanın portresine dayanarak örnek verilecek olursa Peirce, "bir kişinin sadece portresinde göründüğü kadarıyla bende oluşturduğu fikir, bir simgedir…" demiştir. Örnekten yola çıktığımızda, görüntüsel göstergede, fotoğrafın ötesinde de anlaşılması gereken bir durum söz konudur. Şöyle ki portre kişinin kendisi değil, sadece görüntüsel izlenimidir, göstergesidir. Bu, gerçekte simgesel bir göstergeyi yüzeysel anlamda kavramadır. Genel olarak görüntüsel göstergede "saf" simgelerin olmadığı ve bu nedenle "her zaman ortamın özelliklerine göre biçimlenen" farklı derecelerde simgesellerin olduğu konusunda hemfikir olunmuştur (Lyon, 1977:105; aktaran Igene, 2007:9).

I.3.3. Dizinsel/Belirtkesel (Indexical) Gösterge

Dizinsel gösterge, herhangi bir şeyin "işaret ettiği/belirttiği" gösterge biçimi olarak tanımlanır. Başka bir tanımlamaya göre, belirli bir gösterilenle ilişkilendirmeyi öğrendiğimiz gösterenin göstergesidir. Duman ateşin işaretidir veya güneşin sürekli tepede olması sıcak bir gün olacağını gösterir. Bu gibi yaşayarak ya da bir şekilde öğrendiğimiz ilişkilendirmeleri çoğaltabiliriz. Dizin nesneye "gerçeğin meselesi" olarak bağlıdır. Peirce psikolojik olarak dizinsel göstergenin oluşumunu, dizinlerin birleşme yakınlığına bağlar ve aralarında benzerlikle kurulan bir ilişki olduğunu ya da zihinsel herhangi bir ilişki olmadığını söyler (Igene, 2007:10).

Peirce, göstergenin bu formlarını; daha geniş açılardan, birbirleriyle ilişkileri bakımından da ele almaktadır. Ancak bu üç formun ne birbirini tamamen dışladığı ne de bu formlar arasında kesin bağlar olduğu söylenebilir. Çünkü göstergenin formu, göstergenin özel bir bağlamda kullanılmasına ve göstergenin kullanıldığı şartların amacına göre değişmektedir (Igene, 2007:10).

I.4. Kod Kavramı

Göstergebilimde kodlar göstergenin sosyal boyutunun oluşmasını ve anlaşılmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla kod, "geniş bir kültürel çevrede, ortamda çalışan kullanıcıların bir dizi uygulamalarına benzer.", örneğin elbise kodları, ahlaki kod vb.'dir. Hall'a göre de "bir kod çalışması olmadan anlaşılır söylem olmaz." Şöyle ki kodlar, metinleri yazmada ve yorumlamada hem yazarlarına hem de anlama çabasında olanlara gidiş yolunu gösteren, birbirine bağlı ağ yapılardır. Göstergelerle olan ilgi ve iletişim durumumuz, tanıdığımız kodlarla olan bağlamda gerçekleşir. Turner'a göre "sınırlamak için… diğerleri tarafından okunduğunda onların muhtemel oluşturduğu anlam olasılıkları aralığıdır." Yani bildiğimiz kodlara göre göstergeleri seçeriz (Igene, 2007:7).

Göstergeleri çözümlemede aşina olduğumuz kodların seçimi öncelikliyken çalışma ortamı da kodların belirlenmesinde dikkat edilen önemli bir noktadır. Yine metinlerden yola çıktığımızda, metinleri amacına uygun yorumlama çabasında olan bir gösterge alıcısı, çalıştıkları ortamın verdiği ipuçlarını, metinden de aldığı ilgili bildik noktalara temas ettirerek doğru gösterge kodlarına ulaşabilmektedir. Çünkü göstergeler, kodların yardımıyla anlamlı bir ilişki dizisi içinde organize edilir. Bir kod bir metine uygulandığı zaman, o kod aşamalı olarak çözümlenmeye çalışılır ve farklı kodlu göstergeleri barındıran yapılara ulaşılabilir; "zorunlu olarak gözden geçirilen ve dönüştürülen özel bir kodu bulabilme ihtimaline hazırlıklı olmalıyız.

Bu durumda, aynı kodla okumaya devam etmek yerine okuduğumuz kodu değiştirmek farklı bir metin üretebilir. (Eagleton, 1983:123; aktaran Igene, 2007:7).

Kodların yardımıyla iletişim ortamları kolayca oluşturulmaktadır. Gombrich izlenimlerine göre bunun nedenini şöyle açıklamaktadır: "Bizler genellikle benzer kodlu yorumla hareketlerimizde aşırı bilinçli değilizdir, ancak bazen metin bize anahtar gösteren için en uygun gösterilenin belirlenmesi gerektiğini anlatır." Bu sebeple metin içerisinde de en uygun kodlu göstergeyi belirlemek de uzmanlık gerektirir. Kodlar genellikle kültür ve toplum kaynaklıdır ve zamanla evrimleşen dinamik sistemlerdir. Dolayısıyla, "sosyo-kültürel olarak kurulu oldukları kadar tarihîdirler" (Igene, 2007:7).

Yorumlanabilir kodlar evrimleştiğinden dolayı bir metnin yorumunda da değişim olası bir durumdur. Çünkü aynı metin, kültürden kültüre değişiklik gösterebileceği gibi farklı zaman aralıklarında da değişime uğrayabilmektedir. Bu nedenle bir metinde üretimin ve yorumun elde edilmesinde kilit olan kodu bulmak, göstergebilim çalışmanın en önemli basamağıdır. Bir toplumda o toplumu birbirine yakınlaştıran en temel ve ikna edici kod için Eco şu ifadeleri kullanmıştır: "Doğal dilde (diğer kodlarda olduğu gibi) birçok alt kod vardır. Tarzsal ve kişisel kodlar sıklıkla alt kodlar olarak tanımlanır" (Igene, 2007:9).

Göstergebilim alanında çalışmaları olan İtalyan edebiyatçı ve düşünür Umberto Eco, Saussure'ün göreceli göstergebiliminde olduğu gibi, anlamı bireysel bir yapı olarak görmektedir. Sürecin sonucu olarak görülebilir ki bir birey, kültürel değerlerle ve zamanın sosyal normlarla bağlantısının kodlanması ya da deşifre olması ile toplumda yer edinir (O'Neill, 2005:68).

"Kodlar günümüze kadar toplum tarafından kabul edilmiş, ontolojide ise ne gerçek ne de mümkün olan bir kültürel dünyadır; varlığı ise toplumun düşündüğü, konuştuğu ve

konuşurken diğer düşünceler yoluyla kendi düşüncelerinin anlamını açıkladığı bir yol olan kültürel bir düzene bağlıdır. Bu durum bir toplumun genişlediği ve çöktüğü düşünce ve konuşma yoluyla olduğu için hatta "imkânsız" dünyalarla ilgilenildiğinde, kod teorisi "kültürel" dünyaların biçimi ile oldukça ilgilidir ve içeriğine nasıl bakıldığı temel problemi ile yüzleşilir" (Eco, 1976:61; aktaran O'Neill, 2005:68). Bu ifadeden anlaşılacağı üzere kodlar; bilginin, karşılaşılan olayın ve bulunulan kültürel çevrenin bir ürünü olarak belirli bir amaca uygun olarak belirgin özelliklerine göre sıralanabilir. Chandler, kodlar için üç temel grup belirlemiştir ve bunu Umberto Eco, Michael Halliday, Gunther Kress ve Theo van Leeuwen'in çalışmalarından elde ettiği sonuçlar doğrultusunda açıklamıştır. Bu üç temel grup:

- *Yorumlanabilir kodlar*: Sezilebilir kodlar (Gestalt psikolojisi), ideolojik kodlar.
- *Metinsel kodlar*: Bilimsel kodlar, estetik kodlar, hitabet kodları, kitlesel medya kodları.
- *Sosyal kodlar*: Sözlü dil, bedensel kodlar, eşya kodları ve davranışsal kodlar (O'Neill, 2005:68)

I.4.1. Yorumlanabilir Kodlar

Yorumlanabilir kodlar geniş bir gösterge ağını kapsar. Tüm dünya görüşünü ifade eder. Belirli gösterge türlerini ayrı tutar, yani nesneler ve onların simgesel dizisi bu tür kodların dışında kalır. Çünkü uygulama amacı doğrultusunda nesnelerin dünya ile ilişkileri kısmında birçok görüş ortaya çıkmaktadır. Böylece nesneler farklı açılardan temsil edilmektedir. Chandler için bu grupta bulunan sezgisel kodların temelinde Gestalt kuramı vardır. Gestalt psikolojisinde dünyayı yorumlamak insanın görsel algısına dayanmaktadır. Bunun yanında, algısal süreçlerimizi yapılandıran arka plan/ön plan, yakınlık ve benzerlik gibi kavramlar

göstergebilimsel olarak Kress ve Van Leeuwen'in görsel görüntüleri analiz etme kavramları ile oldukça uyumlu bulunmaktadır (O'Neill, 2005:68).

I.4.2. Metinsel Kodlar

Metinsel kodlar ise hem birbiri ile hem de ortaya çıktığı çevre ile uyumlu metinlerin karmaşık gruplarını şekillendirme sürecinde etkindir. Yani metinleri üretildikleri kaynak ile uyumlu göstergelerini tespit edebilmekte, sınıflandırma yaparak karışıklıkları ortadan kaldırmaktadır. Örneğin Kress ve Van Leeuwen'in görsel dilbilgisi, farklı metinsel anlamların gerçekleşmesini sağlayan farklı bileşimsel düzenlemeler için bir potansiyel sunar. Chandler bu durumu şu şekilde anlamlandırmıştır:

"Her metin belirli değerleri, tavırları, inançları, sanıları ve uygulamaları yansıtan kodlara veya alt-kodlara göre organize olan göstergeler sistemidir. Kodlar tekil metinlerden üstündür ve onlara yaratıcıları ve yorumcuları tarafından kullanılan yorumlanabilir bir çerçevede bağlanır. Metinlerin yaratılmasında göstergeleri aşina olduğumuz kodlarla bağlantılı olarak seçer ve birleştiririz. Kodlar deneyimlerle iletişime geçmeyi kolaylaştıran olguyu sadeleştirmeye yardımcı olur. Metinleri okurken göstergeleri uygun kodlar gibi görünen bir referansla birlikte yorumlarız. Bu da onların olası anlamlarını sınırlamaya yardımcı olur. Genellikle uygun kodlar, sözün gelişi, işaretlerin tüm çeşitleri sayesinde açık, "aşırı belirlenmiş"tir. Kullanılan ortam, kod seçimini açıkça etkiler" (Chandler, 2002:157-158; aktaran O'Neill, 2005:69).

Diğer bir deyişle Chandler'e göre metinlerin uzantısına gidilen yol belirli kodlarla çözümlenebilmektedir. Bazı kodlar ortamdadır ve ortam, belirli ipuçlarını verir ya da hangi kodların çözümlemede yararlı olabileceğinin belirlenmesinde yardımcı olur. Örneğin bir filmde ortamdaki iletişim araçları, onu bir arada tutan ışıklandırma, tür (belgesel, bilimkurgu, vb.) gibi

filmi yorumlamamızı sağlayan ipuçlarını barındırır. İletişim araçlarını anlamak, filmi nasıl deşifre edeceğimizi sağlar (O'Neill, 2005:69).

I.4.3. Sosyal Kodlar

Soysal kodlar üzerine çalışmalarıyla Roland Barthes adından söz ettirmektedir. Bu türde özellikle metin, kod ve "Müzik Metin Şekli" ni (Barthes, 1977) çözümlemeleri ile tanınmaktadır. Barthes bu konuların birçoğunu fotoğrafçılık, grafik tasarımı, reklam ve film alanlarında metinlerin kodlarını gerçekçi bir yaklaşımla keşfetmiştir. Örneğin, "Mitolojiler" (1972) adlı eserinde Barthes moda, spor, filmler ve diğer kültürel alanları inceleyerek sosyal kodların keşfine yönelmiştir. Barthes, Chandler gibi insanların şu şekilde farkında olmasını sağlamıştır: "Bizler yaptığımız işler, bakış açılarımız, konuşma şeklimiz, giydiğimiz kıyafetler, saç tasarımları vb. yollarla, sosyal kimliklerimizle iletişim kurarız" (Chandler, 2002:154; aktaran O'Neill, 2005:69). Bu sebeple sosyal kodlar göstergenin üreticisi veya göstergelerin karmaşıklığı ile ve o göstergenin alıcısı/çoğaltıcısı arasındaki ilişkilerin gösterilmesinde ve çözümlenmesinde etkin rol oynarlar. Başka bir deyişle sosyal kod üretici, alıcı ve belirtilen nesne arasındaki özel sosyal ilişkileri açıklamaktadır (Kress ve van Leeuwen, 1996). Aynı zamanda başta Michael Halliday (Halliday, 1978), Robert Hodge ve Gunther Kress (Hodge ve Kress, 1988) olmak üzere sosyal göstergebilimciler, sosyal kodların toplumu planladığı veya toplumun bu kodları planladığı ile ilgili bir tartışma içerisindedirler (O'Neill, 2005:70).

II. BÖLÜM: GÖSTERGEBİLİMİN TARİHSEL GELİŞİM SÜRECİ

II.1. Göstergebilim (Alm. semiologie, semiotik, Fr. sémiologie, sémiotique, İng. semiology, semiotics)

Göstergebilim, gösterge sistemini inceleyen bir bilim dalıdır. Göstergebilimin temel birimi, *işaretler (göstergeler)*'dir. Dolayısıyla göstergebilimi, toplum yaşamında açığa çıkan işaretlerin meydana getirdiği çeşitli bildirişim sitemlerini açıklamaya yarayan bir bilim dalıdır. "Göstergebilim anlamlı bütünleri ya da gösterge dizgelerini, yani göstergeleri belirleyen yasaları, aralarında kurdukları bağıntıları, onların işleyiş kurallarını saptamaya, böylelikle inceleme yöntemlerini oluşturmaya, betimleyip açıklamaya çalışır" (Aktulum, 2004:2).

Göstergebilimi bazı araştırmacılar dil dışı göstergeleri inceleyen bir bilim dalı olarak görür, bazıları da dilbilimi (Türkçe, İngilizce, Fransızca vb. doğal dilleri araştırma konusu yapan bilim dalı) göstergebilimin inceleme alanına dâhil eder. Diğer bir deyişle, mutlak surette amaçlı iletim sistemlerini göstergebilimin alanına dâhil edenler olduğu gibi, amaçlı bir sistem barındırmasa da her türlü anlamlama edinimini göstergebilim incelemeleri içinde değerlendiren araştırmacılar da vardır (Aktulum, 2004:2).

Göstergebiliminin alanı çizilirken ortaya çıkan bu çelişkilerle beraber göstergelerin incelenmesi, dil incelemesiyle karıştırılarak bazen dil felsefesi bazen de diller konusunda herhangi bir kuram dâhilinde de gerçekleşmiştir. Göstergebilimin, göstergelerin bilim dalı olarak ortaya çıkışı Avrupa ve Amerika'da XIX. yy'ın sonlarına rastlasa da gösterge sorunu (Aktulum, 2004:2) geleneksel Batı edebiyatı dönemine kadar uzanır. Bu kavram, uzun süre felsefe biliminin temel sorunlarından biri olmuştur. İlk önce M.Ö. III. yy'da Stoacılar (Helenistik felsefenin en önemli akımlarından) konuya eğilmişlerdir. Mantık üzerine

incelemeleri olan Stoacılar, gösterge konusunda bir anlamlama kuramı oluşturmaya çalışmışlardır (Güneş, 2012:33). Orta Çağ döneminde Nominalistler (Adcılık) adı altında birleşen bir grup da gösterge sorununu araştırma konusu edinmiştir. Araştırmacılardan Leibniz göstergeleri matematikselleştirme tasarısı için çalışırken Condillac ise dil aracılığıyla gösterge sorunu üzerinde çalışmalarını sürdürmüştür. Yine aklın ve bilimin öne çıktığı, Aydınlanma Çağı olarak da adlandırılan 17.yy'ın sonu ve 18.yy'ın başlarında da gösterge sorunu ele alınmıştır. Bu dönemde gösterge konusunda genel bir dil ve anlam kuramı oluşturulmuştur (Güneş, 2013:334).

Eski çağlardan beri birçok filozof gösterge sorununa değinirken insan düşüncesinin ve iletişimin göstergelerle sürdürülebildiği konusunda hemfikir olmuştur. Bu düşünceyi temel alan sofist filozof Prodicus, etkili bir iletişim için kelimelerin yerli yerince seçilmiş olması gerektiğini vurgulamıştır. Platon ise kelimelerin evrensel ve nesnel anlamlar taşıdığı fikrinden yola çıkarak dilsel göstergenin bir nedene bağlı olmadığını açıklamıştır. Ona göre, bir şeye herhangi bir isim verebilirsiniz ya da verdiğiniz ismi değiştirip başka bir isim de verebilirsiniz; ikisi de doğrudur. Aristo da dilsel göstergeyi bir araç olarak görmüştür; çünkü insanın ilerlemesi ve bilginin oluşmasına aracılık etmektedir (Güneş, 2013:335).

Orta Çağ'a bakıldığında, skolastik felsefeciler döneminde biçim ve içerik arasındaki ilişki açıklanmaya çalışıldığından anlamlama biçimleriyle ilgili birçok kitap yazılmıştır. O dönemde De Signis (1267) adlı kitabıyla İngiliz filozof Roger Bacon (1214-1292) dilsel ve dilsel olmayan göstergeler dışında dumanın ateşi işaret etmesi gibi doğal göstergelere de dikkat çeker ve diğer göstergelerden ayrımını açıklar. Roger Bacon, gösterge (İng. sign), bu göstergenin gönderimi (İng. reference) ve bunu yorumlayan kişi (İng. interpretant) arasındaki bağıntıyı açıklayan üçlü göstergebilimsel bir model oluşturmuştur. Bu sistematik düşünceleriyle öne

çıkan Bacon'un oluşturduğu üçlü model, göstergebilimin temel fikirleri arasında yerini alarak modern göstergebilimin çalışmalarına kaynaklık etmektedir (Güneş, 2013:335).

İngiliz filozof John Locke'un (1632-1704) "İnsanın Anlama Yetisi Üzerine Bir Deneme (Essay Concerning Human Understanding)" (1690) adlı eserinde ilk kez "semeiotike" terimi kullanılmıştır. Yazar semiyotiği göstergeler öğretisi olarak açıklar ve bilimin üç temel kolundan biri olması gerektiğini savunur. Locke'a göre göstergeler öğretisinin amacı, zihnin nesneleri anlamak ya da bilgilerini başkalarına anlatmak için kullandığı göstergelerin özelliğinin belirlenmesidir. Locke'un bu dikkat çekici çalışması, felsefenin bir kolu olarak göstergebilimin ilk anlaşılır kaynağı olması açısından önemlidir (Güneş, 2013:335).

Fransız matematikçi Lambert de Locke'un eserinden yola çıkarak yaptığı çalışmalarla göstergeler öğretisinin diğer en önemli temsilcilerinden biri olmuştur. Lambert iki ciltlik Neues Organon (Yeni Organon 1764) adlı eserinin ciltlerini de kendi içinde iki bölüme ayırarak dört ayrı bilim dalını incelemiştir. Bu bilim dalları; dianoiloji, aletioloji, semiyoloji ve fenemolojidir. Dianoilojiyi: mantık yöntemi; aletiolojiyi, metafizik dersi; semiyolojiyi, genel dilbilgisi dersi; fenemolojiyi, gerçeği gerçek gibi görünmesinden ayıran bilim olarak açıklamıştır (Barthes, 1967:15; aktaran Güneş, 2013:335). Semiyotik bölümünde, düşünce ve nesnelerin adlandırılıp açıklandığı bir kuram oluşturmuştur. Dilsel göstergeler üzerine yoğunlaşsa da müzik, koreografi, arma, amblem, tören gibi diğer gösterge türlerine de değinmiştir (Rifat, 1992:19; aktaran Güneş, 2013:335).

Hoene-Wronski, Bolzano ve Husserl gibi filozoflar ve bazı araştırmacıların da Locke ve Lambert'den sonra dilsel ve dilsel olmayan göstergeler konusunda çalışmaları olmuştur. Böylelikle semiyotiğin ilk temelleri dil felsefesi kapsamında atılmış olup çağdaş göstergebilimin dayanağı oluşturulmuştur (Güneş, 2013:335).

19. yy'da ise Polonyalı Joseph Marie-Hoene Wronski'nin Philosophie du Langage (Dil Felsefesi, 1879), Çek matematikçi Bolzano'nun Wissenschaftlehre (Bilim Öğretisi, 1837) ve Edmund Husserl'in, 1890'da yazdığı ve 1970 yılında yayımlanan Zur Logik der Zeichen (Göstergelerin Mantığı Üstüne) ile Logische Untersuchungen (Mantık Araştırmaları) adlı eserlerinde gösterge sorunu incelenmiştir. Edmund Husserl eserlerinde dilsel göstergeler ve gösterge kuramlarıyla ilgili bilgilere yer vererek genel göstergeler kuramından daha çok dile ilişkin bir göstergeler kuramı, bir dil felsefesi geliştirmiştir (Aktulum, 2004:3; aktaran Güneş, 2013:335-336).

20. yy'ın başlarında sırasıyla İsviçreli dilbilimci Ferdinand de Saussure (1857-1913) ve Amerikalı filozof Charles Sanders Peirce (1839–1914) neredeyse eşzamanlı olarak ve birbirlerinden habersiz bir şekilde çağdaş göstergebilimin temellerini atmışlardır (Güneş, 2013:336).

Saussure, 'sémiologie' teriminden 1894 yılına ait bir makalesinde bahsetmiştir. Yine Saussure, ölümünden sonra öğrencileri tarafından kitap hâline getirilen Cours de Linguistique Générale'de (Genel Dilbilim Dersleri, 1916) tasarladığı sémiologie biliminin tanımında (Saussure, 2001:46; aktaran Güneş, 2013:337) şu ifadeleri kullanmıştır: "Bu... sosyal yaşamın bir parçası olan göstergelerin rolü ile ilgili bir bilim tasarlamak mümkündür. Bu bilim, sosyal psikolojinin dolayısıyla genel psikolojinin de parçasını oluşturacaktır. Biz bu bilimi 'göstergebilim' (Yunanca semeîon, 'gösterge') olarak adlandıracağız. Göstergebilim, bize göstergelerin doğası ve onları oluşturan kanunların kapsamını öğretecektir. Böyle bir bilim henüz var olmadığı için, onun nasıl bir şey olacağını kesin olarak söyleyemeyiz. Ancak, kurulmalıdır ve bunun için de önceden yeri hazırdır. Dilbilim, bu genel bilimin yalnızca bir dalıdır. Göstergebilimin ortaya çıkardığı yasalar dilbilimde de uygulanabilir olacaktır ve

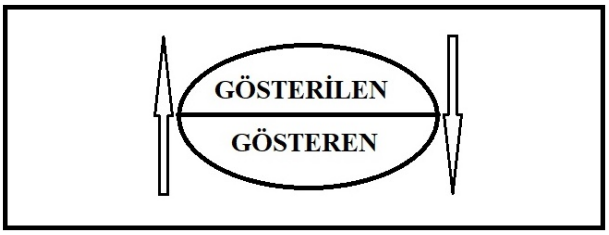
dolayısıyla dilbilim insan bilgisinin dâhilindedir, yeri iyice tanımlanmış bir alana bağlanabilir" (Saussure, 1983:15-16; aktaran Chandler, 2007:5).

Saussure göstergebilimsel bir problemin doğasını çözmede hiçbir şeyin dil çalışmalarından daha uygun olmadığını iddia etmiştir (Saussure, 1983:16; aktaran Chandler, 2007:5). Saussure'ün etkisiyle ve dilbilimin diğer gösterge-sistem çalışmalarına göre daha yerleşmiş bir disiplin olması nedeniyle göstergebilim incelemeleri ağırlıklı olarak dilbilim kuramları üzerinde durmuştur. Saussure dilin, işaret sistemlerinin en önemli birimi olduğunu kabul ederken aynı şekilde birçok kuramcı da temel olarak dili dikkate almıştır (Chandler, 2007:5).

Saussure, dilbilimi semiyolojinin bir dalı olarak gördüğünü şu cümlelerle daha detaylı açıklamıştır: "Dilbilim bu genel semiyoloji biliminin tek dalıdır. Semiyolojinin keşfedeceği yasalar dilbilimde uygulanabilir olacaktır… bizi etkilediği kadarıyla… dilbilimsel problemde ilk ve önde gelen göstergebilimdir…. Eğer biri, dil sistemlerinin doğasını doğru keşfetmeyi dilerse öncelikle aynı türde diğer tüm sistemlerin yaygın olarak neye sahip olduğunu hesaba katmalıdır. Gösterge olarak dinî törenler, gelenekler vb. göz önüne alındığında, inanıyoruz ki bu mümkün olabilir, meseleye yeni bir bakış açısı ile bakmak faydalı olacaktır. Göstergesel olgu olarak onları dikkate alma ve onları semiyolojinin yasalarına göre açıklama ihtiyacı hissedilecektir" (Saussure, 1983:16-17; aktaran Chandler, 2007:7).

Saussure dilbilim çalışmalarında bir bütün olarak dilsel göstergeyi, gösteren ve gösterilen olmak üzere iki parça hâlinde incelemiştir (Şekil 6). Gösteren, sesler bütünüyken gösterilen, kavramdır. Gösterge ise gösteren ve gösterilen tarafından temsil edilendir. Yani, gösteren ve gösterilen ikisi birlikte göstergeyi meydana getirir. Dolayısıyla Saussure'e göre

gösterge, bir kişinin zihinsel kavramla aynı olan bir dizi uyaranla temas kurduğu anda edindiği tecrübelerdir (O'Neill, 2005:53).

Şekil 6: Saussure'ün göstergesi (Saussure, 1966:64)

Saussure göstergeyi şu şekilde örneklemiştir: "Kavram ile bir ses-imgesinin birleşimini bir gösterge olarak adlandırırım, ancak mevcut kullanımda bu terim yalnızca bir ses imgesini, kelimeyi (arbour/çardak) belirtir; örneğin, bir işitim imgesi olan "çardak" sözcüğünün gösterge olarak adlandırılması ancak "ağaç" kavramına taşıyıcılık etmesindendir. Çünkü duyumsal bölüm (işitim imgesi) kavramın bütününü karşılar" (Saussure, 1966:64; aktaran O'Neill, 2005:53).

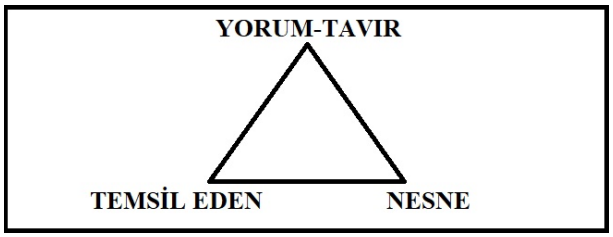
Saussure'ün ileri sürdüğü bu düşünce gösteren ile gösterilen arasındaki göreceli ilişkiyi esas almaktadır. Yani herhangi bir dilin, kurallarınca kabul edilen bir kelimenin sunduğu olgu da herkesçe kabul edilendir, yani bir köpek, köpek olarak bilinir çünkü bu herkesin kabul ettiği bir olgudur ve herkesçe bu şekilde bilinir. Göstergebilimde de göstergeleri açıklamak için kullanılan bu geleneksel göreceli kurallar "kod" terimiyle adlandırılmaktadır (Eco, 1976:49; aktaran O'Neill, 2005:54).

Ayrıca Saussure, gösterenin ve gösterilenin zihinsel kavramlar olarak hayal edilebileceğini öne sürmüştür. Bu düşünce, gösterenin görev tanımını yapmakta güçlük oluşturduğu gibi göstergeleri yerleştirme konusunda da sorunlar meydana getirmiştir. "Gerçek dünyada var mıdır ya da hayal gücünden ibaret bir kurgu olarak mı var olurlar?" gibi sorular

gündeme gelmiştir. Dolayısıyla bu gösterge diyagramı dışsal olguyu içermediği için eksik ve sorunlu görülmektedir. Saussure'ün görüşleri ile birleşen anlayışa göre gösteren, göstergenin fiziksel olağanüstü bölümüyken gösterilen, bu fiziksel olgunun temsil ettiği anlamdır. Birkaç yıl sonra bu tanıma Hjelmslev tarafından da açıklama getirilmiştir (O'Neill, 2005:53).

Modern dilbilimi ortaya koyan Saussure, 19. yy'ın artsüremli (Fr. diachronique) anlayışının tersine, dilin eşsüremli (Fr. synchronique) bir kesit içinde incelenmesi gerektiğini savunmuş ve görüşleriyle yapısalcılığın da en büyük öncüsü olmuştur. Dilin iç gerçekliğinin ele alınmasını öneren ve dil/söz (Fr. langue/parole), artsürem/eşsürem (Fr. diachronie/synchronie) ayrımlarının yapılmasını zorunlu gören Saussure, bireysel nitelikli sözden ziyade toplumsal nitelikli dil üzerine odaklanmıştır (Vardar, 2001:29; aktaran Güneş, 2013:337). Saussure geleneğini benimsemiş göstergebilimciler de bu görüşten hareketle, bir göstergebilim dizgenin belirli edimleri ya da pratikleri yerine daha çok bir bütün olarak o dizgenin altında yatan yapıları ve kuralları üzerinde durmuşlardır (Güneş, 2013:337).

Kimya, matematik, mantık gibi alanlarda çalışmalar yapmış olan Amerikalı ünlü filozof Charles Sanders Pierce, John Locke'un semiyotik sözcüğünü yineleyerek göstergebilimin bir bilim dalı olarak kabul edilmesinde önemli rol oynamıştır. Ölümünden sonra yayımlanan çalışmalarında, göstergelerin mantıksal işlevine ilişkin evrensel bir dizge içinde tüm olguları kapsayan ve bu olguların eksiksiz olarak sınıflandırmasını yapabileceği bir göstergeler kuramını tasarlamak istemiştir. Göstergeye farklı bir anlayışla yaklaşarak göstergeyi üç farklı bölümden oluşturmuştur (Şekil 7); bir gösterge (İng. sign), bir nesne (İng. object) ve bir yorumlayan (İng. interpretant) (Öztokat, 2005:52; aktaran Güneş, 2013:336). Bu ifadeye göre gösterge, herhangi bir durum içinde bir şeyin yerini tutandır.

Şekil 7: Göstergenin üçlü ilişkisi (Peirce, 1931-58)

Örneğin, bir resim (gösteren) haç üzerinde asılı bir adamı gösterebilir ve Mesih'in çarmıha gerilişi olarak yorumlanabilir (yorumlama). Bundan sonra (yorumlama) Hristiyan birinin imanını temsil etmesi gelebilir (gösterge), iyi ve kötü arasındaki savaş olarak da yorumlanabilir (yorumlama). Kötülük, sonrasında bazı şeytani anlamlarda yorumlanabilir, şeytani imgelerle de gösterilebilir. Peirce'ün teorilerini kavramak güçtür, çünkü hem fikirleri karmaşık ve fenomenolojiye dayanır hem de yazılma süreçleri çok uzun zaman almıştır (Cobley, 1996; aktaran O'Neill, 2005:57).

Daniel Chandler "Semiotics The Basics" adlı eserinde Peirce'ün Locke'dan esinlenerek göstergebilim terimini incelediği ve araştırmalarını aynı dönemde sürdürdüğü Saussure'den tamamen bağımsız bir çalışma yürüttüğü ile ilgili açıklama yapmıştır. Bunun yanında Peirce'ün şu sözlerine de yer vermiştir: "Genel anlamda göstergebilimin diğer adı olan mantık, göstergelerin gerek duyulan ya da resmî doktrinidir. Doktrini "gerek duyulan" veya resmî olarak tanımlayarak, karakterlerini bildiğimiz göstergeler gibi gözlemlediğimizi kastediyorum. Soyutlamanın adlandırıldığı bir sürece itiraz etmeyeceğim, kesinlikle yanılabilir ifadelere yöneldik ve bu nedenle, bir anlamda, bir 'bilimsel' zekâ yani, deneyimle öğrenebilecek bir zekâ tarafından kullanılan tüm göstergelerin karakterlerinin olması gerekir (Peirce 1931-58:2.227; aktaran Chandler, 2007:3).

Mantıkçı ve aynı zamanda pragmatizmin kurucusu olan Peirce'e göre geniş anlamıyla mantık, göstergebilime eşittir ve mantık eleştirisi, göstergebilimin üç ana bölümünden biridir. Mantık eleştirisi dışında kalan diğer iki bölüm ise göreceli olarak dilbilgisi ve retoriktir. Mantıksal kökenli bir göstergebilim anlayışını savunan Peirce, göstergelerin mantıksal işlevi üzerinde durmuş ve göstergebilimsel olguları eksiksiz bir şekilde sınıflandırmak amacıyla üçlülere dayalı, altmış altı sınıflı bir göstergeler sistemi oluşturmuştur (Güneş, 2013:336). Peirce çalışmasında farklı gösterge türlerinin tanımlanmasını ve açıklanmasını temel almıştır. Bu amaçla oluşturduğu birincilik, ikincilik ve üçüncülük kavramları üzerine ikon (görüntüsel gösterge), indeks (belirtke) ve sembol (simge) terimleri ile gösterge çeşitlerini sınıflandırmak için bir giriş yapmıştır (O'Neill, 2005:58).

II.2. İkon, İndeks ve Sembol

II.2.1. İkon

Peirce görüntüsel (ikonik) göstergeleri, karşılık geldiği nesnelerle olan benzerliklerini ele alarak açıklamıştır. Örneğin resimler, tablolar ve fotoğraflar gibi temsil ettiği nesnelerin birebir benzeyen özelliklerine sahip görüntüsel göstergeler varken göstergeler tamamen görüntüsel olmayabilir ve sembolik bir araya gelmelerle gösteren arasındaki ilişkinin bir elemanı da olabilir; kavramsal benzerliklerle bir araya gelen nesneleri temsil eden şemalar buna örnektir. Şemalarda işaret edilen nesnenin varlığına dair tüm benzerlikler, ilgiler bir aradadır. Fotoğraflar da onların işaret ettiği doğanın güçlü elemanlarıdır. Çünkü fotoğraflar kimyasal bir kâğıda ışığın vurmasıyla doğayı doğrudan gösteren nesnelerdendir. Görüntüsel göstergeler, genellikle gösterenlerin (indekslerin) ya da sembollerin işaret ettiği gerçeklikle daha ilgilidir. Barthes'ın da açıkladığı gibi, bu göstergeler diğer gösterge çeşitlerine kıyasla doğrudan gerçekliği yansıtıyor göründüğünden arabulucu yönleri öne çıkmaz. Yine de en gerçekçi şekiller

betimledikleri şeyin tam anlamıyla kopyası olamaz. Simgeler betimledikleri şeylerin tariflerinin tarifleri olmadığı sürece de gerçeklik yanılgısını her zaman oluşturmayabilir, örneğin sahte başyapıtlar gibi (O'Neill, 2005:58).

II.2.2. Sembol

Sembolik işaretler sosyal kurallar dâhilinde veya bir kanun üstünlüğü ile nesnelerini ifade ederler. Bundan dolayı Peirce de Saussure gibi sembolik işaretleri, geleneksel işaretler olarak algılamaktadır. Başka bir ifadeyle sembolik işaretler, yorumlayan olmasa kendisini gösterge yapan özelliği yitirecek olan bir göstergedir. Yani, insanlar arasında uzlaşmaya dayanan bir göstergedir (Öztokat, 2005:61; aktaran Güneş, 2013:336). Örneğin doğal dillerdeki sözcükler, uzlaşmaya dayalı birer simgedir; çünkü bir sözcük, belirttiği şeyi yalnızca bu anlama geldiğini anlamamız sayesinde belirtmiş olur (Güneş, 2013:336). Dolayısıyla sembolik göstergelerin nesneleri ile arasında rastgele bir ilişki oluşturulmuştur; kelimeler, kitaplar, matematiksel sembollerde ve dengedeki terazinin adaleti temsil etmesinde olduğu gibi.

II.2.3. İndeks

Belirti, iki öge arasındaki gerçek bir çağrışıma dayanır. İşaret eden ya da gösteren (indeks) aslında herhangi bir şeyi temsil eder (gösterir). Örneğin, bir güneş saatinin üzerindeki gölge güneşin pozisyonuna göre gün içinde saati gösterir: Bir kedinin yaptığı pati izi, gezindiği yerleri gösterir. Dolayısıyla belirti, nesnesi ortadan kalktığında kendisini gösterge yapan özelliği hemen yitirecek olandır. Bir hastalığın belirtileri açık bir şekilde enfeksiyonun cinsini işaret eder (O'Neill, 2005:58-59).

Saussure göstergebilimi sosyal yaşamın bir parçası olarak göstergelerin üstlendiği rolü çalışan bir bilim olarak görmüştür. Charles Peirce ise göstergebilimin (semeiotic ya da semiotic) mantıkla çok yakından ilişkisi olduğunu kabul etmiştir. Bundan dolayı göstergebilimi,

"göstergelerin resmi doktrini" olarak görmüştür (Peirce 1931-58:2.249; aktaran Chandler, 2007:3).

Ayrıca Peirce göstergeyi yorumlayan (interpretant), nesne (object) ve göstergeden (representamen) oluşan üçlü bir model şeklinde açıklarken; Saussure, yaklaşımını gösteren (Fr. signifiant) ve gösterilenden (Fr. signifié) oluşan ikili bir model üzerine kurmuştur. Aslında iki araştırmacının tasnifi de birbirine benzer. Peirce'ün göstergesi, Saussure'ün gösterenine karşılık gelir ancak Peirce, Saussure'den farklı olarak gösterileni nesne (Fr. object) ve yorumlayan (Fr. interpretant) olarak iki parçaya ayırır (Deely, 1990:115; aktaran Güneş, 2013:337).

Sonuç olarak Peirce (Amerika ekolü) ve Saussure (Avrupa ekolü) iki büyük kuramsal geleneğin kurucusu olmuşlardır. Hatta bazen Saussure'ün "semiyoloji (semiology)" terimi Saussure geleneği olarak kullanılmaktayken "semiyotik (semiotics)" terimi ise Peirce geleneği olarak kullanılmaktadır. Ayrıca semiyoloji daha çok dil/dilbilim sınırlarında kalan bir kavram, semiyotik ise daha geniş bir kavramdır. Günümüzde de tüm bilim dalını kapsayan bir nevi şemsiye terimi olarak 'göstergesel' kullanılmaktadır (Nöth, 1990:14; aktaran Chandler, 2007:3-4).

Peirce'in ve Saussure'ün göstergebilim konusundaki çalışmaları sonrasında birçok dilbilimci ve yazın bilimci de göstergebilim alanına eğilmiştir. Bu ilgi sonucunda 1960'lardan sonra göstergebilim bir bilim dalı olarak bağımsız bir araştırma alanı olmuştur. Toplumsal ve kültürel olguların işlevlerinin incelenmesini barındıran, Saussure'e dayalı Avrupa geleneğini benimseyenler arasında Louis Hjelmslev, Roland Barthes, Claude Lévi-Strauss, Julia Kristeva, Christian Metz, Algirdas-Julien Greimas ve Jean Baudrillard gibi araştırmacılar bulunurken Peirce'in görüşüne dayanan Amerika geleneğini benimseyenler arasında Charles W. Morris,

Ivor A. Richards, Charles K. Ogden, Umberto Eco ve Thomas Sebeok gibi araştırmacılar yer almaktadır (Güneş, 2013:337).

Amerikalı dilbilimci Charles William Morris, Foundations of the Theory of Signs (Göstergeler Kuramının Temelleri, 1938) ve Signs, Language and Behavior (Göstergeler, Dil ve Davranış, 1946) adlı yapıtlarında bütün göstergelerin genel bir kuramını oluşturmaya çalışır. Morris, Peirce'ün göstergebilimini davranışçılığa uygulayarak dilbilimin geleneksel dallarını dâhil etmiştir. Morris'e göre göstergebilimin temelinde 'semiosis' (göstergesel işlev) vardır. Göstergebilimi semiosis kapsamındaki olağan bir çalışma olarak görmektedir. Semiosisi ise "işaretin fonksiyonu olan bir süreç" olarak açıklamaktadır. Bu tanım doğrultusunda göstergebilim herhangi bir durumdaki veya sosyal bağlamdaki işaretin işlevini odak noktasına alır. Dolayısıyla anlam yorumlanması ve yaratılması ile ilgili olarak işarette eylemin varlığı söz konusudur. Morris, göstergebilimini üçe ayırmıştır: Anlambilim (semantique), göstergeler ve bunların uygulanabildiği nesneler arasındaki ilişki; sözdizim (syntax), göstergelerin kendi aralarındaki biçimsel ilişki; edimbilim (pragmatic), göstergeler ile yorumlayanları arasındaki ilişki. Ayrıca Morris, üç tür göstergebilim tasarlamıştır: Salt göstergebilim (pure semiotic), göstergelerden söz etmeyi sağlayacak bir üst dil hazırlar; betimleyici göstergebilim (descriptive semiotic), belirlenmiş göstergeleri inceler; uygulamalı göstergebilim (applied semiotic) ise göstergeler bilgisini değişik amaçlarda kullanır (Güneş, 2013:337-338). Özetle, "göstergebilim okuyucuların metin içinde bulunan işaretlerin önemi üzerinde durarak olası yan anlamsal anlamları araştırır" (Chandler, 2007:7).

Bazı yorumcular Charles W. Morris'in göstergesel (Saussure'ün tanımının indirgeyici bir çeşidi) tanımını 'göstergelerin bilimi' olarak kabul etmiştir (Morris 1938:1-2; aktaran Chandler, 2007:4). 'Bilim' terimi yanıltıcıdır. Henüz, göstergebilim hiçbir teorik

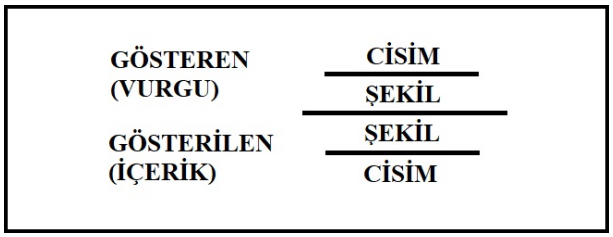
varsayımı, modeli ya da deneysel metodolojiyi geniş ölçüde kapsamamaktadır. Göstergebilimin genel ilkelerini ya da kapsamını oluşturmak isteyen kuramcılarının birçoğu, çoğunlukla teorik olmaya eğilimlidir. Örneğin yine Peirce ve Saussure'ün her ikisi de göstergenin temel tanımı ile ilgilenir. Peirce, gösterge çeşitleri için mantıksal sınıflamalar geliştirmiştir. Sonraki birçok göstergebilimciler, göstergelerin sınıflandırıldığı kodlarla ya da gelenekleri tespit etmek ve kategorize etmek için uğraşmışlardır. Yöntemlere gelince Saussure'ün teorileri, metinleri ve sosyal uygulamalarını analiz etmek için çeşitli yapısal yöntemler geliştirilmeye başlanmıştır (Chandler, 2007:4).

Göstergebilim üzerine eğilen bir diğer önemli araştırmacı da Roman Jakobson'dır. Jakobson hem Prag Dilbilim Çevresinin kurulmasına katkı sağlamış hem de Rus biçimcilerinin yanında yer almış Rus asıllı Amerikalı bir bilim adamıdır. Aynı zamanda Avrupa'da ve Amerika'da dilbilim, göstergebilim ve edebiyat biliminin gelişmesi için çalışmış, çok yönlü bir bilim adamıdır. Jakobson "dil, göstergelerin bir sistemi ve dilbilim göstergelerin ve göstergebilimin bir parçası" der (Jakobson, 1949a-50; aktaran Chandler, 2007:8). Bu fikrinden yola çıkarak Jakobson edebiyatı ayrı bir inceleme konusu yapmıştır ve edebî dile dikkat çekerek başta şiir olmak üzere çeşitli edebî ürünleri bilimsel kavram ve ilkelerle incelemeyi gerekli görmüştür (Rifat, 1992:25; aktaran Güneş, 2013:341).

Aynı zamanda Jakobson'a göre, "göstergebilim, tüm göstergelerin yapısının temelini oluşturan genel ilkeleri ve mesajları kullanma karakterinin yanında gösterge sistemlerinin çeşitli özelliklerini ve farklı tipteki göstergeleri kullanarak mesajları ayırmakla ilgilenir" (Jakobson 1968:698; aktaran Chandler, 2007:4). Yapısalcı yöntemleri kullanan Jakobson ve diğer birçok bilim insanı, kültürel olgunun analiz edilmesinde göstergebilimden de faydalanmıştır. Ancak göstergebilim ne kadar ilgi görse de barındırdığı yöntemlerle evrensel

nitelikte benimsenen bir bilim dalı olarak henüz kabul görmemektedir. Çünkü göstergebilim geniş ölçüde bir akademik disiplin olarak kurumsallaşmamıştır (her ne kadar bu konuda dernekler, konferanslar, dergiler ve birçok üniversitede elle tutulur bir bölüm olarak var olsa da). Göstergebilim farklı birçok teorik durumun ve metodolojik araçların dâhil olduğu bir çalışma alanıdır. Her ne kadar kendi tarzını yaratmış göstergebilimciler varsa da göstergebilim kavramlarına dilbilimci, filozof, psikolog, sosyolog, antropolog, edebiyatçı, estetik ve yayın kuramcı, fizik analist ve eğitim bilimciler de dâhildir (Chandler, 2007:4).

Kopenhag Dilbilim Çevresinin kurucusu olan Louis Hjelmslev ise Saussure'ün çalışmasının devamı olarak göstergenin kapsamını iki yoldan tekrar tanımlamak suretiyle geniş ve daha derin bir biçimde ele almıştır (Hjelmslev, 1961; aktaran O'Neill, 2005:60). Saussure'ün görüşlerini soyut, mantıksal, biçimsel ve tümdengelimli bir bakış açısıyla geliştirmiş, doğal dillerin yanında aslında tüm dillere uygulanabilecek bir tür dilsel mantık, dil cebiri, salt kuramsal nitelikli bir bilim tasarlamıştır (Vardar, 1988:144; aktaran O'Neill, 2005:60). İlk olarak gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkiyi (veya terimlerini kullanmak için içerik ve vurguyu) tekrar ele almıştır. İkincisi, onları karşılıklı olarak değiştirmiş, içerikten (gösterilen) ziyade vurguya (gösteren) öncelik vermiştir. Saussure'ün ortaya koyduğu gösteren/gösterilen karşıtlığını anlatım/içerik düzlemleriyle karşılamış ve her düzlemde de töz/biçim karşıtlığını öngörmüştür. Ancak hâlihazırda var olan fikirde, biri diğeri olmadan var olamaz. Her iki tarafı biçim ve ana fikrin ilişkisine göre vurgunun ana fikri ve gösteren için vurgu şekli ile içeriğin şekli ve gösterilen için içeriğin ana fikri olarak gruplandırmıştır (Şekil 8) (Hjelmslev, 1961; aktaran O'Neill, 2005:60).

Şekil 8: Hjelmslev'in gösterge modeli (Hjelmslev, 1961)

Hjelmslev'e göre genel dil kuramı ya da göstergebilim, sözlerin değil biçimlerin üzerinde durmalıdır. Hjelmslev, gösterenin özünü ses, ışık, tahta ya da kaya gibi ortamın fiziksel maddeleri olarak karakterize etmiştir. Gösteren, hem Saussure hem de Peirce'ün bir gösterge olgusu fikrine yakın olan bir düşünce, bir gösterge olarak yorumlanabilen bir çevreden gelen algısal girdinin bir parçasıdır (Gottdiener ve Lagopoulos, 1986; aktaran O'Neill, 2005:60). Gösterenin şekli, Saussure'ün gösterenin başlangıç fikri ile benzer şekilde kodların bir temsilci olarak kabul edildiği durumdur. Ayrıca sözdizimsel ve yapısaldır. Bu ilişkinin diğer tarafında içeriğin şekli ise kavramın kodlandığı bir yoldur ve şekilsiz olan saf bir deneyim ya da düşünce olarak Peirce'ün "ilklik" görüşü (Peirce, 1996; aktaran O'Neill, 2005:60) ile yakın özelliktedir (O'Neill, 2005:60).

Çağdaş göstergebilimin önemli bir diğer ismi olan Roland Barthes, geliştirmiş olduğu özgün yaklaşımla daha çok popüler kültür çözümlemeleri üzerinde çalışmıştır. Barthes, Mythologies (Çağdaş Söylenler, 1957), Eléments de Sémiologie (Göstergebilim İlkeleri, 1965), Introduction á l'Analyse Structurale des Récits (Anlatıların Yapısal Çözümlemesine Giriş, 1966), Système de la Mode (Moda Dizgesi, 1967) gibi eserleriyle de göstergebilimin sağlam temeller üzerine oturmasında etkili olmuştur. Barthes geliştirdiği yapısal çözümleme yöntemiyle, toplumda hemen her şeyin anlamlı olduğunu ve işaretin, konuşmanın olduğu bir toplulukta önemli olabileceğini düşünmüştür: Örneğin araba, elbise vb. Dolayısıyla Barthes'ın

bu yöntemi bildirişim amacı içermemekle beraber, anlam taşıyan giyim, mobilya gibi çeşitli olguları içerir. Bu anlamda, göstergebilim daha çok fotoğraf, reklam ve televizyonun verdiği mesajla, edebiyatta yazılı söylemin nasıl üretildiği ve ne olduğu ile de ilgilidir (Igene, 2007:5). Barthes bütün bunları anlamlama (Fr. signification) kavramı aracılığıyla göstergebilime bağlar, göstergelerle ikincil gösterilenler ya da yan anlam gösterilenleri arasındaki bağıntılar üzerinde durur (Güneş, 2012:34). Çağdaş Söylenler'de (Mythologies, 1957) toplumun eleştirisini, imgeler, söylenler ve söylemler gibi göstergelerden yola çıkarak yapmaya girişir. Barthes, yöntemini kuramsal bir sınırda uygulamak adına, çoğunlukla Hjelmslev'in ortaya koyduğu kavramları kullanmayı tercih etmiştir: Düz anlam (sözcenin ilk anlamı), yan anlam (sözcenin çağırdığı öteki anlamlar) ve üstdil (tutarlı kavramlar bütünü). Göstergenin yan anlam düzeyinden yola çıkarak onu göstergebilimsel bir dizge olarak ele alır, bu dizgenin göstereni bir düz anlam göstergesinden oluşur, üst dili ise gösterilenin düz anlam göstergesiyle oluştuğu bir dizge olarak açıklar (Güneş, 2012:38).

Aslında Barthes'in kavramaya çalıştığı "çağrışım"ların kavramlarıdır. Çağrışımlar, bir göstergenin vurgu/içerik ilişkisinin diğer bir göstergenin vurgusu ve "üst dili" olabileceğini veya bir göstergenin vurgu/içerik ilişkisinin sırayla farklı bir gösterge için içerik olduğunu göstermektedir ve Peirce'ün sınırsız semiosis kavramı ile bir dereceye kadar da yakın özelliktedir. Bu noktada bir göstergenin yorumlayıcısı diğer bir gösterge için sonsuz biçimde temsilci olabilmektedir (Brandt, 2000; aktaran O'Neill, 2005:63).

Barthes, 1977'de Collège de France'taki açılış dersiyle bu yaklaşımın bütüncül bir uygulamasını Système de la Mode (Moda Dizgesi, 1967) başlıklı çalışmasında yapar, burada elbiseyi değil elbise konusundaki söylemleri, özellikle de moda fotoğraflarındaki yazı ve yorumları, bir başka deyişle yazılı elbiseyi inceler. Nasıl ki elbise dizgesi moda söylemiyle

üstlenilmişse, aynı biçimde dilsel olmayan bir göstergeler dizgesinden, dilsel göstergelerle söz edilebileceği sorununu ortaya koymuştur (Güneş, 2013:339).

Kendini göstergebilimci olarak adlandıran çoğu kişi göstergebilimin içinde Saussure'ün dilbilimindeki yerini dolaylı olarak kabul etmiştir. Roland Barthes, Saussure ve diğer göstergebilimcilerden ayrı düştüğü bu düşüncelerini şu sözlerle ifade etmiştir: "belki biz Saussure'ün formülasyonunu tersine çevirmek zorundayız ve semiyolojinin dilbilimin bir dalı olduğunu iddia etmeliyiz" demiştir (Chandler, 2007:8). Yani, dilbilimi göstergebilimin bir bölümü olarak gören Saussure'ün formülünü de tersine çevirmeyi önerir (Yücel, 2001:37; aktaran Güneş, 2013:339). Ona göre dilbilimin bir parçası olan göstergebilimdir, çünkü her türden gösterge dizgesinin altında dil bulunur. Böyle bir tutum içerisine girmesi, düz anlam ve yan anlam kavramları konusunda onayladığı düşünceler nedeniyle Barthes, işlevci dilbilimde, özellikle de Georges Mounin ve başlangıçta esinlendiği André Martinet arasında, kuramsal düzlemde kopukluğa yol açar (Güneş, 2013:339).

Barthes, Göstergeler İmparatorluğu (1970) ve Le Plaisir du Texte (Metnin Tadı, 1973) başlıklı çalışmalarıyla, Buysens'in bildirişim göstergebilimi adını verdiği göstergebilim karşısında Mounin ve Martinet'in anlamlama göstergebilimi adını verdikleri yaklaşımı bir kenara bırakıp söylem çözümlemesine dayalı, daha az biçimsel, yazınsal bir göstergebilime doğru kayar. Barthes ile birlikte göstergebilimin inceleme alanı toplumun bütünü olur, bu yaklaşımı nedeniyle Mounin, Barthes'ın toplumsal bir ruh çözümlemesi yaptığını söyler. (Güneş, 2013:339).

Èmile Benveniste, "dilin; diğer tüm sistemleri, dilbilimi ve dilsel olmayanları yorumlayan" olduğunu gözlemlemiştir (Benveniste, 1969:239; aktaran Chandler, 2007:5).

Amerikalı dilbilimci Leonard Bloomfield, "dilbilimin göstergebilimin baş iştirakçısı" olduğunu ileri sürmüştür (Bloomfield, 1939:55; aktaran Chandler, 2007:8).

Göstergebilimciler filmler, televizyon ve radyo programları, reklamlar gibi medya unsurlarını metinsel olarak değerlendirirler ve bir 'metin' ve 'televizyonu okuma' amacıyla göstergebilime başvururlar (Fiske ve Hartley, 1978; aktaran Chandler, 2007:8). Yani bazı göstergebilimcilerce televizyon ve filmler dil incelemesinde olduğu gibi bazı açılardan çalışma konusu yapılmıştır. Bununla birlikte, tüm medyayı dilsel bir çerçevede çalışmaya zorlama tehlikesi vardır. Medyanın tamamıyla dilbilimsel bir çerçevede görülebilmesi sakıncası, medya unsurlarının kendi günlük dünyamızdaki deneyimlerimizde, gerçeklik olarak gördüklerimize yakın olup olmadığı veya yazma gibi sembolik bir sistemle ortak noktalarda buluşulup buluşmadığı çelişkilerini doğurmaktadır. Belirgin sosyal durumlarda işaretlerin kullanımını araştırmak isteyen çağdaş "sosyal göstergebilim", dil gibi işaret sistemlerine odaklı yapısalcılığın ötesine geçmiştir (Chandler, 2007:8).

Göstergebilim "bir iletişim çalışması, yani belirli bir durumda bir çevirmenin aklındaki işaret fonksiyonlarını belirli bir anlam ifade edecek şekilde iletmesi için bir yol" olarak tanımlanmıştır (Leeds-Hurwtz, 1993:15; aktaran Igene, 2007:5). Bu tanımdan da yola çıkarak göstergebiliminin, tüm iletişim odağındaki metin çalışmalarında görülebileceği anlaşılmaktadır. Bu nedenle denilebilir ki göstergebilim, içerisinde sözel (konuşma ve yazma dili) ve sözel olmayan iletişim (herhangi bir şeyi simgeler) unsurlarını barındırır (Igene, 2007:5).

Saussure'ün göstergebilim yolundan giden Belçikalı dilbilimci Eric Buysens, Les Langages et le Discours (Diller ve Söylem, 1943) başlıklı çalışmasında göstergebilimin sadece "bildirişim" yönüyle değerlendirilebileceğini vurgulamıştır. Ona göre göstergeler belirli bir anlam bildirmek amacıyla kullanılmalıdır. Örneğin trafik işaretleri gibi gösterge dizgeleri

bildirişime yönelik göstergelerdir (Güneş, 2013:338). Aynı düşünceyle Wales de göstergebilimi "işaretlerin ve işaret sistemlerinin analizi, özellikle farklı toplumlardan ve kültürlerden insanların arasındaki iletişimi de içeren işaretlerin ve işaret sistemlerinin anlamları" olarak görür. Kapsamını ise "hareketler, elbise ve kitle iletişim gibi sözel olmayan iletişim sistemleri ve konuşmanın tüm farklı ortamlardaki sözlü dili" olarak tanımlar (Igene, 2007:5).

Amerikalı göstergebilimci Thomas A. Sebeok, Contributions of the Doctrine of Signs (Göstergeler Öğretisinin Katkıları, 1976), The Sign and its Masters (Gösterge ve Gösterge Ustaları, 1978), Semiotics (Göstergebilim, 1979) gibi eserleriyle göstergebilime ciddi katkılarda bulunmuştur. Asıl olarak göstergebilimi, "işaret eylemini, iletişimin bir konusu" olarak görmektedir. Ona göre gösterge, insana ve insan kültürüne özgü bir kavram olmanın dışında, aynı zamanda tüm canlılar dünyasıyla da ilişkilidir. Göstergebilime tüm canlılar âlemini de dâhil ettiği için zoosemiyotik ve biosemiyotik terimlerini de göstergebilime kazandırmakla beraber bu alanlarda çok değerli çalışmaları olmuştur (Güneş, 2013:342).

Chandler'a göre semiyosis süreci Yunanlılara kadar uzanır ve bazı etkenleri içerir: Bir gösterge olarak davranan (gösterge aracı) ve bir göstergenin ifade ettiği (designatum); söz konusu olan şey, yorumlayıcının (işareti yapılan duygu) ve yorumlayıcının (yorumlanan) işaret ettiğinin hangisi olduğudur, yani bazı yorumcular üzerindeki etkileridir. (Igene, 2007:4-5).

İtalyan göstergebilimci Umberto Eco da alımlama göstergebilimi üzerinde çalışmış, sayesinde göstergebilim geniş bir okuyucu kitlesince tanınmıştır (Rifat, 2000:287). Çağdaş göstergebilimin gelişmesine büyük katkı sağlayan Eco; Saussure, Peirce ve Jakobson'un çalışmalarından yola çıkarak kendine özgü bir alımlama göstergebilimi ortaya koymuştur. Appunti Sula Semiotica Della Ricezione (Alımlama Göstergebilimi Üzerine Notlar, 1986) adlı eserinde bir alımlama göstergebiliminin en üst noktalarına değinmiştir. Ayrıca A Theory of

Semiotics (Bir Göstergebilim Teorisi, 1976) isimli eserinde de Peirce'ün çalışmasının öneminden bahsetmiştir. Eco, La Struttura assente (Olmayan Yapı, 1968), Trattato di semiotica generale (Genel Göstergebilim İncelemesi, 1975), Lector in fabula (Anlatıda Okur, 1979), Semiotica ve filosofia del linguaggio (Göstergebilim ve Dil Felsefesi, 1984), Le Signe (Gösterge, 1988), I limiti dell'interpretazione (Yorumlamanın Sınırları, 1990) adlı yapıtlarında, yapısalcılığın kuramsal temellerine değinirken görsel nitelikli gösterge dizgelerinden bahsetmiştir. Dahası, gösterge dizgelerini çözümlemiş, kültürel olayları göstergebilim ile açıklamış, dil felsefesi ile göstergebilim düşünce bağlantısı üzerinde durmuş ve okuma için göstergebilimsel bir model oluşturmuştur. Semiotica e filosofia del Linguaggio adlı kitabında da göstergebilim alanında tartışma konusu olan gösterge, gösterilen, simge, düzgü kavramlarına değinmiştir (Güneş, 2013:342). Eco, Göstergebilim ve Felsefesi adlı eserinde, semiyosisi "bir kültürün işaret ortaya koyduğu ve/veya işaretlere anlam atfettiği süreç" şeklinde tanımlamıştır (Igene, 2007:6). Ona göre göstergebilim, gösterge olarak alınabilecek her şeyle ilgilidir (Eco 1976:7; aktaran Chandler, 2007:2).

Umberto Eco göstergebilimin birleştirici teorisi olarak görülen, "Göstergebilim Teorisi"ni (Eco, 1976) oluşturmuştur. Eco, Barthes'ın göstergebilim görüşlerinden yola çıkmış, Hjelmsev'in geliştirdiği çoğu çalışmayı da temel alarak, Saussure ve Peirce'ün düşünce okullarından göstergebilimin önemli dallarını kendine göre geliştirerek bu teoriyi ortaya koymuştur. Eco, göstergebilime, göstergenin temelini oluşturan sayısız sosyal, kültürel ve bağlamsal ilişkileri dâhil etmiştir. Bunun için de teorisinde, göstergebilim için kültürel olarak tanımlanmış geleneklerin referansı ile mesajları kodlamayı veya çözümlemeyi sunmuştur. Başka bir deyişle, göstergebilimin sosyo-kültürel yönleri ve anlamının değerlendirilmesinde içeriğin önemini vurgulamıştır (O'Neill, 2005:66).

Katz ve Fodor'un yapmış olduğu çalışmaya dayanarak Eco, anlamlandırmanın anlambilimsel yönleri için göstergelerin düz anlamları ile yan anlamlarının da bağlı olduğu koşullar ve bağlamları dikkate alan dinamik bir model geliştirmiştir. Toplumu bir bütün olarak oluşturan çeşitli sosyal gruplara kadar uzanan kodlar olarak algılanan Eco'nun işaretleri, bir işaretin anlaşılmasında okuyucunun yorumlayabilmesi için doğru kodun "bulundurulması" gerektiği fikrini esas alır. Dolayısıyla bu durum, Eco'nun gözden geçirilmiş Katz ve Fodor (KF) örneğini modellemeye çalıştığında işaretlerin kodlanması ve kodunun çözülmesi temeline dayanır (O'Neill, 2005:66).

Bu bağlamda göstergebilim ve anlambilim, anlam açısından genel bir kaygı taşır. Sturrock, bu konudaki düşüncesini şöyle açıklamaktadır; "Göstergebilim işaretlerin anlamlarının nasıl oluştuğu ile ilgili iken anlambilim işaretlerin anlamlarının ne olduğu ile ilgilidir" (Igene, 2007:6).

Göstergebilimin oluşmasında Rus biçimcilerinin de rolü büyüktür. Onlar göstergebilime özellikle, anlatı yapıları, düzyazı ve şiir kuramı ile ilgili çözümlemeleriyle giriş yapmışlardır. Özellikle Rus biçimci Vladimir Propp masal çözümlemeleriyle karşımıza çıkmaktadır. Rus halk masallarını incelediği Morfolojiya Skazki (Masalın Biçim Bilimi, 1928) adlı eserinde, bir bütündeki birimleri birbirinden bağımsız, teker teker çözümlemek yerine, bulundukları dizge içerisindeki diğer tüm ögelerle olan ilişkileri açısından ele almak gerektiğini savunmuştur. Savunduğu bu yöntemle incelediği olağanüstü Rus halk masallarında 31 temel işlev belirlemiştir. Çalışması sonucunda, masallar ne kadar çeşitli de olsa, masalların değişmeyen ortak bir yapı üzerine kurulu olduğu sonucuna ulaşmıştır (Moran, 2009:215; aktaran Güneş, 2013:339). Ayrıca 20. yy'ın ortalarına doğru yine Masalın Biçimbilimi (1970)

adlı eserinde masalların bu çeşitli görünümler sunmasının altında tek biçimliliğin yattığını anlatmaya çalışmıştır. (Güneş, 2013:340).

Fransız antropolog Claude Lévi-Strauss da söylenler ile ilgili çalışmalarında, Propp'tan etkilenmiştir. Mythologiques; le Cru et le Cuit (Mitolojik; Çiğ ve Pişmiş, 1964), Du Miel aux Cendres (Baldan Küle, 1967), Les Origines des Manières de Table (Masa Kurallarının Kökenleri, 1968) ve L'Homme Nu (Çıplak Adam, 1971) adlı eserlerindeki göstergebilim çözümlemelerinde, Propp'un yöntemlerini kullanmıştır (Güneş, 2013:340).

Lévi-Strauss, Saussure'ün yaklaşımını antropolojiye uygulamış ve Fransız yapısalcılığının öne çıkan isimlerinden biri olmuştur (Güneş, 2013:340). O, "dilin nihai göstergebilimsel sistem olduğuna; o olamayacağına ancak onu işaret edebileceğini ve sadece anlamlandırma ile bulunabileceğine" vurgu yapmıştır. (Lèvi-Strauss, 1972:48; aktaran Chandler, 2007:6). Dilin her zaman için en etkili iletişim sistemi olduğu üzerinde duran Lèvi-Strauss'a göre kültür de dil gibi anlamsal normlardan oluştuğu için bu yönüyle ele alınmalıdır. (Chandler, 2007:6), (Aktulum, 2004:5; aktaran Güneş, 2013:340). Claude Lèvi-Strauss İkinci Dünya Savaşı'nın olduğu sıralarda New York'ta Jakobson'dan dersler almıştır. Bu dönemde söylemlerin temel yapısını çalışırken yapısal dilbilimin verilerini, akrabalık dizgelerini ve totemizmi de La Vie familiale et sociale des Indiens Nambikwara (Nambikwara Yerlilerinin Aile ve Toplumsal Yaşamı, 1948) ve Structures Elémentaires de La Parenté (Akrabalığın Temel Yapıları, 1949) adlı eserlerinde kullanmaya başlamıştır. Böylelikle toplumların saklı kalmış derin yapılarını çözümleyip ortaya çıkarmaya çalışmıştır (Güneş, 2013:340).

1960'lı yıllardan itibaren göstergebilimsel çözümlemenin çeşitli alanlarda uygulandığı görülmektedir. Emile Benveniste ve Roman Jakobson başta olmak üzere

dilbilimciler de dili göstergebilimsel olarak ele almaktadırlar. Roman Jakobson, edebiyat alanında, özellikle de şiir konusunda çalışmalarını bu yaklaşımla sürdürmektedir. Benveniste ise Genel Dilbilim Sorunları (1964-1974) adlı çalışmasında Saussure'ün dilsel göstergenin öz niteliğinin nedensiz bir ilişkiyle kurulduğunu ifade ettiği düşüncesinin aksine gösteren ile gösterilen arasındaki ilişkinin zorunlu olduğu görüşlerine yer vermiştir. Jakobson da yazın olgusunu bir dil olayı olarak görüp yazınsal metinleri kendi kendilerine yeten birer kendilikler olarak görür. Yazınbilimin konusunun da yazın değil yazınsallık olduğunu, yani yazınbilimin öncelikle "dilsel bir bildiriyi sanatsal yapan faktör ve/veya faktörler nedir?" türünden bir soruya yanıt vermeye uğraştığını söyler (Güneş, 2013:339).

Christian Metz, Essais Sémiotiques (Göstergebilimsel Denemeler, 1977) kitabında sinemayı Jean Nattiez ise Fondements d'une sémiologie de la Musique (Bir Müzik Gösterge Biliminin Temelleri, 1975) adlı kitabında müziği, gösterge dizgeleriyle çalışmıştır. Bunlar dışında daha birçok olguda gösterge çalışılmıştır; nesnelerle, trafik kurallarıyla, mors alfabesiyle, reklamla, üniformayla, çiçeklerin diliyle, makyaj ve mimari gibi çeşitli alanlarda. Hepsinde inceleme nesnesi bir göstergeler bütünü olup her bir dizgenin içsel işleyişi betimlenmeye çalışılmaktadır. Örneğin trafik kurallarındaki trafik ışıkları üç adet olmak üzere ayrı ayrı birer göstergedir ve her birinin bir gösterileni vardır; sarı ışık: harekete hazır olunmalı, kırmızı ışık: durmak zorunlu, yeşil ışık: hareket edilmeli anlamında ikili gösteren ilişkisi kurmaktadırlar (Güneş, 2013:340).

Gösterge kuramı, Saussure'den sonra çeşitli alanlarda kendini gösterirken özellikle de metin alanında oldukça yoğun uygulama alanı bulmuştur. Metinde, sadece gösterge dizgeleri incelemesiyle sınırlı kalınmayıp dizgelerin üretimi üzerinde de durulmuştur. Göstergebilim anlamın üretimi, anlamlama konusunda metinden faydalanmıştır. Özellikle Fransa'da Tel Quel

Dergisi yazarlarının (Roland Barthes, Julia Kristeva, Philippe Sollers) dizgelerin üretimi konusuna ilgileri çoktur. Kristeva Sémèiotiké, Recherches Pour Une Sémanalyse (Gösterge Bilim; Bir Gösterge Çözümleyim İçin Araştırmalar, 1969) kitabında "göstergeçözüm" adını verdiği yaklaşımını açıklamaktadır. Bu yaklaşımında üretici dilbilgisinden yola çıkmıştır; metinde derin ve yüzey yapı ayrımına gitmiştir. Derin yapı üretme aşamasında olan ya da üreten metin (génotexte), yüzey yapı ise sonuçlanmış, biçimsel üretilmiş metin (phénotexte)'dir. Daha sonra bu ayrımla dilbilimsel kuralların şiir dilinde uğradığı dönüşümlere, yani metinlerarası ilişkiler üzerine eğilmiştir. Ayrıca Lautréamont ve Mallarmé'nin yapıtlarını da (la Révolution du Langage Poétique, (Şiirsel Dilin Devrimi, 1974) bu yöntemle ele almıştır. Roland Barthes da son dönemdeki çalışmalarında metinlerarasılık üzerinde durmuş ve gösterenin metinlerarasılıktaki önemine değinmiştir (Aktulum, 2004:7).

Algirdas-Julien Greimas, Litvanya kökenli Fransız dilbilimci ve göstergebilimcidir. Sémantique Structurale (Yapısal Anlambilim, 1966) adlı eserinde geliştirdiği yapısal anlambilim kuramından bahsetmiştir. Greimas'ın bu göstergebilim kuramı oldukça dikkat çekmiş ve birçok araştırmacı tarafından kullanılmıştır. Kuramında göstergebilim anlamlama dizgeleri konusunu araştırmıştır. Greimas'ın kurduğu göstergebilimin temelinde simgesel mantık ve matematikle beraber Hjelmslev'in dilbilim ve göstergebilim yaklaşımı ve etnolojisi yer almaktadır. Dolayısyla Greimas'ın göstergebilim anlayışı oldukça kapsamlıdır. Temelinde, insan ile doğa ve insan ile insan arasındaki ilişkiler olup bu ilişkileri anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu yöntemi tasarı olarak sunmuş ve çevresindeki araştırmacılarla sürekli geliştirmeyi amaçlamıştır. Greimas'a göre göstergebiliminin en önemli yanı, kavramsal ve bilimsel açıdan bir üst dil oluşturmasıdır (Rifat, 1992:48; aktaran Güneş, 2013:341). Sözcükbilim alanında yoğun bir çalışma süreci geçirmiş Algirdas-Julien Greimas, sonrasında

Sémantique Structurale (Yapısal Anlambilim, 1966), ve Du Sens (Anlam Üzerine, 1970) adlı yapıtlarıyla göstergebilime de yönelmiştir (Greimas, 1966:21). Greimas göstergebilimi, yapısal dilbilim, halkbilim ve söylem incelemeleri gibi alanlardan etkilenmiştir. Ayrıca mantıksal boyuta önem verdiğinden dolayı da yazınsal ya da değil, bir metnin veya bir söylemin anlamı üzerine değil, anlamın oluşum aşamalarına dair çözümleme yapılabilecek yöntem üzerinde çalışmıştır. Yani anlamsal temelleri saptayarak ve anlam yapısının çözümlemesini yaparak, anlamlamanın yapısını ve kavranmasını sağlayan koşulların yorumlanabilmesi için yol göstermiştir. Propp'un masallarının anlatısal düzenini çözümlerken kullandığı yönteme dikkat çekmiştir ve bu yaklaşımdan yola çıkarak bazı düzeltmelerle oluşturduğu göstergebilim yöntemini yazılı metinlere uygulamıştır (Güneş, 2013:341). Greimas, dünya ve yaşamla ilgili var olan temel karşıtlıklar üzerine de bir yorum getirmiştir. Ona göre her metin, dahası metnin barındırdığı her bir kesit ya da başka bir gösterge türü de olabilir, bazı temel karşıtlıklar üzerine kuruludur ve bu temel karşıtlıkların değişimleri ve dönüşümleri ele alınarak temel anlamsal boyut düzleminde metnin ya da herhangi bir göstergenin derin anlamına ulaşılabilmektedir. Greimas ortaya koyduğu karşıtlıklar şemasını dörtgen olarak düşünür ve buna göstergebilimsel dörtgen (Fr. carré sémiotique) adını vermiştir (Erkman-Akerson, 2008:147).

Fransız-Bulgar filozof, tarihçi, yazar Tzvetan Todorov, "edebiyat bilimi" anlayışıyla dikkati çekmiştir. Roland Barthes'ın öğrencisi olmuş, Rus biçimcilerinin ve Jakobson'un görüşlerini önemsemiş ve Bahtin'in kavramlarından da etkilenerek çalışmalarını sürdürmüştür. Metin incelemesi için, bir anlatı çözümleme modeli geliştirmiştir. Bu anlatı çözümleme modelinde, dilbilim sınıflandırmalarından yararlanılarak inceleme yapılmaktadır. Todorov ayrıca yazınsal eleştiri ve denemeleriyle de isminden söz ettirmiştir. Todorov'un Littérature et Signification (Yazın ve Anlam, 1967), Grammaire du Décaméron (Dekameron'un

Grameri, 1969), Introduction à la Littérature Fantastique (Fantastik Yazına Giriş, 1970), Poétique de la Prose (Düzyazının Yazınbilimi, 1971), Poétique (Yazınbilim, 1973), Théories du Symbole (Simge Kuramları, 1977), Les Genres du Discours (Söylemin Türleri, 1978) gibi yapıtları bu konuları içermektedir. Anlatıları dil bilgisel bağlantılara göre çözümlemeye çalışmaktadır ve metin üzerinden bir tür dil bilgisi oluşturmaya uğraşmaktadır. Bu bakımdan diğer göstergebilimcilerden ayrılmaktadır. Ayrıca metinlerin işleyişlerini değerlendirirken hangi işleve yönelik oluştuğuna göre betimleme yapmaktadır (Güneş, 2013:341).

Gérard Genette de yazınsal göstergebilimin önemli kuramcılarındandır. Özellikle Figures I, II, III (1966, 1969, 1972) ve Nouveaux Discours du Récit (Yeni Anlatı Söylemleri, 1983) adlı kitaplarında bu alanı konu edinmiştir. Yazınbilim (anlatıbilim) üzerine anlatı teknikleri geliştirmiştir, başta metinlerarasılık konusunda olmak üzere, anlatıda zaman düzenlenmesi, öykünün ve anlatının hızı, anlatı süresi ve okuma süresi gibi konularda tanımlamalar ve bağıntılar yapmıştır (Güneş, 2013:341).

Michael Riffaterre ise yine edebî göstergebilim ile stilistik ve yapısal dilbilimle ilgilenmiştir. Bu yönde yaptığı çalışmalarıyla da adından oldukça söz ettirmiştir. Semiotics of Poetry (Şiirin Göstergebilimi, 1978) ve La Production du Texte (Metnin Üretimi, 1979) adlı çalışmalarında başta şiir olmak üzere metinlerin anlam üretimindeki hareketliliği üzerine araştırmalar yapmıştır. O, bir şiirin bize bir şey anlatırken başka bir şey belirtiğine yönelik oluşan ikiliğin anlaşılmasında, metnin kendi anlamının üretiliş biçimine bakılması gerektiğini savunmaktadır. Şiir okunurken okuyan, metni kendi kültür süzgecinden geçirerek algılamaktadır. Bu nedenle şiir okunurken farklı algılama biçimleri ortaya çıkmaktadır. Bu konulara eğilerek aynı zamanda metinler arası ilişkileri de değerlendirmektedir. Riffaterre şiiri, bir motifin üzerinde bir çeşitleme olarak algılamış ve bir sözcüğün ya da bir tümcenin bir metne

dönüştürülmesi ya da metinlerin daha da geniş bir bütünü oluşturması olarak düşünmüştür. Bu nedenle, göstergebilimsel çözümleme yaklaşımında metinlerarasılık kavramı çokça yer almaktadır (Rifat, 1992:34; aktaran Güneş, 2013:342). Riffaterre sırasıyla dilbilim, biçembilim ve göstergebilimin verilerinden yararlanmış, biçembilim alanında çalışmalar yapmıştır, sonrasında yazınbilim ve göstergebilime ilgi göstermiştir. Metinlerarasılık olgusunu çalışmış; anlamların üretiliş biçimleri ve metinlerin okurca algılanması gibi noktalara değinmiştir. Yazınsal göstergebilimi bağımsız bir alan olarak değerlendirmiştir. Metni hem bitmiş bir ürün hem de bir üretiliş süreci olarak ele almıştır. Riffaterre başta dilbilim ve biçembilimin etkisiyle, metinleri yüzeysel yani görünen boyutta incelemiştir, ancak daha sonra metinlerin anlamsal bakımdan üretiliş aşamalarıyla ilgilendiği bir göstergebilim anlayışına geçiş yapmıştır (Güneş, 2013:342).

Bulgar asıllı Fransız göstergebilimci Julia Kristeva da göstergebilime, kendi çözümleme yöntemiyle giriş yapmıştır, göstergeçözüm ya da anlamçözüm (sémanalyse) adında yeni kavramlar kazandırmıştır. Kristeva, göstergebilime bir eleştirel bilim ya da bilimin eleştirisi olarak bakmıştır; bunun için de dilbilimin yanında mantık, matematik, psikanaliz ve diyalektik maddecilikten yararlanmıştır. Kendi göstergebilim çözümleme yöntemiyle metin çözümleme konusunu ele almış ve metin çözümlemesine psikanaliz temelli bir açıklama getirmiştir. Bunlar dışında Bahtin'in metinlerarası ilişkiler kavramını da geliştirmiştir (Güneş, 2013:342).

Edebiyat bilimi ve edebiyat sosyolojisiyle ilgilenen araştırmacılardan biri olan Mihail Bahtin, aynı zamanda edebî eleştirmendir. Diyalog kuramı, parodi kuramı, romanda uzam ve zaman sorunları, metinlerarası ilişkiler hakkında düşüncelerini ifade etmiştir. Metinleri açıklamada "diyalojizm" kavramını kullanmasıyla dikkat çeker. Diyalojizm, insanlar arasındaki karşılıklı etkileşim ve söyleşimin varlığı üzerine açıklamalar sunmaktadır, özellikle de 1960'lı

yıllarda Fransa'da başta Julia Kristeva olmak üzere diğer araştırmacılar tarafından metinlerarası ilişkiler (Fr. Intertextualité) konusunda faydalanılan bir kavram olmuştur. Bahtin, metni değerlendirirken bir metnin kendinden önceki metinlerle ve bu metni okuyanların ya da dinleyenlerin ortaya koyacağı metinlerle bir bağlantı içinde olduğunu düşünmektedir; bu sebeple metinleri ya da söylemleri tarihsel, toplumsal, kültürel geçmişleri ve çevreleriyle birlikte ele almanın gerekliliğine inanır. Bahtin metinlerarası ilişkilerin en fazla olduğu yazınsal türün roman olduğunu savunmuştur. Çünkü roman tüm diğer türlerin bir birleşimidir, bu sebeple roman daha fazla karşılıklı etkileşim ve söyleşim dizgeleri içermektedir (Güneş, 2013:343).

Ayrıca Mihail Bahtin, söyleşimcilik kuramıyla Batılı yazınsal göstergebilimcileri etkilemiştir. Bu kuram, Kristeva'nın ortaya attığı metinler arası kavramının da çıkış noktası olmuştur. La Poétique de Dostoeivski (Dostoyevski'nin Yazınbilimi, 1970) adlı çalışması da bu kuramı kullandığı eserlerinin başında gelmektedir. 1960 sonrasında Batı'da adını duyurmuş "Sovyet" göstergebilimci Yuri M. Lotman ise yapısal dilbilimin önde gelen kuramcılarından etkilenerek geliştirmeye çalıştığı yapısal yazınbilimini göstergebilim içinde incelemeye çalışmıştır. Yapısal yöntemi benimseyen Y. M. Lotman sanata, edebiyata, sinemaya kısacası toplumsal kültür dizgelerine dair bir göstergebilim anlayışı getirmiştir. Yuri M. Lotman'a göre insanlık tarihinde birbirinden bağımsız ancak birbirine eşit iki kültür göstergesi vardır. Bunlar **sözcük** ve **çizim (desen)**'dir. Sözcüklerden dilsel sanatlar, çizimlerden (desen) ise figüratif sanatlar ortaya çıkmıştır. Fakat bu iki gösterge dizgesinin iç içe geçtiği durumlar da olabilmektedir. Bir şiir metni bir figüratif gösterge olabilecekken bir çizim de figüratif gösterge olmanın yanında bir şeyi ifade edebilmektedir (Rifat, 2009:50). Bu konuyu, La Structure du Texte Artistique (Sanatsal Metnin Yapısı, 1973) ve Esthétique et Sémiotique du Cinéma (Estetik ve Sinema Gösterge Bilimi, 1977) adlı eserlerinde anlatmıştır. Metinleri içsel bir yaklaşımla

değerlendirirken ait olduğu bağlamı da göz önünde bulundurur. Ona göre yazın da diğer birçok gösterge dizgesi gibi dünyayı yansıtmaktadır (Güneş, 2013:343).

III. BÖLÜM: GÖSTERGEBİLİMSEL ÇÖZÜMLEMEDE BAŞVURULAN YÖNTEMLER

Çağdaş göstergebilimin önemli bir ismi olan Roland Barthes göstergebiliminin kurucu isimlerinden biridir. F. de Saussure ve L. Hjelmslev'in fikirlerinden yararlanan Barthes da göstergebilimin ögelerini sınıflandırırken göstergeye düz anlam ve yan anlam ayrımı getirmiştir. Saussure'ün dilbilimsel ilkeler ve göstergebilimi üzerine ortaya attığı kuramlardan yola çıkarak kendini geliştiren Kopenhag Dilbilim Çevresi'nin kurucularından Louis Hjelmslev'in düz anlam ve yan anlam kavramları üzerine yorumlarından bahsedilirken Hjelmslev'in bu bakış açısını geliştiren Barthes'ın düz anlam ve yan anlam yöntemi hakkında bilgi verilecektir.

III.1. İfade/Anlam, Çağrışım/Diğer Anlam ve Mecaz/Üst Dil

Hjelmslev dilin bir oluş, bir süreç olduğunu temel ilke olarak benimsemiştir. Göstergebilimin amacı için ise bu sürece denk düşecek ve süreci belli sayıda ilkeyle çözümleyip betimleyebilecek bir dizge kurmak olduğunu söylemektedir. Hjelmslev, Prolegomena to a Theory of Language (Dil Kuramının Temel İlkeleri, 1943) başlıklı çalışmasında göstergebilime kuramsal düzlemde bir temel oluşturmaya çalışır. Dile benzer bir yapıyla karşılaşılan, tüm düzlemleri kucaklayan salt nitelikli bir bütün olarak yorumlamıştır göstergesel alanı. Ona göre göstergebilim, konu dili bilimsel olmayan bir dil, bir üst dildir; konu dilleri göstergebilimlerin oluşturduğu bilimsel bir üst dil ise bu kez bir üst göstergebilimden söz edilir (Rifat, 2000:141; aktaran Güneş, 2013:338). Hjelmslev düz anlamlı dilleri (ne gösterenlerin ne de gösterilenlerin bir dil olmadığı diller) yan anlamsal dillerden (göstereninin zaten bir dil olduğu) ve üst dillerden (gösterileninin zaten bir dil olduğu) ayırır. Dil dışı gösterge dizgelerini de ele alarak, mantıksal biçimselleştirmeye dayalı bir göstergebilim kuramının temellerini atmıştır. Ona göre bütün

gösterge alanlarına yönelik olan göstergebilim, konu dili yani inceleme konusu bilimsel olmayan bir üst dildir. Ama Hjelmslev'e göre bilimler de göstergebilimin inceleme alanına girebilir. Bu durumda bir üst göstergebilim söz konusudur (Güneş, 2013:338).

Hjelmslev'in göstergebilime kattığı teorinin diğer önemli yönleri "ifade ya da anlam", "çağrışım ya da diğer anlam" ve "üst dil" kavramlarıdır. Hjelmslev, ilk olarak bu kavramları Saussure'ün işaretini temelde 'şüphe uyandıran' ifadesiyle formüle eder, yani gösteren ile gösterilen arasında bire bir 'gerçek' bir ilişki olduğunu söyler (Chandler, 2002; aktaran O'Neill, 2005:60). Bunun yanında Hjelmslev, göstergeler birbirleriyle etkileşime girdiğinde ya da farklı bağlamlarda yaşandığında ortaya çıkan başka anlam seviyeleri olduğunu ileri sürerek bu konudaki çalışmalarını sürdürmüştür. Bu fikirler daha sonra Roland Barthes tarafından daha geniş bağlamda ele alınmıştır (O'Neill, 2005:60).

III.1.1. İfade/anlam/temel anlam

İfade ya da anlam terimi genellikle belirsizlik olmadan anında anlaşılabilir bir gösteren/gösterilen ilişkisine karşılık gelir. "Semiotics: The Basics" kitabının yazarı ve göstergebilim araştırmacısı Daniel Chandler ifadeyi ya da anlamı şu şekilde tanımlamıştır:

"Tanımlanabilir, gerçekçi, açık ya da göstergenin olağan anlamı" (Chandler, 2002:140; aktaran O'Neill, 2005:61).

İfade, anlam ya da temel anlam dediğimiz ilk anlam yukarıda verildiği şekilde tanımlansa da Barthes, aslında ifade/anlam/temel anlamın çağrışım ya da diğer anlamın özel bir türü olduğunu açıklamıştır. Çünkü göstergenin gösterileninin gerçekte potansiyel bir anlamının olduğunu, kaynağa ve kültürel kodlara bağlı olarak her biri kendi başına eşsiz ve yan anlamlı olan olasılıkların bulunduğunu ifade etmiştir. Daha sonra bu yan anlamsal alan, ifade ya da

anlamın yanılsamasını üretmek için kültürel düzenlere ve kodlara uyumlu hâle getirilmiştir (O'Neill, 2005:61).

Özellikle fotografik bir şekil, ikonik doğası gereği ifade ya da anlamın yanılsamasını ortaya koyar. Gösterileni ile sanal olarak benzer görünür, dolayısıyla tamamen anlamsal hâle gelir (O'Neill, 2005:61).

III.1.2. Çağrışım/diğer anlam/yan anlam

Hjemslev ve Barthes'e göre ilk ifade niteliğindeki bir işaret, başka bir gösterilen için gösteren olarak alındığında ortaya çıkan yan anlam (çağrışım/diğer anlam), genellikle ifadenin ikinci seviyesi olarak düşünülür. Bu süreç, birçok farklı çağrışımın ortaya çıkmasına neden olabilecek mümkün olduğunca sonsuz bir süreçtir ve Eco'nun da (Eco, 1976; aktaran O'Neill, 2005:61) vurguladığı gibi yalnızca ilk anlama bağlı değildir, ilk göstergenin oluştuğu koşullara ve şartlara bağlıdır. Bunun yanı sıra çağrışım, sosyo-kültürel kodlara da bağlıdır. Chandler çağrışımı şu şekilde tanımlamıştır:

"Çağrışım terimi göstergenin sosyo-kültürel ve kişisel iş birliklerini (ideolojik, duygusal, vb.) temsil etmede kullanılır. Bunlar genellikle yorumcunun sınıfına, yaşına, cinsiyetine, etnik kimliğine ve bunun gibi özelliklerine bağlıdır. Göstergeler anlamlarından çağrışımlarına göre 'polysemic (çokanlamlı)' yoruma daha açıktırlar" (Chandler, 2002:140; aktaran O'Neill, 2005:61).

Benzer şekilde Londra Üniversitesi'nde semiyotik teori konusunda araştırmalar yapan B. Martin ve F. Ringham çağrışımı şu şekilde tanımlamıştır: "Çağrışım, bir terimin sözlükte belirtilen anlamlarına (anlamsal anlam) ek olarak uygulandığı bağlamdan kaynaklanan ek bir önem kazandığı bir işlemi ifade eder. Bu bağlamda gösteren 'beyaz' bir rengi ifade etmenin dışında, kullanıldığı şartlara göre 'arzu', 'yokluk', 'maneviyat', 'ölüm' vb. anlamları

ifade edebilmektedir… Çağrışım ile ifade terimleri arasındaki fark çoğunlukla net olmamakla birlikte bulanıktır." (Martin ve Ringham, 2000:42; aktaran O'Neill, 2005:61).

III.1.3. Üstdil ve mecaz

İfadenin bir parçası olarak ortaya çıkan anlamın ikincil seviye adlandırmasının bir diğer yönü üst dildir. Hjelmslev ve Barthes tarafından üst dilin tanımlaması şu şekildedir; ilk anlamsal gösterge (gösteren ve gösterilen) farklı bir gösterenin gösterileni olarak ele alındığında oluşan ifadenin bir yönüdür. Bu, gösterilen vasıtasıyla özel bir kavramı işaret ederek 'simgesel' veya 'mecazî' ifade (Chandler, 2002:124; aktaran O'Neill, 2005:62) için temel oluşturur. Örneğin, 'gemi suyu yarıp geçti' ya da 'gemi suyu böldü'. Her ikisi de geminin sudaki aynı hareketini, 'denize açılmayı', anlatır, ancak farklı gösterenler tarafından farklı bilgi ve ilgi alanları sebebiyle bu hareket farklı tanımlanabilmektedir. Dolayısıyla 'denize açılma' ve 'denizi yarma' kavramları arasındaki ilişki mecazen kurulmuştur (O'Neill, 2005:62).

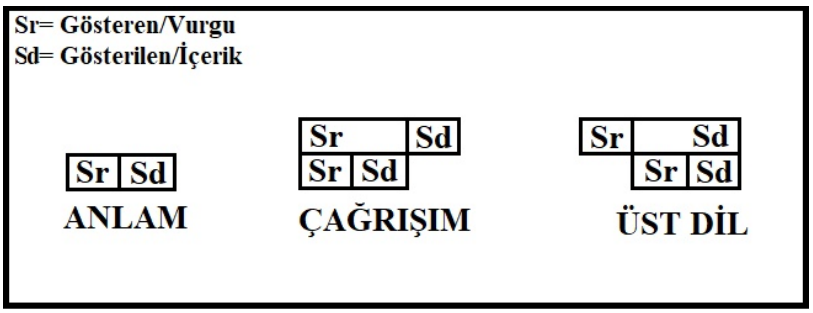
Benzer şekilde 'geminin' göstereni ve 'shipness' gösterileni mecazi olarak Startrek filminde 'Yıldız Gemisi Atılgan'ı temsil etmektedir. Dolayısıyla, tüm gemi kavramları ve 'shipness' bir alandan (deniz) tamamıyla yeni bir alana (dış uzay) taşınmıştır ve bu yeni alanı tanımlamak için bir üst dil olarak kullanılmaya başlanmıştır (O'Neill, 2005:60).

"Mecaz, verilen sözsel birimin bir diğeri ile yer değiştirmesi sonucu bir usul tasarlar. Dolayısıyla orijinal anlamsal yükünü dönüştürmüş olur. Diğer bir ifadeyle yer değiştiren bir ad ve açıklayıcı vurgu, harfi harfine uygun olmayan bazı nesne ya da kişiye dönüşür; örneğin 'yaşam yolculuğu' yerine 'yaşam', 'ateş yakma' yerine 'aşk', 'kuzu' kavramlarını vurgulamak için ise bir 'çocuk' kullanılabilir." (Martin ve Ringham, 2000:84; aktaran O'Neill, 2005:62).

Lakoff ve Johnson "mecazın özünün, diğer onlarcası arasında, yalnızca bir çeşit şeyin anlamlı hâle gelmesi ve deneyimlenmesi" olduğunu iddia etmiştir (Lakoff ve Johnson,

1980:5; aktaran O'Neill, 2005:63).Ayrıca bu mecazen anlama kültürel bir seviyede gerçekleşse de aslında vücudumuzun duyusal motor kapasitesinde yerleşiktir (Lakoff ve Johnson, 1999; aktaran O'Neill, 2005:63).

Burada dikkat çeken nokta ise mecaz ve çağrışım anlamların birbirine çok yakın bağlantıda olduğudur. Bu yüzden ifadenin, anlamsal başlangıç seviyesi üzerindeki ikinci seviyenin, her iki yönündedir. Çağrışım ya da diğer anlam ve mecaz, anlamsal ilkelerin dışında fazladan anlam için birer potansiyel olmaktadır. Çağrışımlar anlamlara bağlı değildir, özellikle kodların gösterge araçlarını yorumlamaya etkisinin olduğu şartlara ve olaylara bağlıdır (O'Neill, 2005:63).

Şekil 9: Barthes'ın ifade/anlam, çağrışım/yan anlam ve üst dil modeli (Cobley, 1996)

"İlk sistem ifade/anlam düzlemi ve ikinci sistem (ilkinden daha geniş) çağrışım ya da yan anlam düzlemidir. Dolayısıyla bir yan anlamlı sistemin, vurgu düzleminin bir gösteren sistem tarafından kendi kendine seçildiği sistem olduğunu söyleyebiliriz. Bu türetmede bir diğer dikkat çeken nokta, ilk sistem vurgu düzleminde değildir; yan anlamda olduğu gibi, ikinci sistemin içerik düzleminde veya gösterilenindedir. Bu, tüm üst dillerde var olan bir durumdur: "Bir üst dil, içerik düzleminin bir gösteren sistem tarafından kendi kendine seçildiği sistemdir" (Şekil 9) (Barthes, 1996:129-130; aktaran O'Neill, 2005:63).

Tüm bunlar, Yunan mitolojisinden bir heykel figürü üzerinden düşünüldüğünde; vurgunun özünde onu üretmek için kullanılan bir kaya ve vurgunun şeklinde ise onu temsilci/sembol olarak üstlenen bir vücudun biçimi vardır. İçeriğin şekli heykelin temsil ettiği bir kişinin kimliği, örneğin Zeus veya Hermes ve içeriğin özleri bu iki figürü temsil edebilen düşüncelerdir. Zeus heykeli düşünüldüğünde ilahi bir güç ya da bilgelik; Hermes heykeli için ise dönüşümün ya da gökyüzü ile dünya arasındaki iletişimin kökeni akla gelmektedir (O'Neill, 2005:60).

Bu örnekte Yunan heykellerinden, heykel Zeus, kavramsal içeriğinin bir fiziksel vurgusu olarak var olduğu kadar anlamsaldır. Barthes'ın şemasına göre (Şekil 9) çağrışımsal yönler anlamsal seviyenin üzerinde ilave anlamlar olabilir. Zeus heykeli bütünüyle, Yunan kültürünün 'büyüklük', 'gizem' ve 'uygar' yönlerinin vurgusudur (O'Neill, 2005:64).

Barthes'ın 1964'teki "İmgenin Retoriği" adlı yazısındaki ifade/anlam, çağrışım/yan anlam ve üst dil modelinden yola çıkan Arnold [1] (2007) afiş imgesinin boyutlarını ve kategorilerini yapısal olarak Çizelge 1'de gösterildiği gibi sıralamıştır[2]:

Çizelge 1: Roland Barthes'e (1964) göre Afiş imgesinin boyutları[1]

Gösterge Sistemi	İnceleme Düzlemi	Göstergebilimsel Boyutlar	İnceleme Kategorileri
Dil	Dilsel İleti	Düz-Anlam	Metin ve Başlıkların İfadesi
		Yan-Anlam	(-)
İmge	Düz-Anlamsal İmge	Düz-Anlam	İmge Ögeleri ve Yapısı
	Yan-Anlamsal İmge	Yan-Anlam	Dil-dışı gerçekler (yan-anlamlar) söylem türlerini ve imgenin retoriğini meydana getirmektedir

[1] Arnold, 2007: 1-3
[2] Er, 2016: 115-132

Bu örnek çizelge, gösterge sisteminin unsurlarından hareketle bir göstergenin incelenme sürecini açık bir biçimde vermektedir. Göstergenin oluştuğu düzlemde yüklendiği anlam ilişkilerinin anlaşılır olarak yansıtıldığı görülmektedir. Bu şekilde, bir göstergenin çözümlenme aşamalarını açıklayarak anlatı (içerik) ve söylem (mit-ideoloji) düzeylerini yorumlamanın daha sistemli ve kolay ifade edilebileceği düşünülmüştür. Bu sebeple görsellerin göstergebilim incelenmesi bu taslak çerçevesinde ele alınmış ve şu sıralama takip edilmiştir[2]:

1. Dilsel İleti

a) Düz Anlam: Burada afişin dilsel ögeleri gösteren boyutta belirtilecektir.

2. Düz Anlam (imge)

a) İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Afiş imgeleri birbirinden bağımsız olarak düz anlamları ile belirtilecektir.

3.Yan Anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Gösteren-gösterilen ilişkisinden hareketle göstergelerin yan anlamları belirtilecektir.

b) Üst-Dil: Göstergenin üç boyutundan hareketle göstergedeki yan anlamların ikinci düzeyini kapsayan üst-dil belirtilecektir.

Hjelmslev ve onun göstergeyi anlamlandırma yöntemini benimseyip geliştiren Barthes'ın oluşturduğu bu göstergebilim analiz modeli, görsellerin göstergebilimsel anlam analizinin ilk ayağıdır. Bu yöntemle görsellerin düz anlam ve yan anlam iletilerine ulaşmak hedeflenirken Arnold'ın yukarıdaki çizelgesi takip edilecektir. Görsellerin mantıksal-derin yapı incelemelerine de ulaşmak için yararlanacağımız göstergebilimsel dörtgen modeli ise göstergebilimsel anlam analizimizin ikinci ayağıdır.

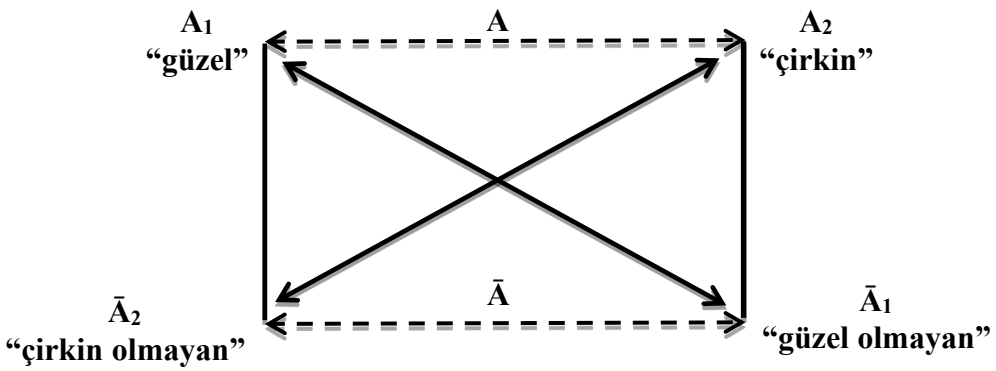
III.2. Göstergebilimsel Dörtgen Modeli

Göstergebiliminin anlamlama sürecince temel alınan, göstergelerin birbirleriyle olan bağıntıları ya da ilişkileridir. Göstergebilimde göstergelerin birbiriyle bağıntı içinde olmasıyla hem göstergelerin birbirinden ayrılarak her bir göstergenin ayrı bir anlam içerdiği hem de her bir göstergenin birbiriyle anlam ilişkisi kurarak tek bir anlam ifade ettiği anlaşılmaktadır. Bu nedenle göstergebilimin anlam çözümleme sürecinde 'anlam bağıntıdan, ayrılıktan doğar' ilkesi çıkış noktasıdır. Ancak göstergelerin bulunduğu düzlemdeki anlam ilişkileri (bağıntıları) öncelikle henüz birer kavramdır. Bu kavramla birlikte aynı düzlemde tutarlı bir ilişki ile bağıntılar anlam kazanmaktadır. Bu anlamlama sürecinde bağıntılar özdeşlik/başkalık gibi ögeler arasında kurulabilmektedir. Herhangi bir göstergenin temel anlamlama yapısı da bu bağıntı ögelerinin karşılıklı olarak açıklanmasıyla kurulmaktadır. Ayrıca karşıtlık, çelişiklik içerme (tümleme) vb. bağıntılar göstergenin temel anlam yapısını oluşturan diğer bağıntı türleridir (Rifat, 2008:202-203).

Öncelikle dilbilimde Saussure tarafından belirlenen bu bağıntı ögeleri, göstergebilimde gösteren ve gösterilen ikili yapısı olarak karşımıza çıkmaktadır. Dolayısıyla Saussure'ün "anlam karşıtlıklardan ve karşıtlıklar içinde doğar" ilkesi göstergebilimde anlam çözümlemesinin çıkış noktası olmuştur. A. J. Greimas da bu noktadan hareketle kendi göstergebilimini oluşturmuştur. Bu ikili yapıya bahsedilen diğer bağıntı türlerini de ekleyerek gösterge çözümlemesinde sadece amaçlı iletişim sağlayan göstergeleri değil, anlamsal bağı olan tüm göstergeleri de dâhil etmiştir. Mehmet Rifat, Greimas'ın göstergebiliminin amacını ve bu amacının kapsamında göstergenin anlamlama boyutunu şu cümleleriyle oldukça anlaşılır bir şekilde açıklamaktadır; "…sürekli gelişen bir tasarıdır. Bu tasarı herhangi bir anlamlı bütünün, sözgelimi yazınsal ya da bilimsel bir metinin, bir resmin (tablo), bir mimari yapının, bir tiyatro

gösterisinin, bir müzik yapıtının, bir filmin, davranışların, beden dilinin ya da sözgelimi insanları yönlendiren tutkuların evreninin hangi anlamsal katmanlardan geçerek oluştuğunu bir üst dil aracılığıyla yeniden yapılandırmaya çalışır. Dolayısıyla bir gösterge dizgesindeki anlamları değil de anlamın eklemleniş biçimini, anlam üretiminin süreçlerini (anlamlama süreçlerini) ortaya çıkarmaya çalışır" (Rifat, 2008:202-203).

A. J. Greimas'ın göstergebilimi, göstergenin düz anlamından en soyut anlamına ulaşmaya çalışmaktadır. En soyut anlam düzeyine ise daha önce bahsedilen bu anlam karşıtlıklarının (ikilik) göstergebilimsel dörtgende gösterilmesiyle ulaşılmaktadır (Rifat, 2008:202-203). Mehmet Rifat, Göstergebilimin ABC'si kitabında göstergebilimsel dörtgen modelini tanımlayan ve örnekleyen şöyle bir bölüme yer vermiştir: "Herhangi bir anlam evreninin temel yapısını oluşturan soyut birimleri ve bu birimler arasındaki ilişkileri belirlemek, sınıflandırmak ve sergilemek için anlamlama göstergebilimi (A. J. Greimas) tarafından geliştirilen mantıksal örnek ve bu örneğin çizimsel gösterimi, göstergebilimsel dörtgen (Fr. carré sémiotique) diye adlandırılır (Rifat, 2008:202-203). Bu modelde ortaya konan ilişkiler düzeni, bir anlamlı bütünün soyut ve mantıksal düzeyde oluşmasını sağlayan temel anlamsal yapı (ikilikler) ile temel söz dizimsel yapıyı (ikiliğin ögeler arasındaki mantıksal ilişkiler, dönüşümler) değerlendirmeye yarar (Rifat, 2008:202-203). Göstergebilimsel dörtgen çizimi (sözcüksel birimlerle birlikte) ve çizimde yer alan ögeler Şekil 10'da verilen bir örnekle açıklanabilir (Rifat, 2008:202-203):

Şekil 10: Göstergebilimsel dörtgende bir örnek gösterim (Rifat, 2009:80)

A ve Ā : Anlam eksenleri

A_1 ve A_2 : Karşıtlıklar

$\bar{A}_1$ ve $\bar{A}_2$: Alt karşıtlıklar

A_1 ve $\bar{A}_1$: Çelişikler

A_2 ve $\bar{A}_2$: Çelişikler

A_1 ve $\bar{A}_2$
A_2 ve $\bar{A}_1$: Birbirini içeren (tümleyen) ögeler

: Karşıtlık ve alt karşıtlık bağıntısı

: Çelişki bağıntısı

: İçerme (tümleme) bağıntısı

Açıklamamızı göstergebilimsel dörtgen üstüne yerleştirdiğimiz sözcüksel birimlere göre yapacak olursak "*güzel*"in karşıt ögesi "*çirkin*"dir, çelişik ögesiyle "*güzel olmayan*"dır. Öte yandan "*güzel*" ile "*çirkin olmayan*" ve "*çirkin*" ile de "*güzel olmayan*" karşılıklı olarak birbirlerini içerir (tümler). Demek ki "*güzel*"den ya da "*çirkin*"den hareket ederek karşıt, çelişik

ve içerilen ögeleri bulabiliriz. Dönüşümleri sağlayan mantıksal işlemlerse *değilleme*, *varlama* ve dolayısıyla *içerme*dir" (Rifat, 2009:80).

Tüm bu bilgiler ışığında Greimas'ın göstergebilimi, bu tez çalışmasında kullanılan görsellerin anlamlandırma sürecinde değerlendirilmesi uygun bir göstergebilim inceleme modeli sunmaktadır. Bu nedenle Greimas'ın yöntemi olan 'göstergebilimsel dörtgen' ikinci aşama olarak görsellerin incelenmesinde kullanılacaktır.

Göstergebilimsel dörtgen modeli ile görselleri söylem ve anlatı düzeylerine ulaştıran anlam bağıntılarının nasıl gerçekleştiği incelenmiştir. Görsellerin her biri sırasıyla karşıtlık (/...../) ve çelişiklik (x.....x) olarak kesitlere ayrılmıştır ve içermeleri belirlenmiştir. Daha sonra elde edilen anlam birimleri yorumlanmıştır. Bu kapsamda son paragrafta ise ulaşılan anlatı düzeyi ile görselin anlam bağıntıları açıklanmıştır.

IV. BÖLÜM: HILDEBRANDS GÖRSELLERİNİN DÜZ ANLAM/YAN ANLAM AÇIKLAMALARI VE GÖSTERGEBİLİMSEL DÖRTGENDE GÖSTERİLMESİ

Geçmişten günümüze birçok insan gelecekle ilgili fantezilerini farklı şekillerde sıklıkla betimlemiştir. Yazar Jules Verne'in "gelecek" konulu ünlü kitaplarının yayınlandığı 1900'lü yılların başında, Almanya'da devrinin lider çikolata üreticilerinden Hildebrands şirketi, geleceği tasvir eden görsellerden oluşan bir koleksiyon hazırlatmıştır. Bu görseller 2000 yılında insanların yaşamlarından, teknolojik gelişmelerden ve araçlardan kesitler sunmaktadır. Oluşturulduğu dönem ve tasvir edilen gelecek arasında ilgi çekici bir düşünce dünyasına sürükleyen bu görseller, okuyucuya yani yorumlayana günümüz yaşam koşulları ve teknolojik gelişmeleri ile ilgili çıkarımda bulunabilmede yön verici bir nitelik barındırmaktadır. Bu nedenle görsellerin çizildiği dönemi ve geleceği işaret etmede zengin bir anlatı düzeyine sahip olduğu anlaşılmaktadır.

Bu çalışmada ilk aşama, Roland Barthes'ın göstergebilimsel yöntemine göre görsellerin her birinin anlatı (düz anlam ve yan anlam) ve söylem (üst-dil) düzeylerinin çözümlenmesidir. Daha sonra Barthes'ın yöntemiyle görsel ögelerin alıcıya sunduğu soyut bilgi, somut anlam birimciklere dönüştürülmeye çalışılmıştır. İkinci aşama, A. J. Greimas tarafından geliştirilmiş göstergebilimsel dörtgen yöntemi kullanılarak işlenmiştir. Her görsele ait detaylı inceleme bundan sonraki bölümlerde verilmiştir:

IV.1. Görsel No.1

Şekil 11'de verilen birinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 11: Hildebrands görselleri/1

En L'An 2000, Türkçe çevirisiyle Yıl 2000'de (Fransa'da 21. yüzyıl olarak da bilinir) yazılı olan bu görseller 2000 yılına kadar olabilecek bilimsel gelişmeleri tasvir eden Fransız resim serisidir. Fransız sanatçı Jean-Marc Côté tarafından 87 adet yapılmıştır. 1899, 1900, 1901 ve 1910 yıllarında ilk olarak sigara kutularına daha sonrada kartpostalların üzerine çizilmiş ancak hiç yayınlanmamıştır. Bilinen tek kartpostal seti bilim kurgu yazarı Isaac Asimov tarafından satın alınmıştır (ÖZCAN, 2016).

IV.1.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.1.1.1. Dilsel ileti

Görselin sağ üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.1.1.2. Düz anlam (İmge)

İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde etrafında aydınlatma direkleri olan düz bir zeminde her biri ayaklarına bağlı şekilde tekerlekli ve motorlu kaykay bulunan genç insanlar

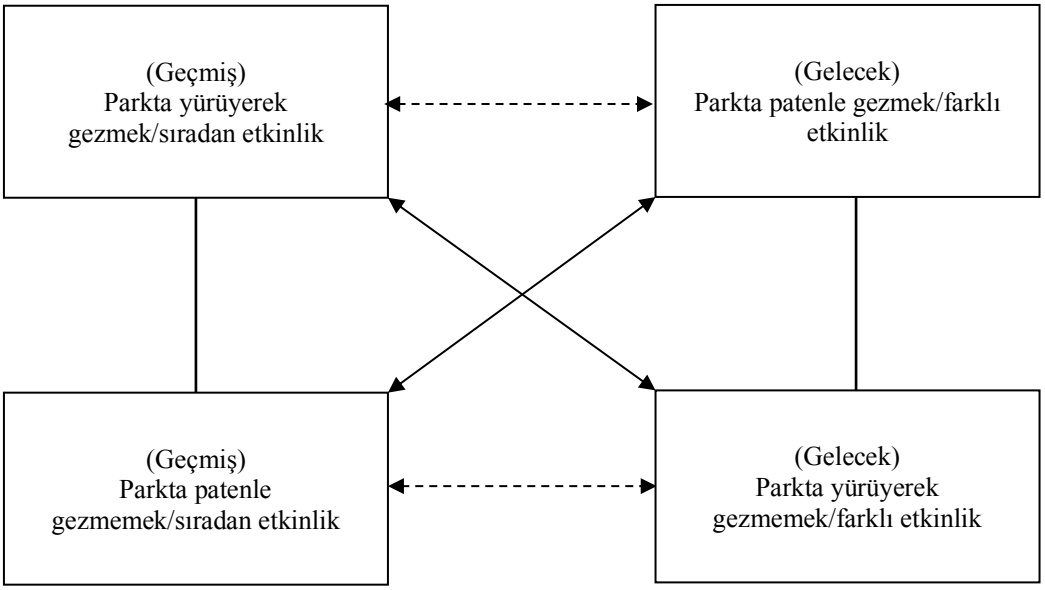
görülmektedir. Bu kişilerden birkaçı yere düşmüş vaziyettedir. Düz zeminli yerin etrafında yürüyen kadın, çocuk ve yaşlı insanlar vardır.

IV.1.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, bir parkta spor ve eğlence etkinliği olarak düz zeminde kaykay yapan gençlerdir. Ayrıca bunu bir erkek ve kadın birlikte dans gösterisi şeklinde yapmaktadır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, gelecekte insanların gerek sosyal gerekse sanatsal etkinlik olarak motorlu kaykaylarla eğlenmeleri ve hoşça vakit geçirmeleridir. Ayrıca motorlu kaykayların özellikle kısa mesafelerde pratik ulaşım olanağı sağlayabileceği de anlaşılmaktadır. Günümüzde ise bu görselde tahmin edilen gelecekle benzer şekilde, paten, buz pateni ve kaykaylarla eğlenme söz konusudur. Ayrıca daha gelişmiş dijital tarzda (ginger) araçlar da yaygın olmasa da kullanılmaktadır. Ancak motorlu paten günümüzde henüz kullanılmayan bir araçtır.

IV.1.2. Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 12: Birinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Parkta yürüyerek gezmek/sıradan etkinlik/: Parkta yürüyerek gezmenin sıradan bir etkinlik olduğu anlaşılmaktadır.

/Parkta patenle gezmek/farklı etkinlik/: Parklarda tekerlekli yürüyüş araçlarının insanlar için farklı, yeni bir etkinlik olabileceği anlatılmaktadır.

xParkta patenle gezmemek/sıradan etkinlikx: Parkta gezerken paten gibi farklı gezinti araçları kullanmadan sadece yürüyüş yapmanın sıradanlığı anlaşılmaktadır.

xParkta yürüyerek gezmemek/farklı etkinlikx: Parkta yürümenin dışında, ayaklara tekerlekli araçlar takılarak daha farklı bir etkinliğin olabileceği anlatılmaktadır.

Alışılagelen bir durum olan parklarda yürüyüş yapma eylemine bir yenilik getirme fikri doğmuştur. Günümüzde paten adını verdiğimiz tekerlekli araçlarla parklarda gezinebilme heyecanı, bir farklılık yaratma düşüncesiyle geçmişte bu görsele resmedilmiştir.

"Parkta yürüyerek gezmek" ile "sıradan etkinlik" ve "parkta patenle gezmek" ile "farklı etkinlik" kavramları birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Parkta yürüyerek gezmek" ile "parkta patenle gezmek" karşıtlık ilişkisi içindeyken "sıradan etkinlik" ve "farklı etkinlik" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Parkta yürüyerek gezmek" ile "farklı etkinlik" ve "sıradan etkinlik" ile "parkta patenle gezmek" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.2. Görsel No.2

Şekil 13'de verilen ikinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 13: Hildebrands görselleri/2

IV.2.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.2.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde Hildebrands Alman çikolatası anlamına gelen "Hildebrands Deutsche Schokalade" şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Sağ alt köşede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan "Unterseeische Schiffe im Jahre 2000" şeklinde görselin 2000 yılında denizaltı gemileri olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır.

IV.2.1.2. Düz anlam (İmge)

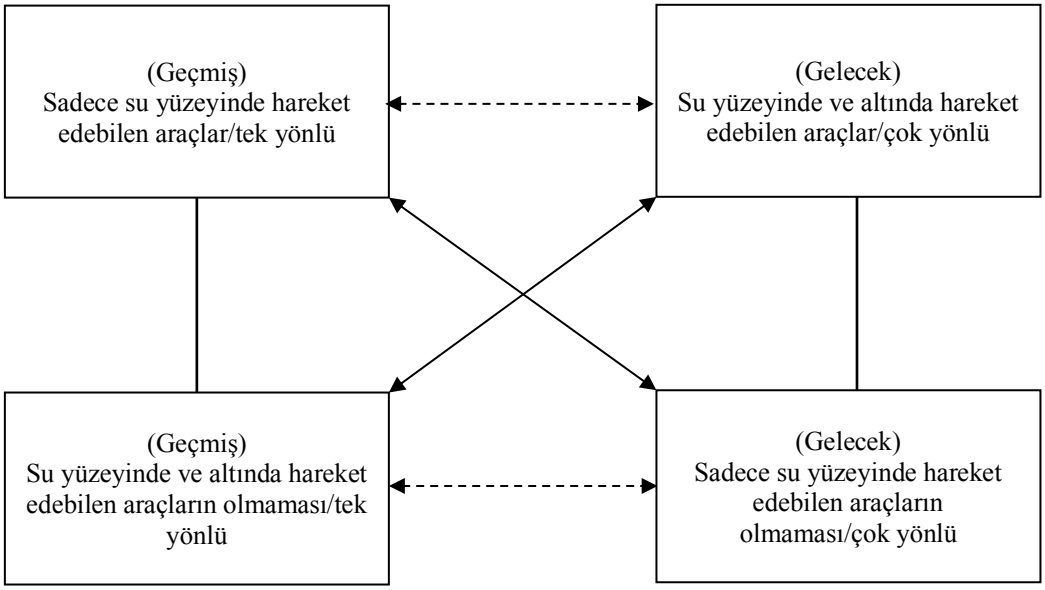
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde deniz ya da okyanus altında etrafı camlarla çevrili bir araçta insanlar, yine aynı şekilde başka bir camlı araçta tek başına bir kişi ve okyanus yüzeyinde ise kayıkta insanlar görünmektedir. Ayrıca suyun içinde balıklar, çeşitli deniz canlıları ve bitki örtüsü de yer almaktadır.

IV.2.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, insanların su altında hareket edebilen ve şeffaf camlarla çevrili bir araçta seyahat edebildiklerini ve bunun tek kişilik araçlarla da gerçekleştirilebileceğini aynı zamanda su üzerinde giden ulaşım araçlarının da kullanıldığı görülmektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi günümüz denizaltılarına işaret etmektedir. Ancak görselde tasvir edilen araçlar oldukça basit görünümlüdür. O dönemde tahmin edilen bu durum fazlasıyla gerçekleşmiştir.

IV.2.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 14: İkinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Sadece su yüzeyinde hareket edebilen araçlar/tek yönlü/: Sadece su üzerinde hareket edebilen taşıtların tek yönlü taşıma imkânı sağladıkları anlatılmaktadır.

/Su yüzeyinde ve altında hareket edebilen araçlar/çok yönlü/: Hem su üzerinde hem de su altında hareket edebilen taşıtların sadece su üzerinde hareket edebilen taşıtlara göre çok yönlü bir taşıma imkânı sağladığı ifade edilmektedir.

/Su yüzeyinde ve altında hareket edebilen araçların olmaması/tek yönlü/: Su yüzeyinde ve altında hareket edebilen araçların olmaması, sadece su üzerinde hareket eden tek fonksiyonlu taşıtların olduğu bilgisini vermektedir.

/Sadece su yüzeyinde hareket edebilen araçların olmaması/çok yönlü/: Sadece su üzerinde hareket edebilen araçların değil de su altında da hareket edebilen, yani çok yönlü taşıma sağlayan araçların olabileceği anlatılmaktadır.

Deniz taşımacılığında ilk olarak sadece su yüzeyinde hareket edebilen taşıtların olduğu bilinmektedir. Ancak su altında da seyahatin olabileceği fikriyle, hem su yüzeyinde hem de su altında taşıma sağlayabilecek çok yönlü deniz taşıtlarının hayali resmedilmiştir.

"Sadece su yüzeyinde hareket edebilen araçlar" ile "tek yönlü", "su yüzeyinde ve altında hareket edebilen araçlar" ile "çok yönlü" ifadeleri birbirini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Sadece su yüzeyinde hareket edebilen araçlar" ile "su yüzeyinde ve altında hareket edebilen araçlar" karşıtlık ilişkisi içindeyken "tek yönlü" ve "çok yönlü" ifadeleri ise alt karşıtlık içermektedir.

"Sadece su yüzeyinde hareket edebilen araçlar" ile "çok yönlü" ve "su yüzeyinde ve altında hareket edebilen araçlar" ile "tek yönlü" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.3. Görsel No.3

Şekil 15'de verilen üçüncü görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 15: Hildebrands görselleri/3

IV.3.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.3.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde Hildebrands Alman çikolatası anlamına gelen "Hildebrands Deutsche Schokalade" şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Sol alt köşede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan "Nordpolfahrt im Jahre 2000" şeklinde görselin 2000 yılında kuzey kutbu gezisi olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır. Ayrıca sağ üst tarafta, balon üzerinde Almanca "Hildebrands Deutsche Kakao" şeklinde Hildebrands Alman kakaosu anlamına gelen bir yazı bulunmaktadır.

IV.3.1.2. Düz anlam (İmge)

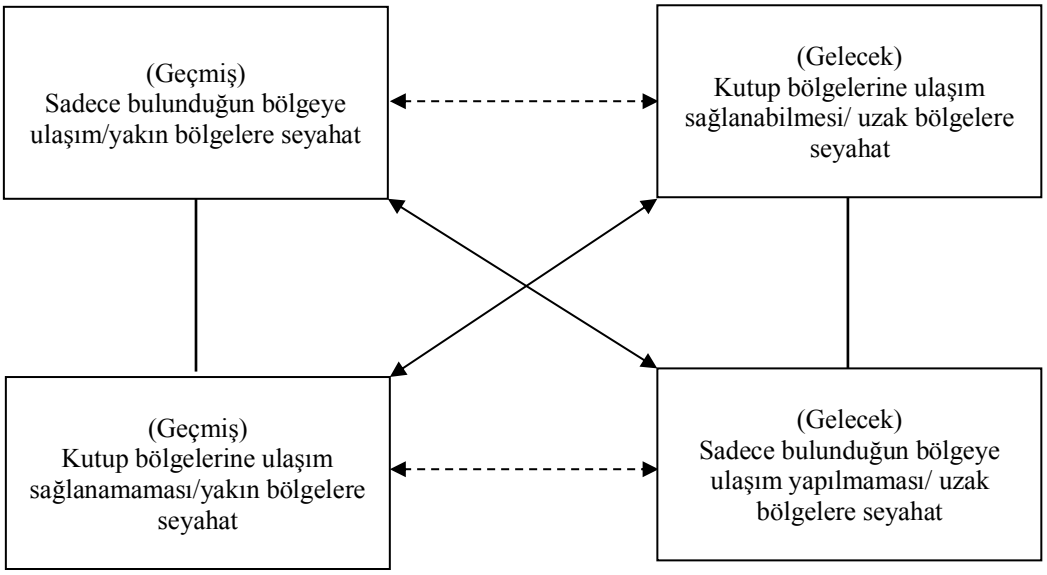
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde, havada üç adet zeplin benzeri kabinlerin üzerinde dev balonların yer aldığı hava taşıtları, yerde sol tarafta buz dağları ve su birikintisi üzerindeki buz kütlelerinde kutup ayıları ile soğuk havada yaşayabilen çeşitli canlılar yer almaktadır. Sağ tarafta ise su kıyısında kayıkta iki kişi, ayakta duran insanlar ve köpekler vardır. Ayakta duran insanlardan biri, yanındaki çocuğa havadaki zeplin benzeri araçları göstermektedir. Arka tarafta, buz dağlarının ardında güneş ve uçan kuşlar da görünmektedir.

IV.3.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, muhtemelen kutup bölgesine gerçekleşen turistik bir seyahatin zeplin benzeri hava taşıtları aracılığı ile olabileceğini göstermektedir. Kutup bölgesine karadan ya da sudan ilerlemek hava şartları nedeniyle zor ve meşakkatli olacaktır. Bu nedenle bu bölgeye yapılacak seyahatte hava yolunun kullanımı daha kolay ve rahat olacaktır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, günümüz uçaklarına, turistik amaçlı balonlara, ya da zeplinlere benzeyen hava taşıtlarına yöneliktir. Ulaşımın veya seyahatin zor olduğu bölgelerde havada ilerleyen taşıtlar bu yönde kolaylık sağlamaktadır ve bu görselde geleceğe yönelik hayal edilen bu durum daha kolay ve konforlu gerçekleşmektedir.

IV.3.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 16: Üçüncü görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Sadece bulunduğun bölgeye ulaşım/yakın bölgelere seyahat/: İnsanlar kutuplar gibi çok uzak bölgelere ulaşım imkânlarının güçlüğünden ve hava şartlarından dolayı seyahat edememekte onun yerine bulunduğu bölgeye yakın yerlere geziler düzenlemektedir.

/Kutup bölgelerine ulaşım sağlanabilmesi/uzak bölgelere seyahat/: Çok uzak ve zorlu yeryüzü şartlarına sahip kutup bölgelerine ulaşım sağlanabildiğinde, insanlar uzak ve keşfedilmemiş mekânlara seyahat edebilecektir.

xKutup bölgelerine ulaşım sağlanamaması/yakın bölgelere seyahatx: Kutup bölgesi gibi coğrafi olarak ve ulaşım açısından elverişli olmayan uzak mekânlara seyahat güçlüğünden dolayı insanlar bulunduğu bölgeye daha yakın yerlere seyahat etmektedir.

/Sadece bulunduğun bölgeye ulaşım yapılmaması/uzak bölgelere seyahat/: Sadece bulunulan bölgeye değil de çok uzak bölgelere de ulaşılabileceği ve seyahat edebileceği anlatılmaktadır.

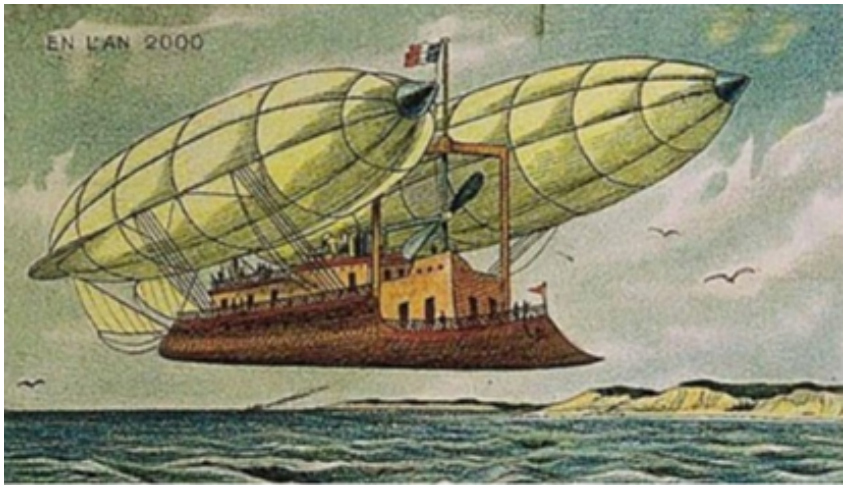
Uzak bölgelere ulaşım ağları gelişmediğinden yakın çevrelere seyahat edilmektedir. Kutup bölgesi gibi zorlu yeryüzü şartlarına sahip yerlere, aynı anda birçok kişiyi taşıyabilen balonlu hava araçları ile seyahat ederek oralardaki canlı yaşamının varlığından haberdar olmak ve keşfedilmemiş mekânları keşfetmek hayali resmedilmiştir.

"Sadece bulunduğun bölgeye ulaşım" ile "yakın bölgelere seyahat" ve "kutup bölgelerine ulaşım sağlanabilmesi" ile "uzak bölgelere seyahat" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Sadece bulunduğun bölgeye ulaşım" ile "kutup bölgelerine ulaşım sağlanabilmesi" karşıtlık ilişkisi içindeyken "yakın bölgelere seyahat" ve "uzak bölgelere seyahat" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Sadece bulunduğun bölgeye ulaşım" ile "uzak bölgelere seyahat", "kutup bölgelerine ulaşım sağlanabilmesi" ile "yakın bölgelere seyahat" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.4. Görsel No.4

Şekil 17'de verilen dördüncü görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 17: Hildebrands görselleri/4

IV.4.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.4.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.4.1.2. Düz anlam (İmge)

İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde bir deniz ya da okyanus ve sağ tarafta kıyı görünmektedir. Suyun üzerinde ise üzerinde iki adet balonun bağlı olduğu gemi yer almaktadır. Geminin üst kamarasında bina ya da ev şeklinde bir yapı mevcuttur. Yapının üzerinde bir pervane vardır. Geminin üzerinde yine insanlar ayakta durmaktadır.

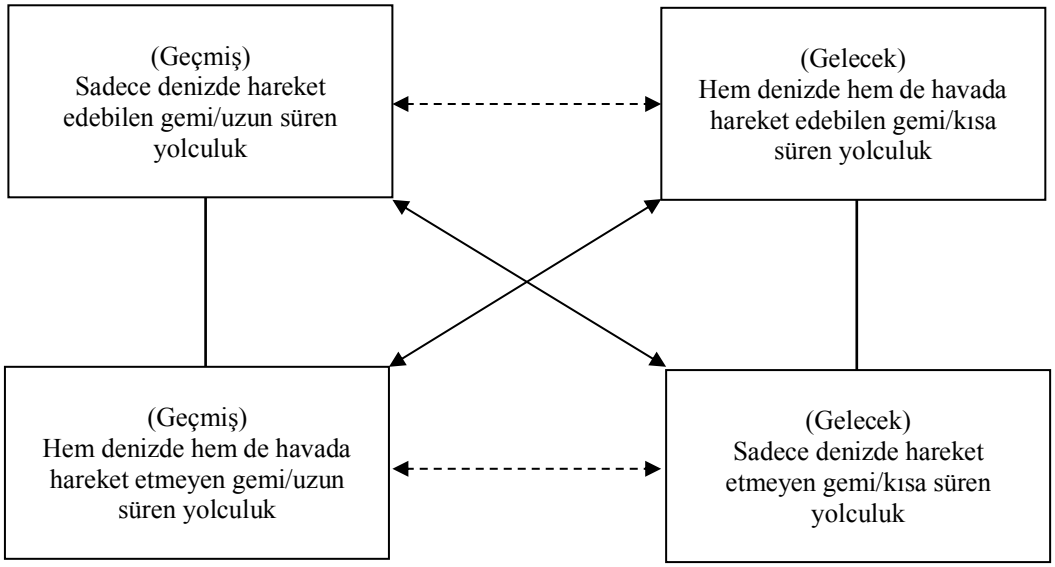
IV.4.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, geminin hem suda hem de balonlar vasıtası ile havada hareketinin mümkün olduğunu göstermektedir. Ayrıca üzerinde bulunan ev

şeklindeki yapı, bu gemide insanlar için hem yaşama hem de seyahat etme imkânı sağlamaktadır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi günümüz şartlarında hem denizde hem havada hareket edebilen, suya iniş yapabilen uçakları anımsatmaktadır. Ancak, bu görseldeki gibi bir araç tam anlamıyla henüz kullanılmamaktadır.

IV.4.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 18: Dördüncü görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Sadece denizde hareket edebilen gemi/uzun süren yolculuk/: Sadece denizde hareket edebilen araçlarla yolculuğun uzun süreceği anlatılmaktadır.

/Hem denizde hem de havada hareket edebilen gemi/kısa süren yolculuk/: Hem denizde hem havada hareket edebilen çok yönlü ulaşım araçlarıyla yolculuğun daha kısa süreceği anlatılmaktadır.

xHem denizde hem de havada hareket etmeyen gemi/uzun süren yolculukx: Hem denizde hem de havada hareket etmeyen gemilerle değil de sadece denizde hareket eden gemilerle yapılacak yolculuğun uzun süreceği ifade edilmektedir.

xSadece denizde hareket etmeyen gemi/kısa süren yolculukx: Sadece denizde hareket etmekle kalmayıp aynı zamanda havada da hareket edebilen araçlarla yapılacak yolculuğun daha kısa sürede gerçekleşeceği anlatılmaktadır.

Denizde yolculuk ya da okyanus aşırı dediğimiz yolculukların, sadece denizde hareket etme fonksiyonu olan deniz taşıtlarıyla uzun ve yorucu, tek yönlü bir yolculuk olması, resimlerin hayal gücü yüksek olan çizerine, kısa sürede ve rahat ulaşım sağlanabilmesi için hem denizde hem de karada hareket edebilecek çok yönlü kullanımı olan araçların gelecekte olabileceğinin hayalini resmettirmiştir.

"Sadece denizde hareket edebilen gemi" ile "tek yönlü yolculuk" ve "hem denizde hem de havada hareket edebilen gemi" ile "çok yönlü yolculuk" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Sadece denizde hareket edebilen gemi" ve "hem denizde hem de havada hareket edebilen gemi" karşıtlık ilişkisi içindeyken "tek yönlü yolculuk" ile "çok yönlü yolculuk" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Sadece denizde hareket edebilen gemi" ile "çok yönlü yolculuk" ve "hem denizde hem de havada hareket edebilen gemi" ile "tek yönlü yolculuk" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.5. Görsel No.5

Şekil 19'da verilen beşinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 19: Hildebrands görselleri/5

IV.5.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.5.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde Hildebrands Alman çikolatası anlamına gelen "Hildebrands Deutsche Schokalade" şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Orta alt bölgede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan "Flugmaschine im Jahre 2000" şeklinde görselin 2000 yılında uçuş makinesi ile ilgili olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır. Ayrıca sağ orta bölgede, erkek kişiye bağlı düzeneğin kanadında Almanca "Deutscher Kakao" şeklinde Alman kakaosu anlamına gelen bir yazı bulunmaktadır.

IV.5.1.2. Düz anlam (İmge)

İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde bitki örtüsü bakımından zengin dağların arasından bir nehir geçmekte ve etrafında bir şato ile birkaç binanın bulunduğu şehir yer almaktadır. Arkada dağların olduğu tarafta kanatları belli belirsiz görünen dört adet uçan araç

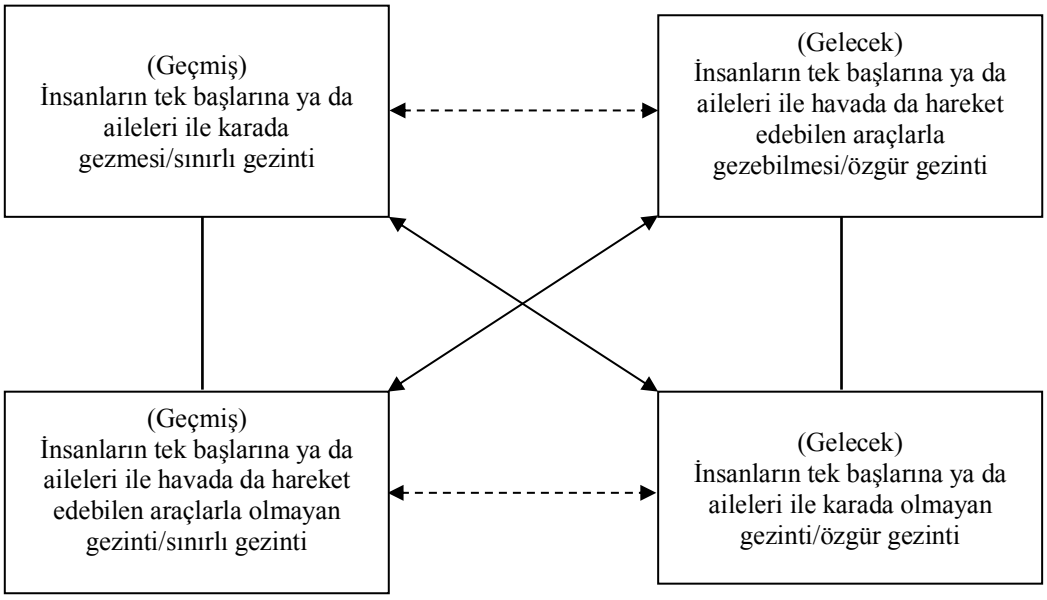
vardır. Sol tarafta ön planda ise bir kadın, kanatları ve kuyruğu olan tek kişilik bir hava taşıtında ayakta durur vaziyettedir. Sağ tarafta ise elinde sigarası ile bir erkekte yine kanat şeklinde bir donanım, sırtında montelidir ve havada uçmaktadır. Sağ üst kısımda ise bir erkek, bir kadın ve bir çocuğun yer aldığı kanatları olan bir başka çeşitte hava aracı uçmaktadır. Nehrin göründüğü taraflarda ise yine belli belirsiz kanatlı araçlar havadadır.

IV.5.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, insanların basit donanımlı da olsa çeşitli amaçlarla hava araçlarını günlük hayatta sıkça kullandığını göstermektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, gelecekte insanların yerde olduğu kadar havada da rahatlıkla zaman geçirebileceğini, yol alabileceğini göstermektedir. Günümüzde bu denli olmasa da havada ulaşım; toplu taşımada, hem teknolojik hem de modern olarak ileri düzeydedir.

IV.5.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 20: Beşinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/İnsanların tek başlarına ya da aileleri ile karada gezmesi/sınırlı gezinti/: İnsanların alışılmış şekilde kişisel araçlarıyla, karada sınırlı bir gezintiye sahip oldukları anlatılmaktadır.

/İnsanların tek başlarına ya da aileleri ile havada da hareket edebilen araçlarla gezebilmesi/özgür gezinti/: İnsanların daha gelişmiş yöntemlerle oluşturulmuş, havada hareket edebilen kişisel araçlarıyla özgür bir gezinti alanına sahip olabilecekleri anlatılmaktadır.

xİnsanların tek başlarına ya da aileleri ile havada da hareket edebilen araçlarla olmayan gezinti/sınırlı gezintix: İnsanların tek başlarına ya da aileleriyle havada hareket edebilen araçlarla değil de karada sınırlı ve alışılmış bir şekilde gezebildikleri anlatılmaktadır.

xİnsanların tek başlarına ya da aileleri ile karada olmayan gezinti/özgür gezintix: İnsanların bireysel olarak karada değil de alışılmışın dışında hava araçlarıyla daha özgür olarak gezebilecekleri anlatılmaktadır.

Karadan ulaşımın sınırlılıkları ve zorlukları daha özgür ve kolay bir ulaşım şekli olan havadan ulaşım düşüncesini doğurmuştur. Bu nedenle havada özgürce hareket edebilen kişisel araçların hayali resmedilmiştir.

“İnsanların tek başlarına ya da aileleri ile karada gezmesi” ile “sınırlı gezinti” ve “İnsanların tek başlarına ya da aileleri ile havada da hareket edebilen araçlarla gezebilmesi” ile “özgür gezinti” birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). “İnsanların tek başlarına ya da aileleri ile karada gezmesi” ile “insanların tek başlarına ya da aileleri ile havada da hareket edebilen araçlarla gezebilmesi” karşıtlık ilişkisi içindeyken “sınırlı gezinti” ve “özgür gezinti” ise alt karşıtlık içermektedir.

“İnsanların tek başlarına ya da aileleri ile karada gezmesi” ile “özgür gezinti”, “insanların tek başlarına ya da aileleri ile havada da hareket edebilen araçlarla gezebilmesi” ile “sınırlı gezinti” kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.6. Görsel No.6

Şekil 21'de verilen altıncı görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 21: Hildebrands görselleri/6

IV.6.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.6.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı ile ortadaki kapının üzerinde kapıcı/görevli anlamına gelen Fransızca "CONCIERGE" yazısı bulunmaktadır.

IV.6.1.2. Düz anlam (İmge)

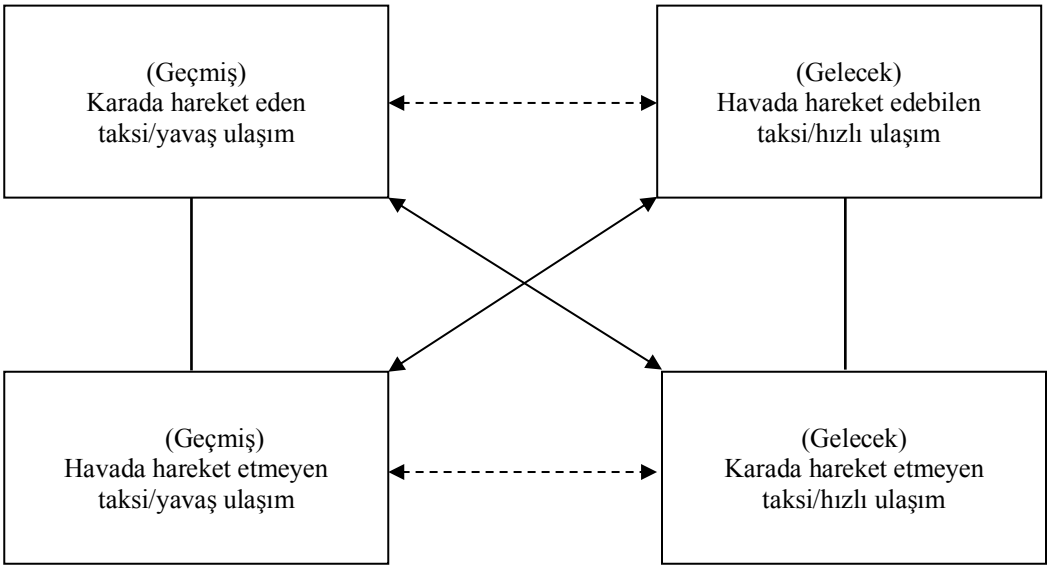
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde sol tarafta tek kişilik hava araçlarının iniş yaptığı bir pist şeklinde yapı görülmektedir. Bu pistten yeni havalanmış bir hava aracı ve yeni iniş yapmış bir başka hava aracı, üzerindeki bir kişi ile birlikte yer almaktadır. Pist yerden belirli bir yükseklikte olduğu için hava aracının durduğu yere hizalı bir merdiven vardır. Pistin hemen yanında tek katlı bir işyeri, işyerinin önünde elinde fırça olan ve ayakta duran bir görevli vardır. Adam şapkalı elbiseli bir kadına bir yeri işaret ederek göstermektedir.

IV.6.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, ticari amaçla bir kişilik hava araçlarının taksi olarak kullanıldığını göstermektedir. Yapılmış olan basit, kullanışlı pistlere inen hava araçları insanları gitmek istedikleri yerlere kolayca götürebilmektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi günümüzde henüz yaygınlaşmamakla birlikte büyük şehirlerde küçük uçaklar veya helikopterler aracılığı ile yapılan taşımacılığı yansıtmaktadır. Geçmişte ancak hayal edilebilen bu daha özel olan seyahat etme şekli, çağımızda yakın zamanda daha yaygın hâle gelecektir.

IV.6.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 22: Altıncı görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Karada hareket eden taksi/yavaş ulaşım/: Tek kişilik yolcu araçları ile karadan yolculuğun trafik nedeniyle yavaş gerçekleşeceği dolayısıyla zaman kaybına sebep olabileceği anlatılmaktadır.

/Havada hareket edebilen taksi/hızlı ulaşım/: Trafiğe takılmayacak havada hareket edebilen kişisel yolcu araçlarıyla daha hızlı ulaşım sağlanacağı anlatılmaktadır.

xHavada hareket etmeyen taksi/yavaş ulaşımx: Havada hareket etmeyen kişisel yolcu araçları değil de kara araçlarıyla yapılacak ulaşımın yavaşlığı anlatılmaktadır.

xKarada hareket etmeyen taksi/ hızlı ulaşımx: Karadan değil de havada hareket edebilen araçlarla daha hızlı ulaşım sağlanabileceği anlatılmaktadır.

Mesafeleri uzak yerlere belki zorlu yollardan belki kalabalık trafikten dolayı daha yavaş ulaşım sağlayan kişisel olarak yolcu taşıyan kara araçları yerine, kalabalığa takılmayacak, bozuk yollardan etkilenmeyecek, gidilecek yerlere daha hızlı ve rahat bir ulaşım sağlayacağı düşünülen, havada hareket edebilen, kişisel yolcu taşıma araçlarının hayalinin resmedilmiş olduğu anlaşılmaktadır.

"Karada hareket eden taksi" ile "yavaş ulaşım" ve "havada hareket edebilen taksi" ile "hızlı ulaşım" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Karada hareket eden taksi" ve "havada hareket edebilen taksi" karşıtlık ilişkisi içindeyken "yavaş ulaşım" ve "hızlı ulaşım" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Karada hareket eden taksi" ile "hızlı ulaşım" ve "havada hareket edebilen taksi" ile "yavaş ulaşım" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.7. Görsel No.7

Şekil 23'de verilen yedinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 23: Hildebrands görselleri/7

IV.7.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.7.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst kısmında 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.7.1.2. Düz anlam (İmge)

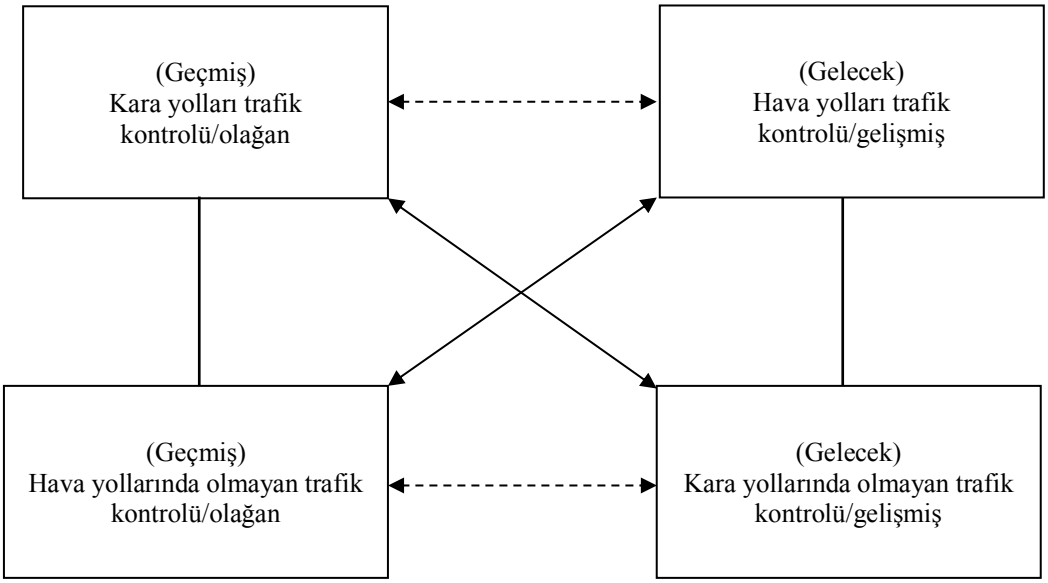
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde büyük bir şehir meydanı üzerinde uçan çok sayıda tek kişilik hava taşıtı ve meydanda insanlar görülmektedir. Görselin merkezinde sağda tek kişilik bir hava aracının üzerinde bir kadın, solda ise kanatları ve kuyruğu vücuduna monte edilmiş havada uçan bir şapkalı ve üniformalı adam yer almaktadır. Adam, kadına anlaşılabilecek bir işaret yaparken adamın diğer elinde küçük, sopa benzeri cisim vardır.

IV.7.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, insanlar tek kişilik, özel hava araçları ile uçma ve seyahat etme zevkini yaşamaktadır ve bu durumun oldukça yaygın olduğu görülmektedir hatta hava trafiği yine kanatlı, uçabilen polisler tarafından kontrol edilmektedir,

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, günümüzde henüz yaşanmayan bir durumu yansıtmaktadır. Ancak bilimsel ve teknolojik gelişmeler, bu görselde yansıtılan yaşam biçiminin olası olduğunun da umudunu vermektedir.

IV.7.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 24: Yedinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Kara yolları trafik kontrolü/olağan/: Karadan sağlanan ulaşım için kara taşıtlarının trafik kontrolünün yapılmasının olağan olduğu anlatılmaktadır.

/Hava yolları trafik kontrolü/gelişmiş/: Hava araçları için hava yolları trafik kontrolünün gelişmiş bir yöntem olacağı anlatılmaktadır.

xHava yollarında olmayan trafik kontrolü/olağanx: Havada trafik kontrolü yerine kara araçlarının karada kontrol edildiği bir sistemin olağanlığı anlatılmaktadır.

xKara yollarında olmayan trafik kontrolü/gelişmişx: Karada olmayan, havada işleyen bir trafik ve bunun kontrolünün gelişmiş olduğu bir durumu ifade etmektedir.

Kara araçlarının oluşturduğu trafiğin kontrolü hâliyle karada yapılırken gelecekte çok yoğun kullanılabileceği düşünülen hava araçlarının, havada oluşturacağı trafiğin kontrolünün havada yapılabileceği düşüncesini akıllara getirmektedir.

“Kara yolları trafik kontrolü” ile “olağan” ve “hava yolları trafik kontrolü” ile “gelişmiş” birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). “Kara yolları trafik kontrolü” ile “hava yolları trafik kontrolü” karşıtlık ilişkisi içindeyken “olağan” ve “gelişmiş” alt karşıtlık içermektedir.

“Kara yolları trafik kontrolü” ile “gelişmiş” ve “hava yolları trafik kontrolü” ile “olağan” kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.8. Görsel No.8

Şekil 25'de verilen sekizinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 25: Hildebrands görselleri/8

IV.8.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.8.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst kısmında 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.8.1.2. Düz anlam (İmge)

İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde kalabalık bir tren garında insanlar görülmektedir. Ön planda iki kişi olmak üzere birçok kişi, tren garında, ellerinde valizleri ile birlikte yer almaktadır. Sol alt tarafta sandık şeklinde, sarı renkte büyükçe bir valiz ortada dururken üç vagonlu tren görünümlü bir taşıt ise peronda durmaktadır. Trene bir merdiven aracılığı ile binmekte olan bir kadın vardır. Tren raylar üzerindedir ancak trenin tekerlekleri

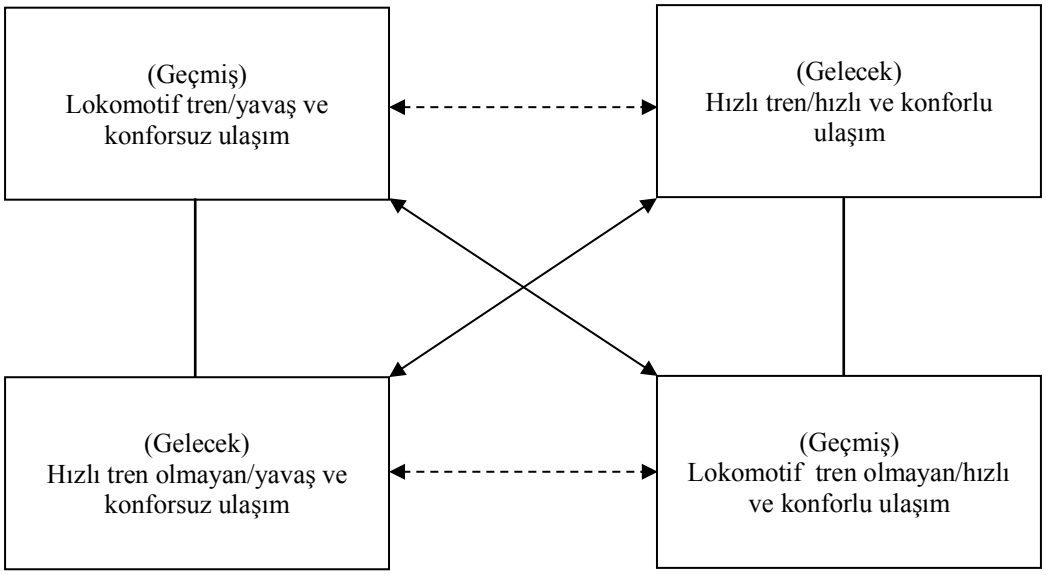
günümüz trenlerinden farklı olarak oldukça küçük boyutlarda ve iki ray arasına yerleşmiş vaziyettedir.

IV.8.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, insanların, ön kısmı hızlı trenleri andıran zamanının buharlı trenlerinden farklı tasarımlı, vagonlu bir taşıtla seyahat etmesidir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, günümüzün hızlı ya da yüksek hızlı trenlerine gönderme yapmaktadır. Günümüz son teknoloji trenleri hızlı hareket edebilmeleri için sivri uçludur ve son derece gelişmiştir. Ayrıca yeni nesil trenlerde manyetik teknoloji kullanılarak raylara temas etmeden havada hızlı bir hareket sağlanabilmektedir. Görseldeki tren de görünümü itibari ile son teknolojiye yakın bir şekilde resmedilmiştir.

IV.8.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 26: Sekizinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Lokomotif tren/yavaş ve konforsuz ulaşım/: Lokomotif trenlerin gürültülü ve uzun süren yolculuktan dolayı yavaş ve konforsuz olduğu anlatılmaktadır.

/Hızlı tren/hızlı ve konforlu ulaşım/: Demiryolu ulaşımında elektrikle çalışan, sessiz, hızlı trenlerle konforlu ulaşımın sağlanabileceği anlatılmaktadır.

xHızlı tren olmayan/yavaş ve konforsuz ulaşımx: Hızlı olmayan trenle, lokomotif trenle, yapılacak yolculuğun yavaş ve konforsuz olduğu anlatılmaktadır.

xLokomotif tren olmayan/hızlı ve konforlu ulaşımx: Lokomotif olmayan trenle, hızlı trenle, yapılacak yolculuğun hızlı ve konforlu olacağı anlatılmaktadır.

Raylı ulaşımda kullanılan, kömürle çalışan, oldukça gürültülü olan, yavaş ve konforsuz ulaşım sağlayan lokomotif trenlerin yerine daha konforlu, sessiz ve kısa sürede ulaşım sağlanabileceği düşünülen hızlı trenlerin hayali resmedilmiştir.

"Lokomotif tren" ile "yavaş ve konforsuz ulaşım" ve "hızlı tren" ile "hızlı ve konforlu ulaşım" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Lokomotif tren" ile "hızlı tren" karşıtlık ilişkisi içindeyken "yavaş ve konforsuz ulaşım" ile "hızlı ve konforlu ulaşım" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Lokomotif tren" ile "hızlı ve konforlu ulaşım", "Hızlı tren" ile "yavaş ve konforsuz ulaşım" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.9. Görsel No.9

Şekil 27'de verilen dokuzuncu görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 27: Hildebrands görselleri/9

IV.9.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.9.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde Hildebrands Alman çikolatası anlamına gelen "Hildebrands Deutsche Schokalade" şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Sağ alt bölgede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan "Bewegliche Häuser im Jahre 2000" şeklinde görselin 2000 yılında hareketli evler ile ilgili olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır. Ayrıca görseldeki birbirine bitişik binalar üzerinde "Kakao", "Hildebrands", "Deutsche", "Schokalade" ve net olarak okunamayan Almanca yazılar bulunmaktadır.

IV.9.1.2. Düz anlam (İmge)

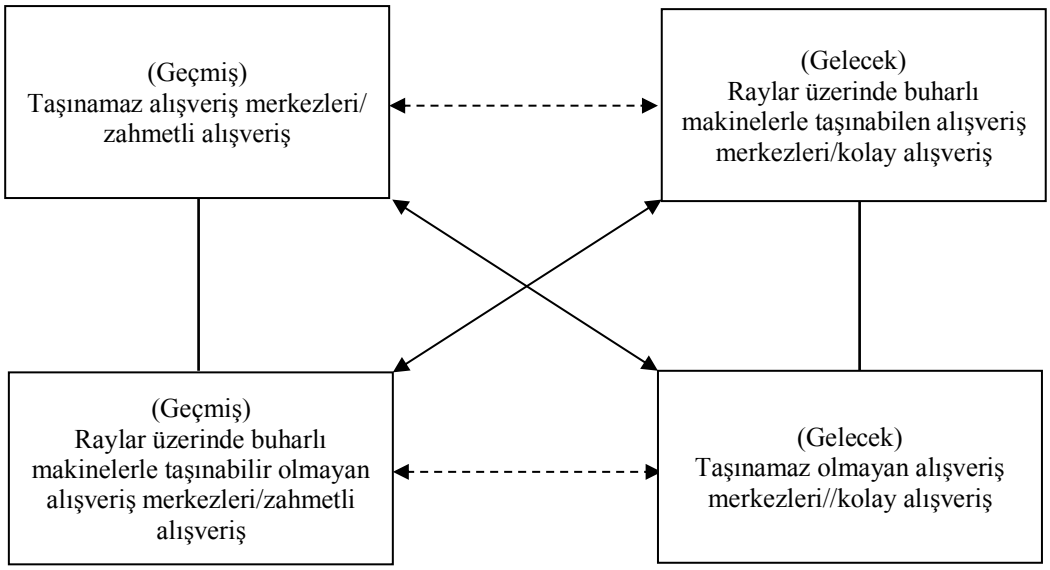
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde birbirine bitişik birkaç bina tekerlekleri olan bir düzlem üzerindedir ve bu sistem raylar üzerinde iki adet buharlı tren lokomotifi tarafından çekilmektedir. Ön tarafta ise köprülü bir meydanda insanlar ve at arabası ile yük taşıyan bir kişi bulunmaktadır.

IV.9.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, dükkânların da yer aldığı bitişik binaların tekerlekli bir sistem aracılığı ile raylarda hareket etmeleri sayesinde taşınabilir şekilde tasarlandığını göstermektedir. Bu sistem, hareketli ve bir yerden başka bir yere taşınabilir binalar ya da alışveriş merkezleri düşüncesini yansıtmaktadır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, gelecekte binaların veya alışveriş merkezlerinin hareketli ve taşınabilir özellikleri sayesinde insanların ayağına kadar gelebileceğini göstermektedir. Bu kolaylık, günümüzde farklı şekilde de olsa benzer mantıkta, internetten alışveriş imkânı ile sağlanabilmektedir.

IV.9.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 28: Dokuzuncu görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Taşınamaz alışveriş merkezleri/zahmetli alışveriş/: İnsanlar alışveriş merkezlerinin bulunduğu yere bizzat gittiği için alışverişin zahmetli bir hâl aldığı anlatılmaktadır.

/Raylar üzerinde buharlı makinelerle taşınabilen alışveriş merkezleri/kolay alışveriş/: İnsanlar alışveriş merkezlerinin bulunduğu yere bizzat gittiği için alışverişin zahmetli bir hâl aldığı anlatılmaktadır.

xRaylar üzerinde buharlı makinelerle taşınabilir olmayan alışveriş merkezleri/zahmetli alışverişx: Raylar üzerinde buharlı makinelerle taşınabilen alışveriş hizmetleri yerine, sabit yapıdaki binaların olduğu yere gidilmesinin zahmetli olduğu anlatılmaktadır.

xTaşınamaz olmayan alışveriş merkezleri/kolay alışverişx: Taşınamaz alışveriş merkezleri yerine insanların ayağına gelebilecek binaların, alışveriş merkezlerinin yapılmasının alışverişi kolaylaştıracağı düşüncesi ifade edilmektedir.

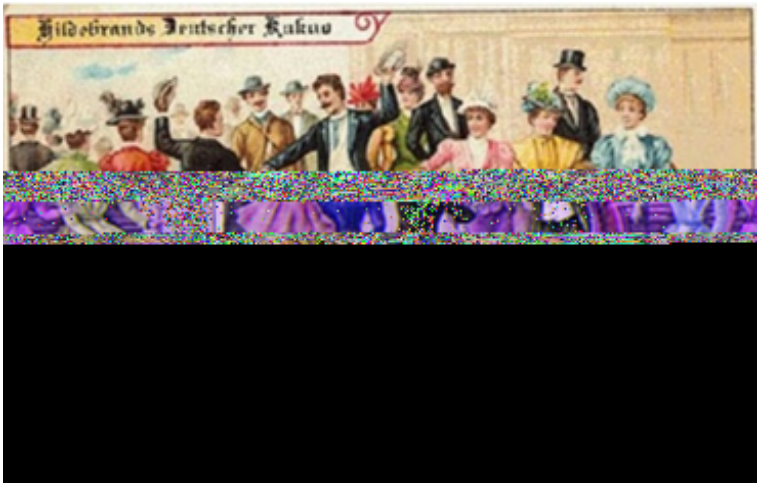
İnsanlar yiyecek, içecek, giyim-kuşam gibi birtakım ihtiyaçlarını temin etmek için alışveriş merkezlerine gitmeleri yerine, gelişmiş teknolojilerle bu merkezlerin insanların ayağına geleceği bir hayal görselde işlenmiştir.

"Taşınamaz alışveriş merkezleri" ile "zahmetli alışveriş" ve "raylar üzerinde buharlı makinelerle taşınabilen alışveriş hizmetleri" ile "kolay alışveriş" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Taşınamaz alışveriş merkezleri" ile "raylar üzerinde buharlı makinelerle taşınabilen alışveriş hizmetleri" karşıtlık ilişkisi içindeyken "zahmetli alışveriş" ve "kolay alışveriş" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Taşınamaz alışveriş merkezleri" ile "kolay alışveriş" ile "raylar üzerinde buharlı makinelerle taşınabilen alışveriş merkezleri" ile "zahmetli alışveriş" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.10. Görsel No.10

Şekil 29'da verilen onuncu görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 29: Hildebrands görselleri/10

IV.10.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.10.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde Hildebrands Alman kakaosu anlamına gelen "Hildebrands Deutsche Kakao" şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Sağ orta bölgede, erkek kişiye bağlı düzeneğin kanadında Almanca "Hildebrands Deutsche Schokalade" şeklinde Hildebrands Alman çikolatası anlamına gelen bir yazı bulunmaktadır. Orta alt bölgede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan "Bewwgliche Trottoire im Jahre 2000" şeklinde görselin 2000 yılında hareketli kaldırımlar ile ilgili olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır.

IV.10.1.2. Düz anlam (İmge)

İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde bir bank üzerinde oturan üç tane kadın ve yine kadınlı erkekli insan topluluğu ayakta durmaktadır. Bu topluluk, birbirinden farklı yüksekliklerde ve düz zeminli bir çeşit raylı sistem üzerindedir. Görselin orta bölgesinde farklı

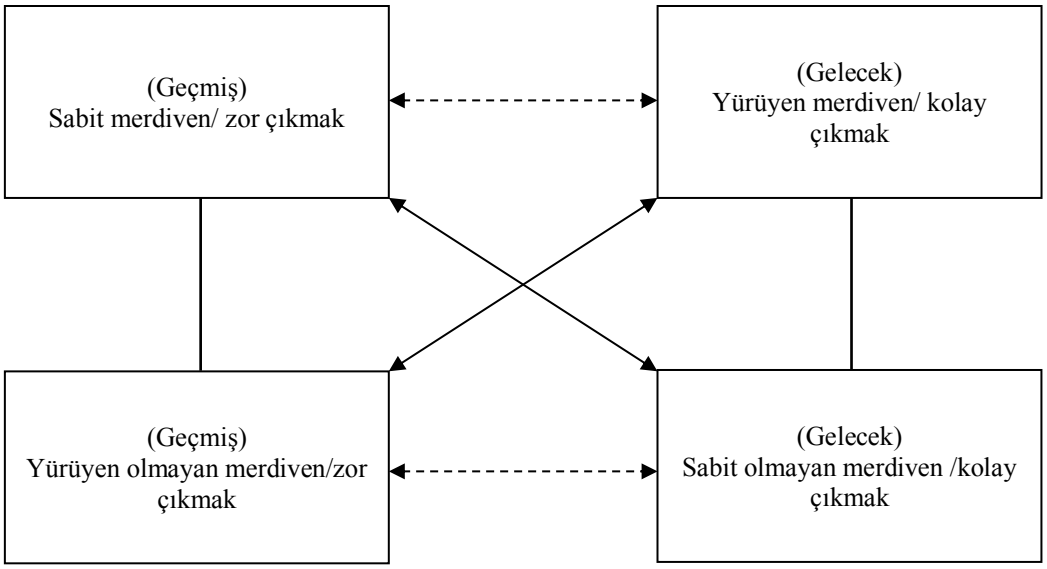
yükseklikteki raylı, düz zeminli sistemler üzerinde iki adam, şapkalarını çıkarmış vaziyette birbirlerinin ellerini sıkarak selam vermektedir.

IV.10.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, insanların raylı ve düz sistemler aracılığı ile bir yerden başka bir yere, muhtemelen çok uzun olmayan mesafeleri almalarını göstermektedir. Bu tür sistemlerde insanlar fazla yorulmadan ayakta durarak veya banklarda oturarak ilerlemektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, günümüz alışveriş merkezlerinde, havaalanlarında gerek düz gerekse merdiven şeklinde yer alan mekanik sistemlere işaret etmektedir. Kısaca günümüzde yürüyen merdiven olarak adlandırılan ve alışveriş merkezlerinde üst katlara kolaylıkla çıkmayı sağlayan veya hava alanlarında uzun mesafeler için düz zeminlerde insanların yorulmadan yalnızca ayakta durarak ilerledikleri sistemler, görselde ileriye dönük gerçekleşmesi muhtemel bir hayal olarak resmedilmiştir.

IV.10.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 30: Onuncu görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Sabit merdiven/zor çıkmak/: Hareket etmeyen, sabit merdivenlerden beden hareketleriyle çaba sarf ederek yukarı doğru zorlanarak çıkıldığı anlatılmaktadır.

/Yürüyen merdiven/kolay çıkmak/:Hareket edebilen merdivenler yardımıyla insanlar daha az efor sarf ederek küçük beden hareketleriyle yukarıya çıkmaktadır.

xYürüyen olmayan merdiven/zor çıkmakx: Yürüyen merdivenleri değil de sabit merdivenleri kullanarak alınacak mesafenin, yukarı çıkışın, zorluğu anlatılmaktadır.

xSabit olmayan merdiven/kolay çıkmakx: Sabit merdivenle değil de hareket edebilen, yürüyen merdivenle alınacak mesafenin, yukarı çıkışın, kolay olacağı anlatılmaktadır.

Çok sayıda basamağa sahip sabit merdivenlerde hareketin yorucu olmasından dolayı, basamakları kendi kendine hareket eden, kolay çıkış sağlayan yürüyen merdivenlerin hayali resmedilmiştir.

“Sabit merdiven” ile “zor çıkmak” ve “yürüyen merdiven” ile “kolay çıkmak” birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). “Sabit merdiven” ile “yürüyen merdiven” karşıtlık ilişkisi içindeyken “zor çıkmak” ile “kolay çıkmak” ise alt karşıtlık içermektedir.

“Sabit merdiven” ile “kolay çıkmak”, “yürüyen merdiven” ile “zor çıkmak” kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.11. Görsel No.11

Şekil 31’de verilen on birinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 31: Hildebrands görselleri/11

IV.111. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.11.1.1. Dilsel ileti

Görselin sağ üst köşesinde Hildebrands Alman kakaosu anlamına gelen “Hildebrands Deutsche Kakao” şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Sağ alt bölgede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan “Ueberdachte Stadt im Jahre 2000” şeklinde görselin 2000 yılında kapalı (korunaklı) şehir ile ilgili olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır.

IV.11.1.2. Düz anlam (İmge)

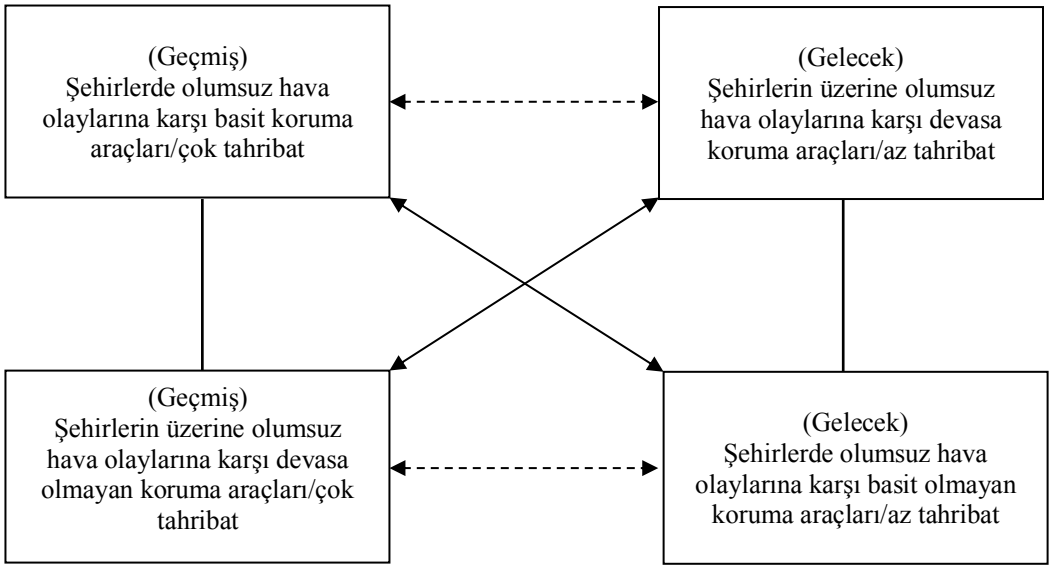
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde geniş bir cadde ve etrafında binalar yer almaktadır. Binaların arasında yeşillikli ve havuzlu fıskiyeli bir park yer almaktadır. Caddede ise tramvay benzeri iki vagonlu kırmızı bir taşıt ile hem yaya hem de at üzerinde ilerleyen insanlar bulunmaktadır. Görselde görünen binaların tümünün üzerini kaplayan çatı benzeri düz bir yapı vardır. Bu çatının ayakları da binalar arasında yükselmektedir. Çatının üst kısmına ise yağmur yağmaktadır.

IV.11.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, yağmur gibi doğa olaylarına karşı tüm bir şehrin devasa çatı benzeri bir yapı vasıtası ile korunduğunu göstermektedir. Dolayısıyla yağmur vb. doğa olaylarında insan hayatının olumsuz etkilendiği düşünülmektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi günümüz dev yapılarına işaret etmektedir. Günümüzde pek çok insanın yaşadığı şehirlerde yağmur, fırtına vb. doğa olayları nedeniyle insan yaşamı olumsuz etkilenmekte bazen büyük yıkımlar yaşanmaktadır. Bu tür doğa olaylarına karşı çatı vazifesi görecek tüm şehri ve insanları koruyabilecek bir düzenek öngörülmüştür. Bu denli modern bir mekânda teknolojik ve ilkel ulaşım araçlarının bir arada kullanıldığı, bununla da o dönem insanlarının geleceği tam olarak kavramada zorluk çektiği anlaşılmaktadır.

IV.11.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 32: On birinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Şehirlerde olumsuz hava olaylarına karşı basit koruma araçları/çok tahribat/: Oluşan fırtınalı ve bol yağışlı olumsuz hava olaylarına karşı ancak basit düzeneklerle sağlanan önlemlerin, tahribatı çok önleyemeyeceği anlamı çıkarılmaktadır.

/Şehirlerin üzerine olumsuz hava olaylarına karşı devasa koruma araçları/az tahribat/: Olumsuz hava koşullarına karşı yeterli gelmeyen basit ve kişisel önlemlerin yerine, şehirleri tümden koruyan, çatı vazifesi görecek devasa koruma sistemleri olduğunda, tahribatın daha aza indirgenebileceği anlatılmaktadır.

xŞehirlerin üzerine olumsuz hava olaylarına karşı devasa olmayan koruma araçları/çok tahribatx: Devasa olmayan koruma araçlarıyla, basit araçlarla, alınacak önlemlerde karşılaşılacak tahribatın daha büyük olacağı ifade edilmektedir.

xŞehirlerde olumsuz hava olaylarına karşı basit olmayan koruma araçları/az tahribatx: Basit olmayan koruma araçlarının yerini alabilecek devasa makinelerle, olası yıkımın en aza indirgenebileceği ifade edilmektedir.

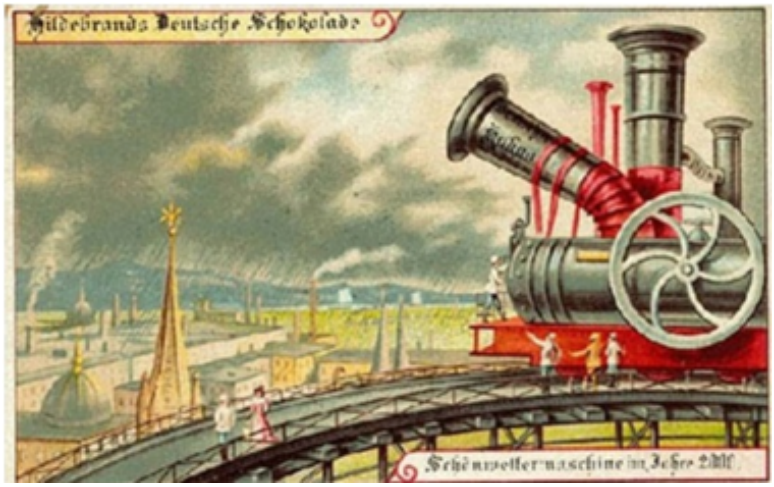
Bol yağışlı, fırtınalı olumsuz hava olaylarına karşı kişilerin kendi başına aldıkları basit önlemlerin yeterli koruma sağlayamaması ve olası tahribatın büyüklüğü anlatılırken daha devasa düzeneklerle, koca bir şehrin üzerinde çatı görevi görebilecek bir koruma sistemi hayal edilmiştir. Böylelikle hava olaylarının daha az tahribatla önlenebileceği fikri doğmuş, bu görsele yansıtılmıştır.

"Şehirlerde olumsuz hava olaylarına karşı basit koruma araçları" ile "çok tahribat" ve "şehirlerin üzerine olumsuz hava olaylarına karşı devasa koruma araçları" ile "az tahribat" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Şehirlerde olumsuz hava olaylarına karşı basit koruma araçları" ile "şehirlerin üzerine olumsuz hava olaylarına karşı devasa koruma araçları" karşıtlık ilişkisi içindeyken "çok tahribat" ile "az tahribat" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Şehirlerde olumsuz hava olaylarına karşı basit koruma araçları" ile "az tahribat/ ve "şehirlerin üzerine olumsuz hava olaylarına karşı devasa koruma araçları" ile "çok tahribat" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.12. Görsel No.12

Şekil 33'de verilen on ikinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 33: Hildebrands görselleri/12

IV.12.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.12.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde Hildebrands Alman çikolatası anlamına gelen "Hildebrands Deutsche Schokalade" şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Sağ alt bölgede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan "Schönmettermaschine im Jahre 2000" şeklinde görselin 2000 yılında iklim kontrol makinesi ile ilgili olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır. Ayrıca sağ orta tarafta, makinenin bacası üzerinde "kakao" şeklinde Almanca yazı bulunmaktadır.

IV.12.1.2. Düz anlam (İmge)

İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselin sağ tarafında devasa raylarda biri sola yatık olmak üzere üç bacalı bir aracın bir kısmı görünmektedir. Bu aracın ön tarafında bir adam, yanında da üç kişi yer almaktadır. Yine bu rayların arasındaki yolda biri kadın, iki kişi yer almaktadır. Aracın üzerinde az bulutlu açık bir hava; sol tarafta, aracın karşısındaki bölgede

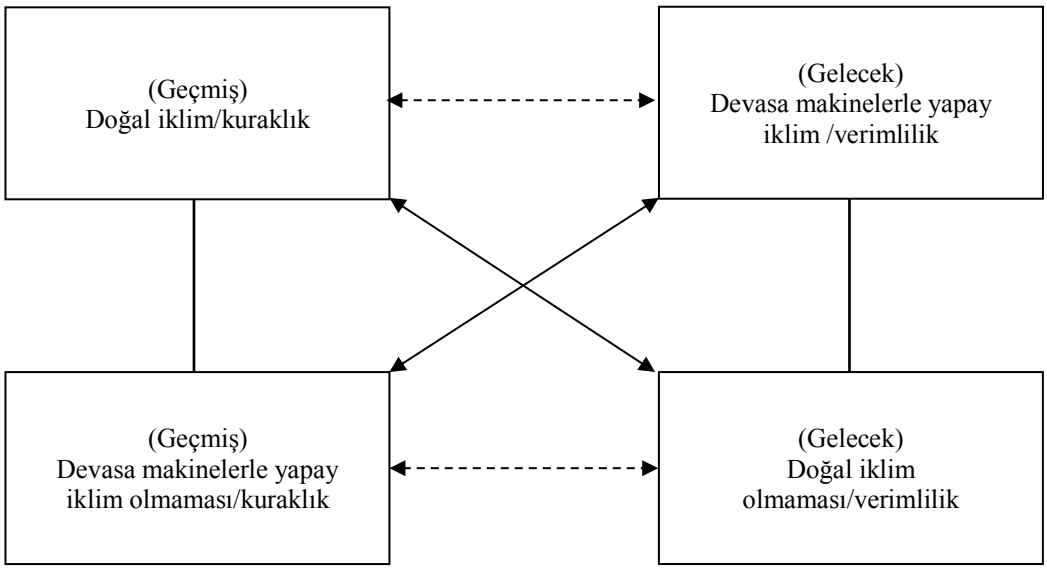
bacalarından duman yükselen binaların üzerinde ise kara bulutlu yağışlı bir hava gösterilmiştir. Sol taraftaki binalardan bir tanesi kule biçimli, uç kısmı sivri ve en üstte altın renginde parlak bir cisim yer almaktadır.

IV.12.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, hava şartlarına müdahale eden devasa bir aracı göstermektedir. Bu araç muhtemelen bulut üretmektedir ve yağışlı havanın oluşmasını sağlamaktadır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, insanların günümüzde hava şartlarına, iklime müdahale edilip yağışlı havaların yaratılabileceğinin olasılığı gösterilmiştir. Günümüzde bu şekilde bir müdahale tam anlamıyla gerçekleşmemektedir.

IV.12.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 34: On ikinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Doğal iklim /kuraklık/: Doğal iklim şartlarında bazı seneler yağmur yağmadığı ya da az yağdığı için kuraklık oluşabilmektedir.

/Devasa makinelerle yapay iklim/verimlilik/: Büyük yapay iklim makineleri ile sağlanan bol yağışla verimliliğin artabileceği anlatılmaktadır.

xDevasa makinelerle yapay iklim olmaması/kuraklıkx: Devasa makinelerle yapay iklim yaratılmadığında, doğal gelişen iklim koşullarıyla kuraklık gibi olumsuz durumların ortaya çıkabileceği anlatılmaktadır.

xDoğal iklim olmaması/verimlilikx: Doğal iklim şartları değil de devasa iklim makineleriyle bol yağış yaratılarak verimliliğin artacağı anlatılmaktadır.

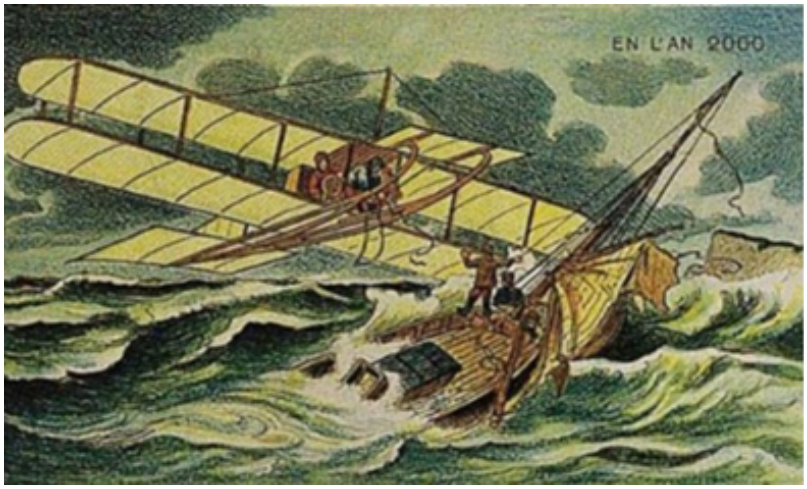
Yıllar geçtikçe başta, atmosferdeki ozon tabakasının delinmesi olmak üzere daha başka sebeplerle de dünya ölçeğinde yağışlar azalmakta, kuraklık artmaktadır. İleri teknolojilerle üretilen devasa yapay iklim makineleriyle, kuraklık nedeniyle oluşan olumsuzlukların engellenebileceği, tarımda verimliliğin artırılabileceği hayali görsele yansıtılmıştır.

“Doğal iklim” ile “kuraklık”, “devasa makinelerle yapay iklim” ile “verimlilik” birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). “Doğal iklim” ile “devasa makinelerle yapay iklim” karşıtlık ilişkisi içindeyken “kuraklık” ve “verimlilik” ise alt karşıtlık içermektedir.

“Doğal iklim” ile “verimlilik”, “devasa makinalarla yapay iklim” ile “kuraklık” kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.13. Görsel No.13

Şekil 35'de verilen on üçüncü görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 35: Hildebrands görselleri/13

IV.13.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.13.1.1. Dilsel ileti

Görselin sağ üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.13.1.2. Düz anlam (İmge)

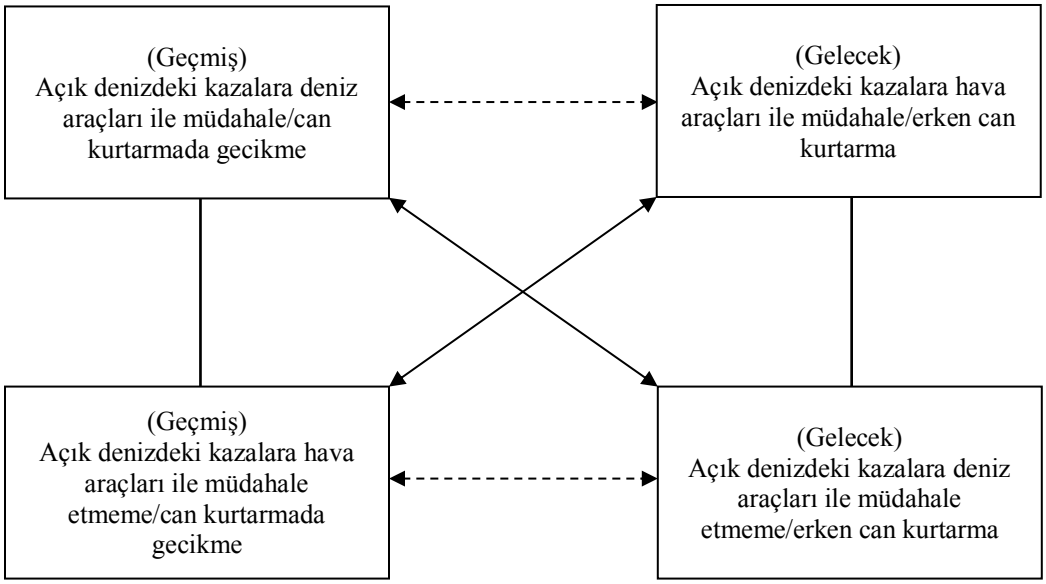
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde fırtınalı ve dalgalı bir denizde bir kayaya dalgalar yüzünden çarpmak üzere olan bir tekne görülmektedir. Bu tekne üzerindeki iki kişiyi kurtarmak amacıyla gelen bir hava taşıtındaki bir kişi, elindeki ipi teknedekilere uzatmaktadır.

IV.13.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görseldeki imgesel ileti, fırtınalı havada açık denizde zor durumda kalan bir teknedeki insanlara hava taşıtlarıyla yardımın ulaştırılması ve insanların kurtarılmasıdır.

b) Üst-Dil: Görseldeki ileti, günümüz helikopterlerinin açık denizlerde fırtına dolayısıyla zor durumda kalan gemilerdeki veya teknelerdeki insanları kurtarma operasyonlarını hatırlatmaktadır. O çağda resmedilen bu kare, günümüzde teknolojik açıdan daha donanımlı araçlarla gerçekleşmektedir. İnsan hayatını kurtarmada hava taşıtlarının önemi ve sağladığı kolaylık açık bir şekilde ifade edilmiştir.

IV.13.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 36: On üçüncü görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Açık denizdeki kazalara deniz araçları ile müdahale/can kurtarmada gecikme/: Denizdeki kazalara sadece deniz araçlarıyla ulaşılmaya çalışıldığında can kurtarmada geç kalınabileceğini anlatmaktadır.

/Açık denizdeki kazalara hava araçları ile müdahale/erken can kurtarma/: Denizlerdeki kazalara ulaşım, hava araçlarıyla sağlanırsa can kurtarmada daha erken müdahalenin olabileceği anlaşılmaktadır.

xAçık denizdeki kazalara hava araçları ile müdahale etmeme/can kurtarmada gecikmex: Deniz kazalarına hava araçlarıyla değil de deniz araçlarıyla yapılacak ulaşımın geç olacağı dolayısıyla can kurtarma oran ve ihtimalinin düşeceği anlatılmaktadır.

xAçık denizdeki kazalara deniz araçları ile müdahale etmeme/erken can kurtarmax: Deniz araçları ile değil de hava araçlarıyla yapılacak müdahalenin hızlı olacağı ve can kurtarma oranını ve ihtimalini artıracağı anlatılmaktadır.

Fırtınalı açık denizdeki kazalara deniz araçlarıyla yapılacak can kurtarma operasyonunun zorluğu anlatılmıştır. Hava ulaşımı sayesinde çok daha kısa sürede ve etkin bir şekilde bu operasyonların başarıyla neticelendirilebileceği ile ilgili bir hayal ortaya konmuştur.

"Açık denizdeki kazalara deniz araçları ile müdahale" ile "can kurtarmada gecikme", "açık denizdeki kazalara hava araçları ile müdahale" ile "erken can kurtarma" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Açık denizdeki kazalara hava araçları ile müdahale" ve "açık denizdeki kazalara deniz araçları ile müdahale" karşıtlık ilişkisi içindeyken "can kurtarmada gecikme" ve "erken can kurtarma" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Açık denizdeki kazalara deniz araçları ile müdahale" ile "erken can kurtarma", "can kurtarmada gecikme" ile "açık denizdeki kazalara hava araçları ile müdahale" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.14. Görsel No.14

Şekil 37'de verilen on dördüncü görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 37: Hildebrands görselleri/14

IV.14.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.14.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde Hildebrands Alman kakaosu anlamına gelen "Hildebrands Deutsche Kakao" şeklinde Almanca bir yazı bulunmaktadır. Sağ alt bölgede ise yine Almanca yazılmış, görseli tanıtan "Verbesserte Röntgenstrahlen im Jahre 2000" şeklinde görselin 2000 yılında gelişmiş X-ışınları makinesi ile ilgili olduğunu ifade eden yazı yer almaktadır.

IV.14.1.2. Düz anlam (İmge)

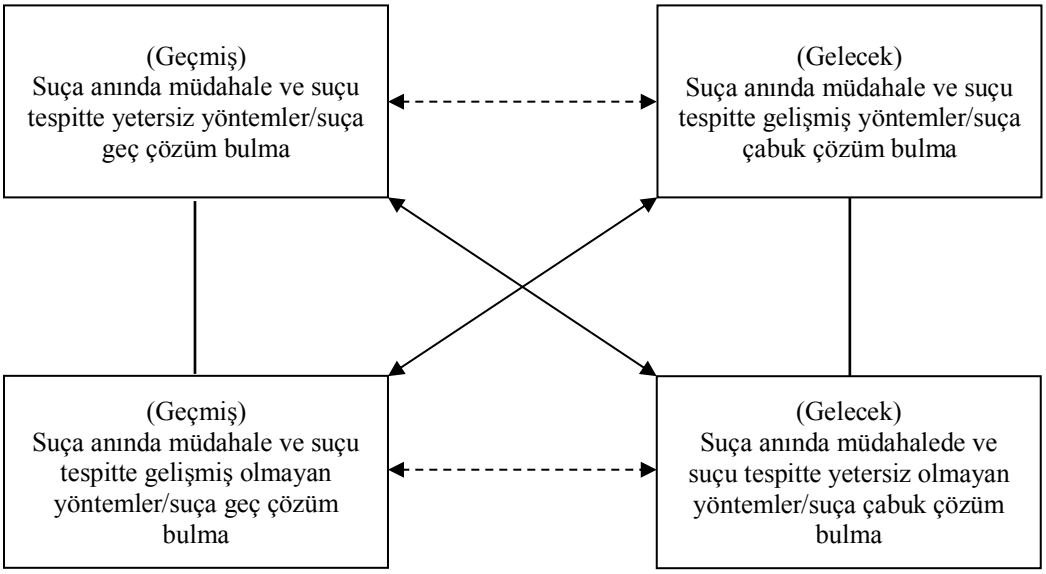
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde sol tarafta iki kişi bir kapıyı zorla açmak için uğraşmaktadır ve bu kişilerin ellerinde çekiç ile keski gibi aletler vardır. Yerde ise ortamı aydınlatan bir ışıldak yer almaktadır. Orta bölgede duvar bulunmakta, duvarın içinden de bir ışık huzmesi geçmektedir. Sağ tarafta üç ayaklı bir alete doğru bakan, duvara yüzü dönük bir kişi görünmektedir. Bu kişinin sağ elinde silah benzeri bir cisim vardır.

IV.14.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, hırsızlık için bir mekâna zorla girmeye çalışan iki suçluyu, duvar arkasında, duvarın içinden diğer tarafın görünmesini sağlayan alet vasıtası ile gözetleyen bir güvenlik görevlisini göstermektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisinde, gelecekte hem insanların duvarların ötesini görebilmesini sağlayan teknolojik cihazlarla, suç işleyen insanların gözetlenip suçüstü yakalanmalarının kolaylıkla sağlanabileceği tasvir edilmiştir. Günümüzde duvarların ötesini gösterebilen teknoloji gelişme aşamasındadır ancak görselde tasvir edilen diğer durum, yani suç işleyen insanların gizli bir şekilde gözetlenip suçüstü yakalanmaları, neredeyse her yerde yaygınlaşan gizli ya da açıkta duran kameralar aracılığı ile gerçekleşmektedir.

IV.14.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 38: On dördüncü görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Suça anında müdahale ve suçu tespitte yetersiz yöntemler/suça geç çözüm bulma/: Suça anında müdahalede, suçun ve suçlunun anlaşılmasında kullanılan sıradan yöntemlerin çözümü geciktirdiği anlaşılmaktadır.

/Suça anında müdahale ve suçu tespitte gelişmiş yöntemler/suça çabuk çözüm bulma/: Polislerin işlenen suça ve suçlulara fark edilmeden duvarın ötesini bile gösterebilecek teknikle müdahalesinin çözümü çabuklaştırabileceği düşüncesi ifade edilmiştir.

xSuça anında müdahale ve suçu tespitte gelişmiş olmayan yöntemler/suça geç çözüm bulmax: Suça anında müdahalede ve suçu tespitte gelişmiş yöntemler yerine kullanılacak geleneksel yöntemlerin suçun ve suçluların tespitini geciktireceği ifade edilmiştir.

xSuça anında müdahale ve suçu tespitte yetersiz olmayan yöntemler/suça çabuk çözüm bulmax: İşlenen suçların ve suçluların tespitinde yetersiz teknikler yerine gelişmiş tekniklerin kullanılmasının çözümü çabuklaştıracağı düşüncesi ifade edilmektedir.

Güvenlik için kullanılan yöntem ve teknikler eskiden, suçluların kaçması güvenlik görevlilerinin onları kovalamasının ötesine gidememiş olabilir. Bu gibi yetersiz yöntemlerle olaylar geç çözülüyor belki de suçlular hiç yakalanamıyordu. Bu nedenle insanların fark edilmeden gözlenebilmelerini ve suç ve suçluların kayıt altına alınabilmesini sağlayan yöntemler geliştirilerek bu tür olayların daha kolay ve çabuk çözüme ulaşabileceği hayali resmedilmiştir.

“Suça anında müdahale ve suçu tespitte yetersiz yöntemler” ile “suça geç çözüm bulma”, “suça anında müdahale ve suçu tespitte gelişmiş yöntemler” ile “suça çabuk çözüm bulma” birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). “suça anında müdahale ve suçu tespitte yetersiz yöntemler” ile “suça anında müdahale ve suçu tespitte gelişmiş yöntemler” karşıtlık

ilişkisi içindeyken "suça geç çözüm bulma" ile "suça çabuk çözüm bulma" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Suça anında müdahale ve suçu tespitte yetersiz yöntemler" ile "suça çabuk çözüm bulma", "suça anında müdahale ve tespitte gelişmiş yöntemler" ile "suça geç çözüm bulma" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.15. Görsel No.15

Şekil 39'da verilen on beşinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 39: Hildebrands görselleri/15

IV.15.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.15.1.1. Dilsel ileti

Görselin sağ üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.15.1.2. Düz anlam (İmge)

İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselin orta bölgesinde havada uçan, pervaneli helikoptere benzeyen, bir araç içinde bir insanın dürbün gibi bir cisimle tepesinde fener gibi ışık yayan binayı gözlediği görülmektedir. Işık yayan kulesi bulunan bina, engebeli bir arazi

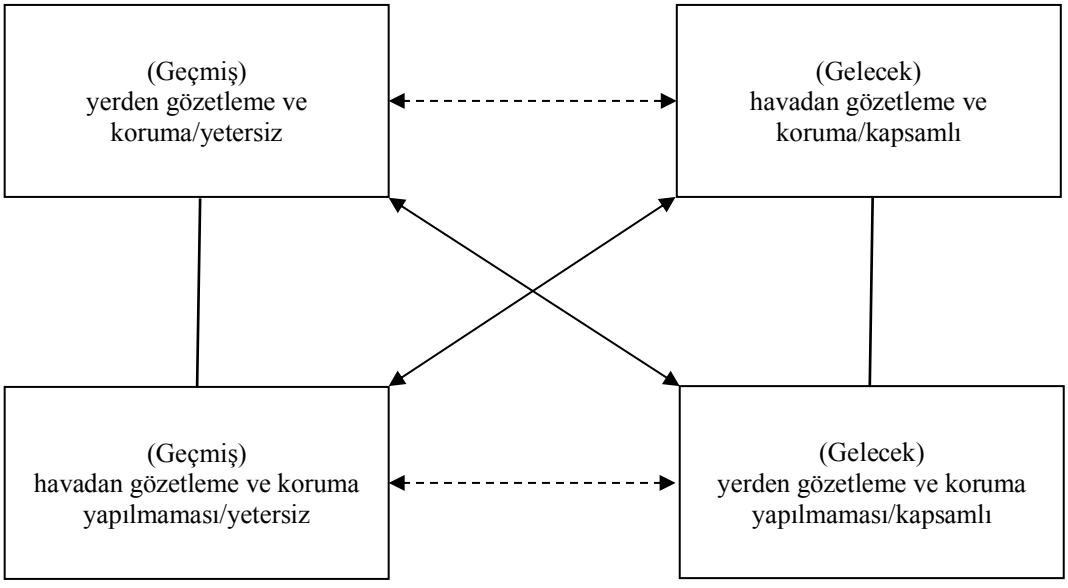
üzerinde, tepededir. Sağ üst köşede, ışık yayan binanın üzerinde ise pervanesi olan uçak benzeri basit bir araç da havada uçmaktadır.

IV.15.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, havada uçabilen basit düzenekli ve insan tarafından kontrol edilen helikopter ve uçak benzeri araçların o dönemde var olduğudur. Bu araçlar muhtemelen bir cezaevini hem koruma hem de gözetleme amacıyla yer almaktadır. Bu binanın cezaevi olabileceği ise hem yüksek bir yerde yalnız başına, gözetleme ve ışıklı kuleli oluşu hem de korunmaya ihtiyacı varmış gibi gösterilmesi ile anlaşılmaktadır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, gelecekte korunması gereken binaların, yerlerin teknolojik cihaz ya da araçlar yardımıyla havadan da gözetlenebileceğidir. Bu şekilde günümüz helikopter, uçak ya da kamera sistemleri akla gelmektedir.

IV.15.2. Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 40: On beşinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

Yerden gözetleme ve koruma/yetersiz/: Yerden gözetleme ve koruma var olan bir yöntem olmasına rağmen güvenlik etkinliğinin yetersiz olduğu anlaşılmaktadır.

/Havadan gözetleme ve koruma/kapsamlı/: Cezaevini andıran bir binanın, havadan müdahaleyle gözetlenmesinin ve korunmasının daha kapsamlı bir güvenlik ortamı oluşturacağı anlatılmaktadır.

xHavadan gözetleme ve koruma yapılmaması/yetersizx: Havadan müdahale edilmeksizin sadece yerden sağlanan güvenliğin yetersiz olacağı anlaşılmaktadır.

xYerden gözetleme ve koruma yapılmaması/kapsamlıx: Alışılmış yöntemlerin dışında uygulanabileceği düşünülen havadan gözetleme ve korumayla güvenliğin daha kapsamlı olabileceği anlatılmaktadır.

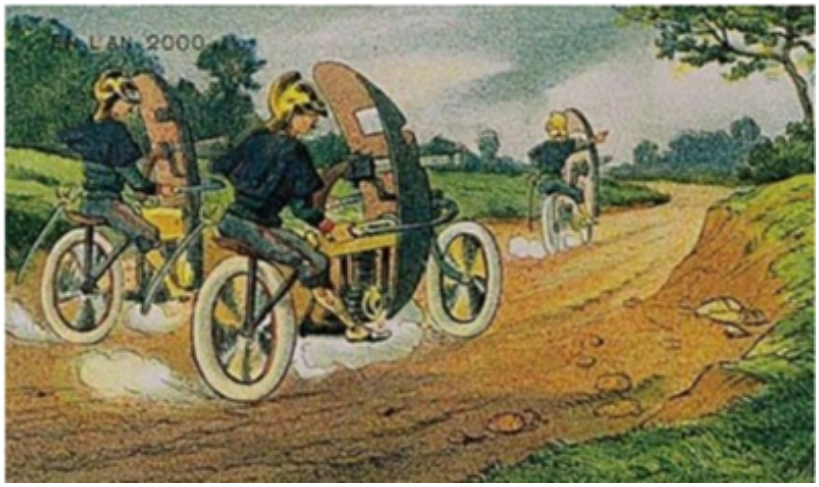
Korunması gereken binaların etrafının yerden gözetlenmesinin, güvenlik için yeterli olmadığı düşünülmüştür. Bu nedenle binanın her tarafına görüş sağlayabilen havadan koruma ve gözetleme yöntemlerinin olabileceği fikri resmedilmiştir.

"Yerden gözetleme ve koruma" ile "yetersiz" ve "havadan gözetleme ve koruma" ile "kapsamlı" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Yerden gözetleme ve koruma" ile "havadan gözetleme ve koruma" karşıtlık ilişkisi içindeyken "yetersiz" ve "kapsamlı" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Yerden gözetleme ve koruma" ile "kapsamlı", "yetersiz" ile "havadan gözetleme ve koruma\yerden gözetleme ve koruma" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.16. Görsel No.16

Şekil 41'de verilen on altıncı görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 41: Hildebrands görselleri/16

IV.16.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.16.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.16.1.2. Düz anlam (İmge)

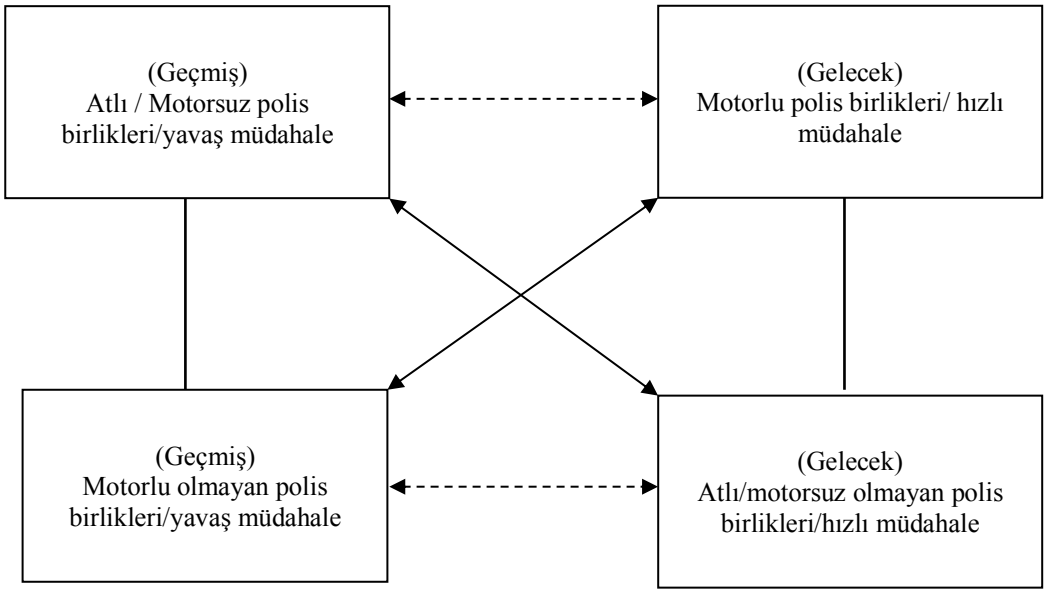
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde etrafı ağaçlarla çevrili toprak yolda, biri önde ve ikisi arkada olmak üzere üç adet motorlu, iki tekerlekli araç ve bunları kullanan kasklı insanlar yer almaktadır. Kasklı insanlardan öndeki, elinde tuttuğu silah benzeri bir cismi ileriye doğrultarak motorlu taşıtı kullanmaktadır. Ayrıca motorlu taşıtların ön kısımları bir tür zırh benzeri oval yapı ile korunmaktadır, arka kısımlarında ise kılıçlar montelidir.

IV.16.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, zırhlı motorlu taşıtlarda polislerin hızlı bir şekilde, belirli bir yere, güvenliği sağlamak amacıyla gitmesidir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi günümüz polislerini anımsatmaktadır. Emniyet güçleri, teknolojik gelişmelere paralel olarak kendilerini yenilemekte, güçlü silahlar ve zırhlı araçlarla olaylara hızlı ve etkin bir şekilde müdahale edebilmektedir.

IV.16.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 42: On altıncı görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Atlı/motorsuz polis birlikleri/yavaş müdahale/: Motorlu araçlarla yapılan müdahale atlı polis birliklerine göre daha hızlı olacaktır.

/Motorlu polis birlikleri/hızlı müdahale/: Güvenlikle ilgili olayların atlı polis birliklerine göre daha hızlı olacağını içermektedir.

xMotorlu olmayan polis birlikleri/yavaş müdahalex: Motorlu araçlarla değil de atlarla hareket eden polis birliklerinin müdahalesinin yavaş olacağını ifade eder.

xAtlı/Motorlusuz olmayan polis birlikleri/hızlı müdahalex: Polis birliklerinin atlarla değil de motorlu araçlarla daha hızlı müdahalede bulunabileceği anlatılmaktadır.

Atlı/motorsuz polis birliklerinin, güvenlik için yeterli olmadığı, olaylara müdahalede geciktiği düşünülürken motorlu polis birlikleri ile hızlı, etkin ve güvenli çözümler üretilebileceği hayali ileri sürülmektedir.

"Atlı/motorsuz polis birlikleri" ile "yavaş müdahale" ve "motorlu polis birlikleri" ile "hızlı müdahale" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). Motorlu polis birlikleri" ve "atlı/motorsuz polis birlikleri" karşıtlık ilişkisi içindeyken "yavaş müdahale" ve "hızlı müdahale" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Atlı/motorsuz polis birlikleri " ile "hızlı müdahale" ve "yavaş müdahale" ile "motorlu polis birlikleri" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.17. Görsel No.17

Şekil 43'de verilen on yedinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 43: Hildebrands görselleri/17

IV.17.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.17.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.17.1.2. Düz anlam (İmge)

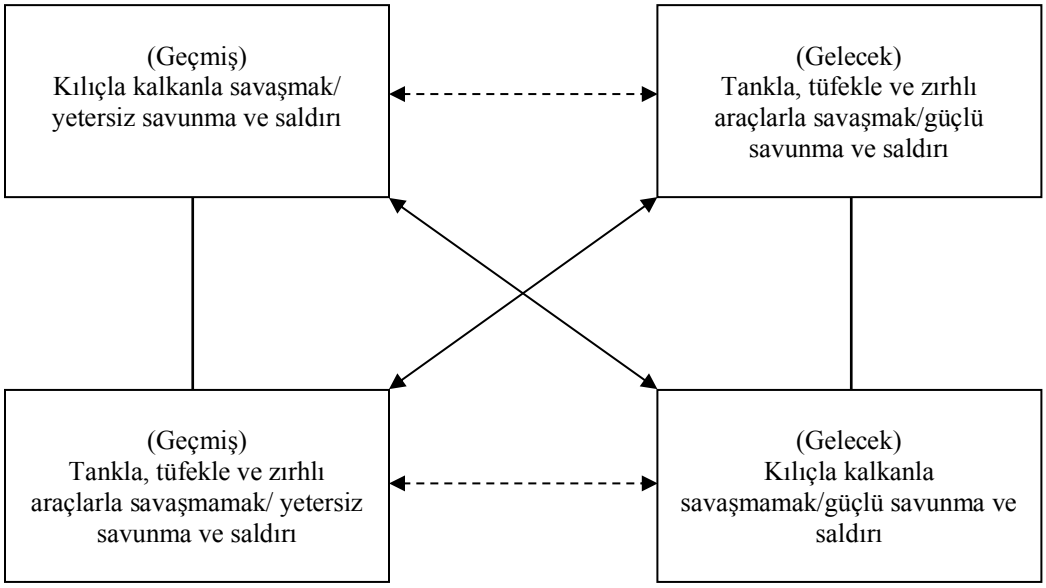
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselin geneli, içinde kasklı askerlerin bulunduğu iki motorlu, üzeri açık zırhlı üç tekerlekli araçtan oluşmaktadır. Araçlardan sağ tarafta olanı çarpışma sonrası hasar görmüştür. Her iki araçta da ateşli ağır silahlar ve insanların elinde de tüfekler yer almaktadır. Hasar gören araçta ön tarafta oturan kişi çarpışma etkisi ile yana savrulmuş, diğeri ise hâlâ ateş etmeye çalışmaktadır.

IV.17.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, zırhlı, ağır silahlı ve üzerinde insanların da silahlarının bulunduğu araçlarla yapılan bir savaştır. Bu araçlar çarpışmaya dayanıklı şekilde tasarlanmıştır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, gelecekte savaşların teknolojik bakımdan üstün silahlarla ve araçlarla yapılacağıdır. Zırhlı ve ağır silahlı bu araçlara günümüzde daha üst düzey şekli ile varlık göstermektedir. Tanklar, daha ağır ve tahrip gücü yüksek silah ve bombalar günümüz teknolojisinde hâlâ gelişmektedir.

IV.17.2. Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 44: On yedinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Kılıçla, kalkanla savaşmak/yetersiz savunma ve saldırı/: Kılıçla, kalkanla savunma ve saldırı yapmanın zafer elde etmede yetersiz görüldüğü düşünülmüştür.

/Tankla, tüfekle ve zırhlı araçlarla savaşmak/güçlü savunma ve saldırı/: Tankları, tüfekleri ve zırhlı araçları saldırı esnasında kullanmakla, daha güçlü savunma ve saldırıya sahip olunabileceği anlatılmaktadır.

xKılıçla, kalkanla savaşmamak/güçlü savunma ve saldırıx: Kılıç ve kalkan kullanmak yerine yeni yöntemler kullanmakla, daha güçlü savunma ve saldırı yapılabileceği anlatılır.

xTankla, tüfekle ve zırhlı araçlarla savaşmamak/yetersiz savunma ve saldırıx: Tank, tüfek ve zırhlı araçlar gibi savaş unsurlarının yerine eski yöntemlerin kullanılmasıyla savunma ve saldırıda yetersiz kalınacağı anlamı çıkarılmaktadır.

Saldırılara karşı olarak kılıç ve kalkan gibi araçların kullanılmasının, zafer için yetersiz kaldığı düşüncesinden yola çıkılarak gelişmiş teknolojik unsurlar olan tank, tüfek ve zırhlı araçlarla daha etkili bir saldırı ve savunma sisteminin hayali resmedilmiştir.

"Kılıçla, kalkanla savaşmak ile "yetersiz savunma ve saldırı" ve "tankla, tüfekle ve zırhlı araçlarla savaşmak ile "güçlü savunma ve saldırı" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Kılıçla, kalkanla savaşmak" ve "tankla, tüfekle ve zırhlı araçlarla savaşmak" karşıtlık ilişkisi içindeyken "yetersiz savunma ve saldırı" ve "güçlü savunma ve saldırı" ise alt karşıtlık içermektedir.

"Kılıçla, kalkanla savaşmak" ile "güçlü savunma ve saldırı" ve "yetersiz savunma ve saldırı" ile "tankla, tüfekle ve zırhlı araçlarla savaşmak" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.18. Görsel No.18

Şekil 45'de verilen on sekizinci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 45: Hildebrands görselleri/18

IV.18.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.18.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" yazısı bulunmaktadır.

IV.18.1.2. Düz anlam (İmge)

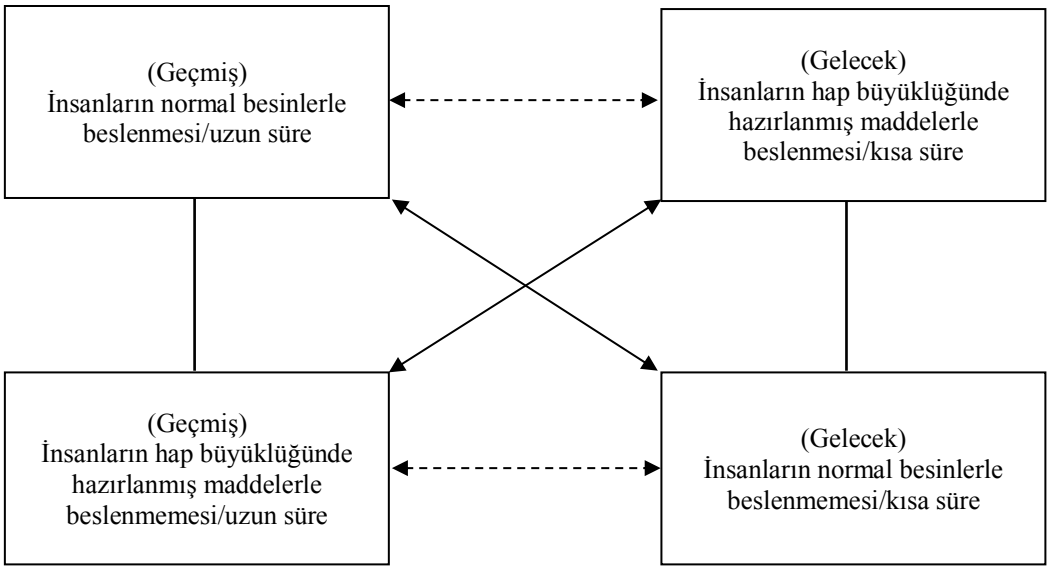
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde büyük bir salon görünümlü odada, bir masa etrafında şık giyimli dördü kadın olmak üzere yedi kişi oturmaktadır. Masanın hemen üzerinde de bir avize yer almaktadır. Bu kişilere hizmet eden iki erkek garson vardır. Garsonlardan bir tanesi masanın karşı tarafındaki kadın konuğa servis yapmakta, diğer garson ise servisini yaptıktan sonra masadan ayrılırken sırtı masaya dönük şekilde elinde tepsi ile ayakta temsil edilmiştir.

IV.18.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, gelecekte insanların konsantre hâle getirilmiş küçük ve hap boyutundaki gıdalarla besleneceğini göstermektedir. Bu gıdalar yine tepsilerde geleneksel olarak servis edilmektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi gelecekte yemek ihtiyacının hap ya da kapsül şeklindeki gıdalarla giderileceği, dolayısıyla insanların yemek hazırlamak ve yemek için çok zaman harcamayacağı düşüncesidir. Bu durum günümüzde tam anlamıyla yaşanmasa da vitaminler ve diğer birtakım ilaçlar, benzer amaçlarla kullanılmaktadır.

IV.18.2. Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 46: On sekizinci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/İnsanların normal besinlerle beslenmesi/uzun süre/: İnsanların normal besinleri hazırlayıp yiyebilmek için uzun süre harcadığı anlatılmaktadır.

/İnsanların hap büyüklüğünde hazırlanmış maddelerle beslenmesi/kısa süre/: Tüm besin değerlerini bir arada bulunduran haplarla insanların kısa sürede beslenebileceği anlatılmaktadır.

xİnsanların hap büyüklüğünde hazırlanmış maddelerle beslenmemesi/uzun sürex: Hap büyüklüğünde hazırlanmış maddelerle değil de normal besinlerin temini ve hazırlanması yoluyla beslenmenin uzun zaman alacağı anlatılmaktadır.

xİnsanların normal besinlerle beslenmemesi/kısa sürex: Normal besinlerle değil de hap büyüklüğündeki kimyasallarla daha kısa sürede beslenilebileceği anlatılmaktadır.

Doğadaki tahribat nedeniyle gıda ürünlerindeki azalma, ekonomik sebepler ve yemeği hazırlamak ve tüketmek için kaybedilen zaman gibi nedenlerle insanoğlunun hem

yeterli beslenmeyi sağlayabileceği hem hızlı tüketilebileceği hap (kapsül de denebilir) büyüklüğündeki gıdaların üretilip kullanılabileceği bir hayal resmedilmiştir.

"İnsanların normal besinlerle beslenmesi" ile "uzun süre", "insanların hap büyüklüğünde hazırlanmış maddelerle beslenmesi" ile "kısa süre" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). İnsanların normal besinlerle beslenmesi" ile "İnsanların hap büyüklüğünde hazırlanmış maddelerle beslenmesi" karşıtlık ilişkisi içindeyken "uzun süre" ile "kısa süre" ise alt karşıtlık içermektedir.

"İnsanların normal besinlerle beslenmesi" ile "kısa süre", "İnsanların hap büyüklüğünde hazırlanmış maddelerle beslenmesi" ve "uzun süre" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.19. Görsel No.19

Şekil 47'de verilen on dokuzuncu görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 47: Hildebrands görselleri/19

IV.19.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.19.1.1. Dilsel ileti

Görselin sol üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca “EN L’AN 2000” yazısı bulunmaktadır.

IV.19.1.2. Düz anlam (İmge)

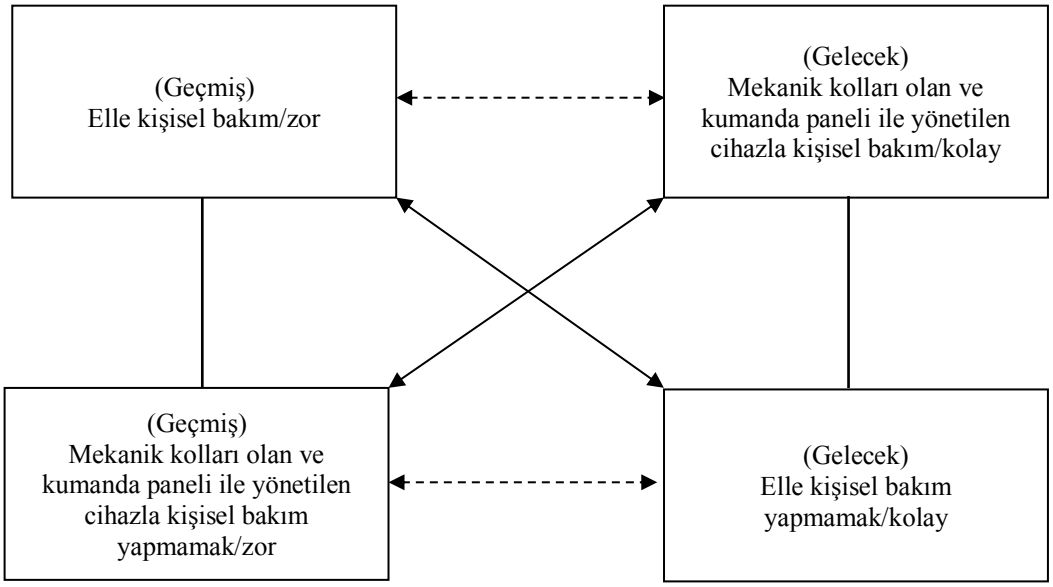
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselde yatak odasında koltukta oturan bir kadın görülmektedir. Kadın sağ eli ile üzerinde düğmeler ve elektronik kumandalar olan bir cihazı kontrol etmektedir. O sırada kadının saçları mekanik kollar yardımı ile taranmakta ve saçlara şekil verilmektedir. Kadının yüzüne bir başka mekanik kol, parfüm sıkmaktadır ve kadın aynaya dönüktür. Bir yandan da kadının ayakları başka bir mekanik düzeneğe basmaktadır. Kadının ayaklarının olduğu tarafta da ayna ve aynaya takılı kol üzerinde bir cisim durmaktadır. Görselin sağ tarafında, üzerinde kontrol kolları ve mekanik bir kola bağlı fırça bulunan bir mekanik masa düzeneği vardır.

IV.19.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, kadının mekanik ve teknolojik kontroller ve robotsu kollar yardımı ile saç bakımını yaptığını ve saçını boyadığını göstermektedir. Kadın saçının boya ve bakım ihtiyacını aynı anda kolay bir şekilde yapmaktadır.

b) Üst-Dil: Görselin iletisinde, gelecekte insanların kişisel bakımları için teknolojik cihaz ve aletleri günlük yaşamda daha sık kullanacağı anlatılmaktadır.

IV.19.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 48: On dokuzuncu görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/Elle kişisel bakım/zor/: Kadınların kişisel bakım ihtiyaçlarında sadece insan elinin kullanılmasının zorluğu anlatılmaktadır.

/Mekanik kolları olan ve kumanda paneli ile yönetilen cihazla kişisel bakım/kolay/: Kadınların kendi kişisel bakımını robotik bir cihaz yardımıyla kolaylıkla yapabileceği anlatılmaktadır.

xMekanik kolları olan ve kumanda paneli ile yönetilen cihazla kişisel bakım yapmamak/zorx: Mekanik kolları olan cihazın kullanılmayıp sadece elle yapılacak kişisel bakımının zorluğu anlatılmaktadır.

xElle kişisel bakım yapmamak/kolayx: Kişisel bakımın elle değil, başkasına ihtiyaç duyulmadan mekanik kolları olan cihazlarla daha kolay yapılabileceği anlatılmaktadır.

Kadınların saç, makyaj, el ve ayak bakımı gibi kişisel ihtiyaçlarının giderilmesinde sadece insan eliyle sınırlı imkânların zorlukları düşünülmüştür. Kadınların bu ve benzeri kişisel

bakım ihtiyaçları için birkaç işlemi daha kolay ve hızlı yapabilecek cihazların olabileceği hayali resmedilmiştir.

"Elle kişisel bakım" ile "zor", "mekanik kolları olan ve kumanda paneli ile yönetilen cihazla kişisel bakım" ile "kolay" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "Elle kişisel bakım" ve "mekanik kolları olan ve kumanda paneli ile yönetilen cihazla kişisel bakım" karşıtlık ilişkisi içindeyken "zor" ve "kolay" alt karşıtlık içermektedir.

"Elle kişisel bakım" ile "kolay", "zor" ile "mekanik kolları olan ve kumanda paneli ile yönetilen cihazla kişisel bakım" kavramları da aralarında çelişiktir.

IV.20. Görsel No.20

Şekil 49'da verilen yirminci görsele ait inceleme aşağıda verilmiştir.

Şekil 49: Hildebrands görselleri/20

IV.20.1. Düz anlam/Yan Anlam Açıklamaları

IV.20.1.1. Dilsel ileti

Görselin sağ üst köşesinde 2000 yılı olduğunu ifade eden Fransızca "EN L'AN 2000" şeklinde bir yazı bulunmaktadır. Ayrıca sol orta tarafta bir kulübe biçimli yapı üzerinde mimar anlamına gelen Fransızca "ARCHITECTE" yazmaktadır.

IV.20.1.2. Düz anlam (İmge)

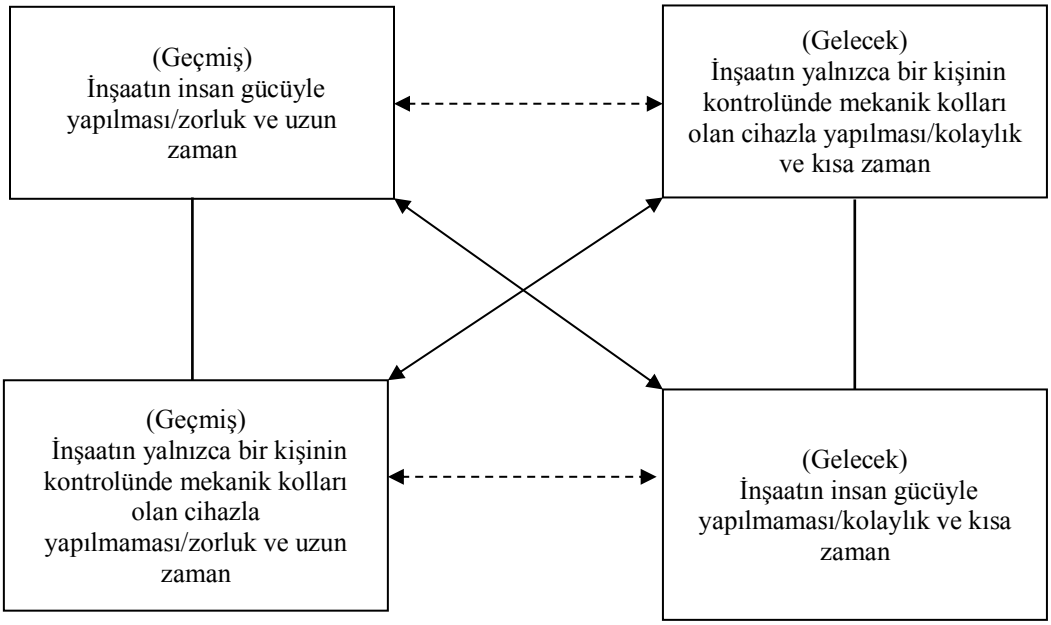
İmgenin Ögeleri ve Yapısı: Görselin sol tarafında, bir kulübe biçimli yapı içinde, kontrol düğmeleri ve kablolar bulunan bir düzenek başında oturmakta olan bir adam vardır. Adam kontrol düğmeleri ve kollara dokunmaktadır. Sağ tarafta ise bir bina inşaatı ve onun önünde mekanik kollar, bu kollara bağlı çeşitli aletlerin yer aldığı dev bir düzenek yer almaktadır. Her bir kolun inşattaki görevi farklıdır (bina için duvar taşlarını şekillendirmek, yerleştirmek, sıva yapmak, ahşap işleri vb.). Ayrıca resimde inşaat alanının arka tarafında çok sayıda bina görünmektedir.

IV.20.1.3. Yan anlam (imge)

a) Yan Anlam İletisi: Görselin imgesel iletisi, bina inşaatında insan gücü yerine mekanik ve teknolojik aletlerin kullanıldığı, inşaat işlerinin tek elden daha kontrollü ve daha kolay bir şekilde gerçekleştirildiği görülmektedir. Örneğin bina duvarı için aynı anda hem kayalardan düzgün biçimli taşlar yontulmakta hem de yontulan taşlar duvara örülmekte ve sıva yapılabilmektedir.

b) Üst-Dil: Görselin iletisi, günümüz modern çağdaki inşaat sektöründe kullanılan vinçleri, mekanik ve teknolojik aletleri ve bunlar sayesinde yapılan dev gökdelenleri veya sanatsal açıdan sonsuz farklılıktaki yapıları hatırlatmaktadır.

IV.20.2.Göstergebilimsel Dörtgen

Şekil 50: Yirminci görsel için çizilen göstergebilimsel dörtgen

/İnşaatın insan gücüyle yapılması/zorluk ve uzun zaman/: Bir binanın sadece insan gücüyle inşa edilmesinin zor ve uzun zaman alacağı anlatılmaktadır.

/İnşaatın yalnızca bir kişinin kontrolünde mekanik kolları olan cihazla yapılması/kolaylık ve kısa zaman/: Bir binanın inşaatı için makinelerin kullanılması kolaylık sağlarken inşaatın tamamlanma süresini de kısaltacaktır.

xİnşaatın insan gücüyle yapılmaması/kolaylık ve kısa zamanx: İnşaat işlerinin insan gücüyle değil de makine gücüyle yapıldığında inşaatın daha kolay, pratik yapılacağı ve zamandan da tasarruf edileceği bilgisine ulaşılmaktadır.

xİnşaatın yalnızca bir kişinin kontrolünde mekanik kolları olan cihazla yapılmaması/zorluk ve uzun zamanx: Makineler kullanılmadan sadece insan gücüyle yapılacak inşaatın zor olacağı ve uzun bir zaman alacağı anlatılmaktadır.

Önceden binalar insan gücüyle yapıldığı için zor olmakta ve binaların tamamlanması uzun zaman almaktadır. Modern teknolojinin kullanıldığı bir inşaat sektörünün hayali çizilmiştir.

"İnşaatın insan gücüyle yapılması" ile "zorluk ve uzun zaman", "inşaatın yalnızca bir kişinin kontrolünde mekanik kolları olan cihazla yapılması" ile "kolaylık ve kısa zaman" birbirlerini karşılıklı olarak tümler (içerir). "İnşaatın insan gücüyle yapılması" ve "inşaatın yalnızca bir kişinin kontrolünde mekanik kolları olan cihazla yapılması" karşıtlık ilişkisi içindeyken "zorluk ve uzun zaman" ile "kolaylık ve kısa zaman" alt karşıtlık içermektedir.

"İnşaatın insan gücüyle yapılması" ile "kolaylık ve kısa zaman", "zorluk ve uzun zaman" ile "inşaatın yalnızca bir kişinin kontrolünde mekanik kolları olan cihazla yapılması" kavramları da aralarında çelişiktir.

Hildebrands görsellerinin göstergebilim çerçevesinde değerlendirildiği bu çalışmada, Barthes'ın gösterge kuramında önem verdiği yan anlamsal düzey dahilinde gerek biçim (gelecek) gerekse içerik (teknolojik gelişim) açısından verdiği iletiler incelenmeye çalışılmıştır. İnceleme kapsamında görsellerin ait olduğu dönemin özellikleri de göz önünde bulundurulurken günümüze gönderme yapılmış olması da dikkate alınmıştır. Hildebrands görsellerinin incelenmesinde, iletişim kuramcılarının salt iletilerin aktarılması amacından ziyade göstergebilimin imge ve kültür önceliğine yer verilmiştir. Diğer bir ifadeyle iletişim modelinden hareketle yapılacak bir analizle sadece başarılı ya da başarısız olarak bir yoruma varılabiliyorken, Barthes'ın göstergebilimsel yaklaşımı alıcıya iletileri çözümlerken etkin bir görev vermektedir. Bu yaklaşımdan yola çıkılarak Hildebrands görsellerinde verilen yan anlamsal iletilerle 1900'lü yılların başında sosyo-kültürel yönden ve bilim-teknoloji yönünden

geleceğe ait beklentilerin olduğu çıkarımı yapılabilir. 1900'lü yıllardaki yaşam düzeyi, gelecekte beklenen yaşam düzeyi ve günümüzün şartları görseller aracılığıyla incelenmiş; neticede geçmiş, gelecek ve şimdinin imgeleri verilmiştir ve yorumlayıcının zihninde yeni kavramların da bu kıyaslama sonucu ile oluşturulması sağlanmıştır. Hildebrands görsellerinde geleceğe ait beklentiler yan anlam iletisi ile açıklanmaktayken görsellerin günümüz şartlarında değerlendirildiğinde sadece bir düşüncenin görsele yansıması olarak kalmadığı, teknolojik gelişmelerin aynısı ya da benzerine yakın olarak ilerleme gösterdiği iletisine ulaşılmıştır. Bu ileti üst dille açıklanmıştır. Ayrıca göstergebilimsel dörtgenle anlambirimciklerin birbirleriyle olan ikilik/karşıtlık ve çelişkileri içeren ilişkileri saptanarak görsellerin en derin ve soyut iletisi mantıksal düzeye ulaştırılmıştır. Geçmişte, geleceğe yönelik yapılmış pek çok düşünsel aktarımın, resmedilerek oluşturulmuş çalışmalarından biri olan Hildebrands görselleri, göstergebilimin yan anlam düzleminde incelenmesi ve göstergebilimsel dörtgende gösterilmesi ile bize zengin bir anlatı sunmuştur. Görsellerde dikkat çeken bir diğer nokta, o dönemin imkân ve şartları ile gelecekteki teknoloji resmedilmiş olmasıdır. Giyim, ulaşım ve aletlerin tamamı aslında o yıllara ait fakat yaratıcı bir yaklaşımla gelecekteki teknolojiyi yansıtmaktadır.

SONUÇ

Gösterge en basit ifadeyle izdir. Bu izler tek başına ya da bir araya gelerek kurduğu ilişkiler (anlam bağıntıları) sonucu öncelikle varlığı adlandırma, kavrama ve anlamlandırmada daha sonra çözümlemede olmazsa olmaz bir olgudur. Yaşamın başlamasıyla bizlere, hatta diğer canlılara da yaşamlarımız boyunca bu izlerin kılavuz olduğunu söylemek mümkündür. Varlığı tanımlamak ve anlamı bulmak adına pek çok filozofun sorgulama süreci çok eski dönemlerde başlar. Gösterge de anlamın oluşmasında önemli bir birimdir. Dolayısıyla gösterge araştırmalarının, birçok felsefe akımı gibi araştırmacılar tarafından M.Ö.'ki döneme rastladığı görülmektedir. 20. yy'ın başlarında göstergelerin artık belirli bir bilim dalı olarak incelenmesine Saussure ve Pierce'ün gösterge çalışmaları temel oluşturmuştur. Göstergebilimsel alanda bu iki çalışma, öncelikle göstergelerin adlandırılması ve sınıflandırılması sorununa çözüm olmuştur. Daha sonra anlam oluşturma ve çözümlemede yine Saussure'ün belirttiği "anlam karşıtlıklardan ve karşıtlıklar içinde doğar" ilkesi esas alınmıştır. Kopenhang Dilbilim Çevresi kurucularından Louis Hjelmslev ile Algirdas Julien Greimas'ın ve Hjelmslev'in tanımlamalarından yola çıkan Roland Barthes'ın gösterge çalışmaları ile göstergebilim daha da gelişmiştir.

Türkiye'de ise V. Doğan Günay, Göstergebilim Yazıları (2002) adlı eserinde göstergebilimsel açıdan anlamı, bir bağlam içinde kullanılan her göstergenin birbiriyle olan ilişkisinden ve aralarındaki karşıtlıktan doğduğunu ifade etmiştir. Yine, bir resimde, afişte ya da fotoğraftaki nesneler ve gösterilerin, bir anlam oluşturmak ve ilgili bildirinin genel anlamına bir katkı sağlamak için o resmin, gösterinin, fotoğrafın içinde yer aldığından bahsetmiştir. Saussure'ün karşıtlık ilkesine gönderme yapan Doğan'ın bu sözlerinden dil ve dil dışı her şeyin gösterge olarak incelenebileceği ve birer anlam barındırdığı anlaşılmaktadır. Ayrıca önceleri pek çok dilbilimci tarafından dilbilimi içerisinde inceleme alanı bulan göstergenin, dil dışı

unsurları da kapsadığından göstergebilim adı altında ayrı bir bilim dalı olarak kurumsallaşma çabası haklı görülmektedir.

Göstergebilim, anlamı sorgulayan bir bilim dalı olarak anlamı çözümlemede bireysel ve toplumsal söylemlere de yer verir. Bu sebeple göstergebiliminin bireysel ve toplumsal etkileşime hizmet ettiği sonucuna varılmaktadır.

Bu bağlamda, Almanya'da bir çikolata üreticisi olan Hildebrands markası tarafından 1900'lerin başında, yaklaşık yüz yıl sonrası için (2000 yılı) insan hayatında olması muhtemel yeniliklerin tasvir edildiği görseller hazırlatılmıştır. Bu görseller, yorumlayıcısına içeriği itibarıyla çizildiği dönemi, gelecekteki olasılıkları ve günümüzü bir etkileşim hâlinde sunmaktadır. Görsellere göz atıldığında öncelikle dikkat çeken, görsellerin karşıtlık içeren anlam bağıntıları ile bireye ve topluma yönelik iletileri olduğudur. Görsellerin en somut ve en derin anlatı noktasına ulaşabilmek için göstergebilim çokça olanak sağlamaktadır. Zengin bir anlatı katmanı barındıran bu kaynakların çözümlenmesinde, Barthes'ın ve Greimas'ın anlam çözümleme yöntemleri yerinde olmuştur. Göstergebilimin bu yöntemlerinden öncelikle Barthes'ın çalışmasıyla, görsellerin her birinin düz anlam ve yan anlam çözümlemesi yapılarak temel yapıları oluşturulmuştur. Düz anlam katmanında görsellerin göstergeleri belirlenmiş, yan anlam katmanında ise göstergelerin, toplumsal art alan bilgisi gerçekliğinde alıcıyla olan etkileşimi açıklanmıştır. Daha açık bir ifadeyle, görsellerde görülen göstergeler, ilk anlamlarıyla verilmiş ve durumsal ve eylemsel iletileri anlatılmıştır. Hildebrands görsellerinde ulaşılan yan anlamsal iletilerden yola çıkarak görsellerde, 1900'lü yılların başında, sosyal yaşam ve bilim-teknoloji yönünden geleceğe ait beklentilere vurgu yapıldığı anlaşılmıştır. 1900'lü yıllarda bir hayale gönderme yapıldığı düşünülen bu koleksiyonun, günümüzde yorumlandığında sadece bu düşünceyle kalmadığı, gelişimsel eylemlerin aynısı ya da benzerine yakın sonuç verdiği

çıkarımını da üst dil iletisiyle açıklanabilmektedir. Üst dil ile görsellerin en soyut, en derin yapısına ulaşılmıştır. Temel sözdiziminin ortaya konulduğu bu anlatı düzleminde, Greimas tarafından geliştirilen göstergebilimsel dörtgenle, görsellerin anlam çözümlemesine devam edilmiştir. Dolayısıyla görsellerin 1900'lü yılların bulunduğu yaşam koşulları, gelecekte öngörülen yaşam koşulları ve günümüz 2000 yılın varmış olduğu koşulları tasvir edilerek en derin anlam katmanına ulaşılmıştır. Yorumlayıcının zihninde geçmiş, gelecek ve şimdinin imgelerinin oluşmasını sağlamıştır. Böylelikle derin yapıda beliren anlam birimlerinin aralarındaki karşıtlık, çelişiklik ve içerme ilişkilerine de ulaşılmıştır.

Özellikle 1900'lü yıllarda geleceğe yönelik yapılmış pek çok düşünsel aktarımdan resmedilerek oluşturulmuş çalışmalardan biri olan Hildebrands görsellerinin, göstergebilim sınırlarında incelenmesiyle gerekli iletileri verdiği sonucuna varılmıştır.

KAYNAKÇA

AKTULUM, K. (2004). *Göstergebilim*. Süleyman Demirel Üniversitesi Burdur Eğitim Fakültesi Dergisi*, 5(7)*, 1-12.

ARNOLD, J. (2007). *Rhetorik des Abstimmungsplakats Konzept*. Erişim tarihi: 3 Mart 2019, https://www.medienheft.ch/literatur/bibliothek/rhetorik_des_abstimmungsplakats.pdf

AYDIN, M. (2007). *Dilbilim El Kitabı.* İstanbul: 3F yayınevi.

BARTHES, R. (1967). *Système de la Mode*. Paris: Seuil.

BARTHES, R. (1972). *Mythologies.* New York: Hill and Wang.

BARTHES, R. (1977). *Image, Music, Text.* London: Fontana Press.

BENVENİSTE, E. (1964-1974). *Problèmes De Linguistique Générale*. Paris: Gallimard, 2 cilt.

CHANDLER, D. (2002). *Semiotics: The Basics*. New York: Taylor & Francis e-Library.

CHANDLER, D. (2007). *Semiotics: The Basics*. New York: Taylor & Francis e-Library.

CHOMSKY, N. (2001). Dil ve Zihin. (Çev. Ahmet Kocaman). Ankara: Ayraç yayınevi.

COBLEY, P. (1996). *The Communication Theory Reader.* London and New York: Psychology Press.

DEELY, J. (1990). *Basics of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Pres.

ECO, U. (1976). *A Theory of Semiotics*. Bloomington: Indiana University Press.

EAGLETON, T. (1983). *Literary Theory: An Introduction*. Oxford: Basil Blackwell.

ERKMAN, F. (1987). *Göstergebilime Giriş*. İstanbul: Alan yayıncılık.

ERKMAN-AKERSON, F. (2008). *Türkçe Örneklerle Dile Genel Bir Bakış*. İstanbul: Multilingual.

FISKE, J. ve HARTLEY, J. (1978). *Reading Television*. London: Methuen.

FİSKE, J. (2003). *İletişim Çalışmalarına Giriş*. Ankara: Bilim ve Sanat.

GOTTDIENER, M. ve LAGOPOULOS, A. (1986). *The City and the Sign: An Introduction to Urban Semiotics.* Columbia University Press.

GREIMAS, A.J. (1966). *Sémantique Structurale*. Paris: Larousse.

GUIRAUD, P. (1973). *Göstergebilim*. Ankara: İmge Kitabevi.

GÜNEŞ, A. (2012). Çağdaş bir çözümleme yöntemi: Göstergebilim. *E-Journal of New World Sciences Academy*, 7(2), 31-43.

GÜNEŞ, A. (2013). Göstergebilim Tarihi. *Humanities Sciences,* 8 (4), 332-348.

HALLIDAY, M.A.K. (1978). *Language as a Social Semiotic: The Social Interpretation of Language and Meaning.* London: University Park Press.

HJELMSLEV, L. (1961). *Prolegomena to a Theory of Language.* University of Wisconsin Press.

HOCKETT, C.F. (1958). A Course in Modern Linguistics. *Language Learning,* 8(3-4), 73-75.

HODGE, R. ve KRESS, G.R. (1988). *Social Semiotics*. New York: Cornell University Press.

IGENE, S.O. (2007). *A Semiotic Study of the Nigerian Newspaper Obituary Announcements*. Benin Üniversitesi İngilizce ve Edebiyat Bölümü. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

KAKU, M. (2016). *Geleceğin Fiziği.* Ankara: ODTÜ Yayıncılık.

KRESS, G.R. ve VAN LEEUWEN, T. (1996). *Reading Images: The Grammar of Visual Design.* London and New York: Routledge Taylor & Francis Group.

LAKOFF, G. ve JOHNSON, M. (1980). *Metaphors We Live By*. Chicago: University of Chicago Press.

LAKOFF, G. ve JOHNSON, M. (1999). *Philosophy in the Flesh: The Embodied Mind and Its Challenge to Western Thought*. New York: Basic Books.

LANGER, S.K. (1951). *Philosophy in a New Key*. The New American Library.

LEEDS-HURWTZ, W. (1993). *Semiotics and Communication: Sign, Codes, Culture*. New York and London: Routledge.

MARTIN, B. ve RINGHAM, F. (2000). *Dictionary of Semiotics*. New York: Cassell.

MORAN, B. (2009). *Edebiyat Kuramları ve Eleştiri*. İstanbul: İletişim Yayınları.

MORRIS, C.W. (1938). *Foundations of the Theory of Signs*. The University of Chicago Press.

NÖTH, W. (1990). *Handbook of Semiotics*. Bloomington, IN: Indiana University Press.

O'NEILL, S.J. (2005). *Exploring A Semiotics of New Media*. Napier Üniversitesi Bilgi İşlem Okulu. Yayımlanmamış Doktora Tezi.

ÖCAL, A. (2016). *En L'An 2000 Nedir?*. Erişim tarihi: 10 Ekim 2019, http://dusunendeve.blogspot.com/2016/03/en-lan-2000-nedir.html

ÖZTOKAT, N. (2005). *Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar*. İstanbul: Multilingual.

PEIRCE, C. S., (1931-58). *Collected Papers (CP)*. Cambridge, MA: Harvard University Press.

RİFAT, M. (1992). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Simavi Yayınları.

RİFAT, M. (2000). *XX. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları*. İstanbul: OM yayınevi.

RİFAT, M. (2007). *Homo Semioticus ve Genel Göstergebilim Sorunları*. İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

RİFAT, M. (2008). *20. Yüzyılda Dilbilim ve Göstergebilim Kuramları 1.Tarihçe ve Eleştirel Düşünceler*.İstanbul: YKY Yayınları.

RİFAT, M. (2009). *Göstergebilimin ABC'si*. İstanbul: Say Yayınları.

SAUSSURE, F. De (1966). *Course in General Linguistics.* New York: McGraw-Hill Book Co.

SAUSSURE, F. De (1983). *Course in General Linguistics.* London: Duckworth.

SAUSSURE, F. De (2001). *Genel Dilbilim Dersleri*. (Çev. Berke Vardar) İstanbul: Multilingual.

TODOROV, T. (1982). *Theories of the Symbol*. New York: Cornell University Press.

VARDAR, B. (1998). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. İstanbul: Multilingual.

VARDAR, B. (2001). *Dilbilimin temel kavram ve ilkeleri*. İstanbul: Multilingual.

YAPAR GÖNENÇ, A. (2006). Göstergebilimden Edimbilime. *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi,* 26, 37-49.

YÜCEL, T. (2001). *Genel Göstergebilim: Göstergebilim Tartışmaları*. İstanbul: Multilingual.